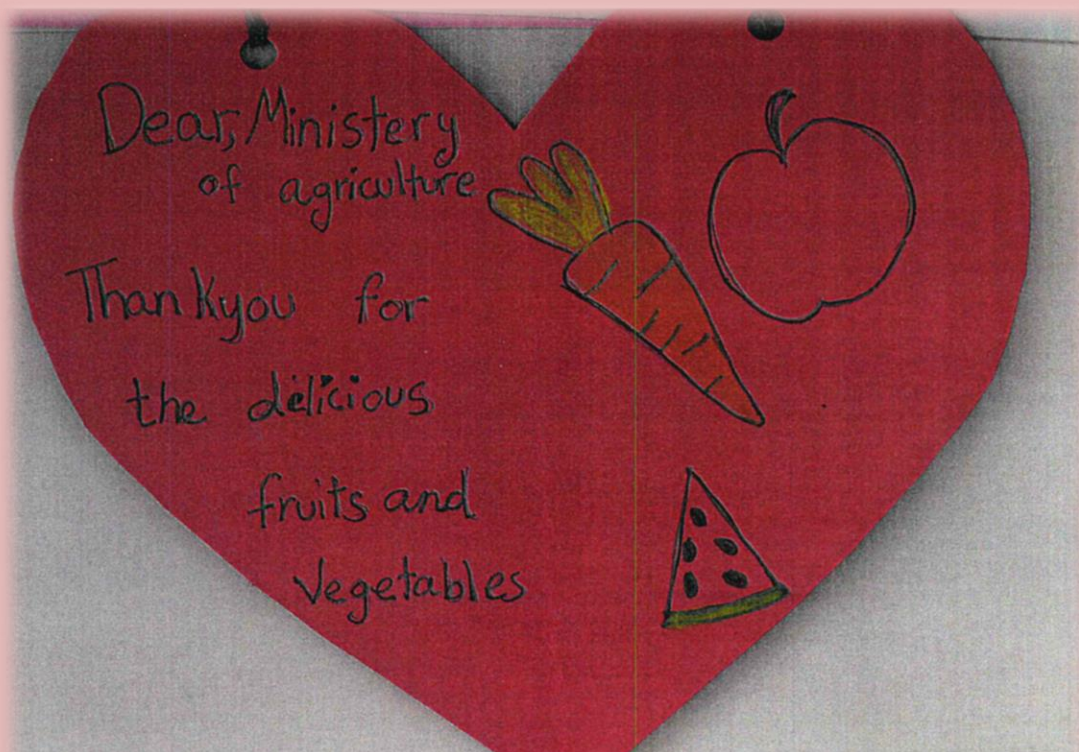

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΡΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΦΡΟΥΤΩΝ, ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ & ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ (2017-2023)

Ετοιμάστηκε από,
Α.Μ. Φιλαγροτική Συμβουλευτική Λτδ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

φιλαγροτική
συμβουλευτική

Το παρόν έγγραφο αποτελεί την **Έκθεση Αξιολόγησης του Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος στα σχολεία για την περίοδο 2017-2023¹**, που εκπονήθηκε από την Α.Μ. Φιλαγροτική Συμβουλευτική Λτδ κατόπιν απ' ευθείας ανάθεσης από το Τμήμα Γεωργίας του Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση γίνεται για την εφαρμογή του Σχεδίου σε πέντε σχολικές περιόδους, 2017-18, 2018-19, 2019-20, 2020-21 και 2021-22.

Ο Ανάδοχος επιθυμεί να εκφράσει τις ευχαριστίες του στα στελέχη του Τμήματος Γεωργίας καθώς και στους εκπαιδευτικούς του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Υγείας για τη συνδρομή και την υποστήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια του έργου της αξιολόγησης.

Υπεύθυνος Έργου:

Σάββας Μαλιώτης

Α. Μ. ΦΙΛΑΓΡΟΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΛΤΔ

Ιούς 3γ-δ, Στρόβολος, Τ.Κ.2012

Τ.Θ. 25102, 1306 Λευκωσία,

Τηλ: 22355766, Φαξ: 22354485,

savvasm@filagrogrou.com,

info@filagrogrou.com

www.filagrogrou.com

¹ Ενδεχόμενη αναφορά σε άλλα έγγραφα ως «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ, ΜΠΑΝΑΝΩΝ ΚΑΙ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΣΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ (ΜΕΤΡΟ ΚΟΑ 16)», αφορά το ίδιο αντικείμενο και αποτελεί εναλλακτική αναφορά στο ίδιο Σχέδιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1α: ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	4
CHAPTER 1b: EXECUTIVE SUMMARY	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
2.1 Σκοπός και πεδίο της Έκθεσης Αξιολόγησης	8
2.2 Νομική Βάση εφαρμογής του Σχεδίου	8
2.3 Διάρθρωση της Έκθεσης Αξιολόγησης	9
2.4 Μεθοδολογία Υλοποίησης	9
2.5 Μεθοδολογικοί περιορισμοί	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	12
3.1 Το ζήτημα της παχυσαρκίας, ως κίνδυνος για την υγεία	12
3.2 Η κατανάλωση φρούτων και λαχανικών	12
3.3 Η κατανάλωση γάλακτος στην Κύπρο	14
3.4 Η λογική της παρέμβασης στην Εθνική Στρατηγική 2017-23	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ-ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	18
4.1 Βασικά στοιχεία εφαρμογής του Σχεδίου	18
4.2 Προϋπολογισμός & Εκροές του Σχεδίου	21
4.3 Ποσότητες που διατέθηκαν	23
4.4 Συμμετοχή σχολείων και μαθητών στο Σχέδιο	23
4.5 Κατανάλωση σε Μερίδες	25
4.6 Προτιμήσεις σε προϊόντα	26
4.7 Συσκευασία	28
4.8 Συμμετοχή των γονέων	28
4.9 Προέλευση προϊόντων	28
4.10 Χρήση βιολογικών προϊόντων	29
4.11 Συνοδευτικές δράσεις	30
4.12 Επικοινωνία του Σχεδίου	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΚΟΙΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	32
5.1 Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα για τα σχολεία έχει αυξήσει τη συνολική κατανάλωση φρούτων, λαχανικών, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων από τα παιδιά, σύμφωνα με τις εθνικές συστάσεις για υγιεινή διατροφή της προβλεπόμενης ηλικιακής ομάδας; 32	
5.2 Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα για τα σχολεία έχει συμβάλει στην εκπαίδευση των παιδιών σχετικά με τις υγιεινές διατροφικές συνήθειες;.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΛΟΙΠΑ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	43
6.1 Αποδοτικότητα εφαρμογής του Σχεδίου	43
6.2 Επίτευξη εδραιωμένων συνεργασιών	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	48
7.1 Συμπεράσματα	48
7.2 Συστάσεις.....	50

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ε.Ε. Ευρωπαϊκή Ένωση

ΚΑΠ Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΜΜΕ Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΦΠΑ Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

ΑΕΑ Αρμόδια Εθνική Αρχή (Τμήμα Γεωργίας, Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος)

ΚΟΑΠ Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών

CAPO Cyprus Agricultural Payments Organisation

ΠΟΥ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ1α: ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το παρόν έγγραφο αποτελεί την Εκ των Υστέρων Αξιολόγηση του Σχεδίου προώθησης και κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος (εφεξής το 'Σχέδιο') το οποίο υλοποιήθηκε κατά τα σχολικά έτη 2017 έως 2023 στον πληθυσμό στόχο της ηλικιακής ομάδας 3-12 ετών (δημόσια και κοινοτικά νηπιαγωγεία και δημόσια και ιδιωτικά δημοτικά). Η υποχρέωση για την αξιολόγηση καθορίζεται από το άρθρο 2 του Εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2020/1239 όπου επίσης καθορίζεται η δομή της αξιολόγησης και τα κοινά αξιολογικά ερωτήματα.

Ο ετήσιος προϋπολογισμός του σχεδίου κατά την υπό αναφορά περίοδο ανερχόταν σε €790.221. Οι συνολικές εκροές για την υπό αναφορά χρονική περίοδο είναι €2.551.126 με τον δείκτη απορρόφησης να υπολογίζεται σε 65% (περιλαμβανομένων και των συνοδευτικών δράσεων). Σημειώνεται ότι η απορρόφηση του σχεδίου επηρεάστηκε από τις επιπτώσεις της πανδημίας και την αναστολή των μαθημάτων στις σχολικές μονάδες κατά την περίοδο 2019-2020. Ο ετήσιος δείκτης απορρόφησης του προϋπολογισμού στα έτη που δεν είχαν επηρεαστεί από την πανδημία έχει κυμανθεί γύρω στο 90-95% για το πρόγραμμα φρούτων και λαχανικών και στο 80% για τη διανομή γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων.

Σημαντική επιτυχία του Σχεδίου κατά την υπό αξιολόγηση περίοδο αποτελεί η επέκταση του στον πληθυσμό στόχο, καλύπτοντας κατά το 2022 37.902 μαθητές και ανεβάζοντας το ποσοστό κάλυψης από 32% (βάση εκκίνησης 2016) σε 58% (2022). Τροχοπέδη της επιτυχίας αυτής αποτελεί ο ανελαστικός προϋπολογισμός, με αποτέλεσμα να προκύπτει μείωση της μέσης ετήσιας διανομής μερίδων ανά μαθητή από 27,51 σε 19,78 στα φρούτα και λαχανικά. Αντίθετα, στο πρόγραμμα διανομής γάλακτος υπήρξε αύξηση της διανομής μερίδων ανά μαθητή από 7.15 σε 14.60 και αύξηση της συμμετοχής μαθητών κατά 78%.

Είναι προφανές ότι η βελτίωση των διαδικασιών υλοποίησης του Σχεδίου και η μετάθεση της ευθύνης (δικαιούχου) από τα σχολεία στις Σχολικές Εφορείες, οδήγησε στην επίλυση διαδικαστικών ζητημάτων και αύξησε τη συμμετοχή σχολικών μονάδων.

Η απάντηση στα κοινά αξιολογικά ερωτήματα ήταν ιδιαίτερα δύσκολη κυρίως σε θέματα μεταβολών συμπεριφοράς και γνώσεων των παιδιών αναφορικά με την υγιεινή στάση διατροφής, αφού δεν υπάρχει κάποια άλλη εκ των προτέρων έρευνα που να αποτελέσει σημείο εκκίνησης. Σημαντική επίσης αδυναμία στο έργο της αξιολόγησης αποτέλεσε η έλλειψη δευτερογενών πηγών, δηλαδή πρόσφατων ερευνών αναφορικά με τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών.

Κρίσιμο ερώτημα που καλείται να απαντήσει η εργασία αξιολόγησης είναι ο βαθμός που το Σχέδιο έχει αυξήσει τη συνολική κατανάλωση φρούτων, λαχανικών, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων από τα παιδιά. Έχοντας ως βάση εκκίνησης τα δεδομένα του στρατηγικού εγγράφου του Σχεδίου (έτος 2016), διαπιστώνεται ότι αυτό δεν έχει επιφέρει ουσιαστική διαφοροποίηση στην κατανάλωση φρούτων, λαχανικών και γάλακτος από τα παιδιά αλλά βεβαιώνεται ότι το προφίλ κατανάλωσης παραμένει ουσιαστικά αμετάβλητο. Αυτό αποτελεί εύρημα έρευνας πεδίου σε δείγμα 560 μαθητών όπου επίσης συμπεραίνεται ότι μόνο το 9% των παιδιών καταναλώνουν την συνιστώμενη ποσότητα φρούτων και λαχανικών ημερησίως.

Στο 2^ο κρίσιμο ερώτημα που αφορά το βαθμό που το Σχέδιο έχει συμβάλει στην συμπεριφορά και βελτίωση των γνώσεων των παιδιών σχετικά με τις υγιεινές διατροφικές συνήθειες, έχουν προκύψει τα εξής συμπεράσματα:

- μόνο το 11% των παιδιών έχουν τη γνώση των 'πέντε μερίδων την ημέρα' με τη συντριπτική πλειοψηφία του 68% να προσδιορίζουν την κατανάλωση 2 έως 3 φρούτων και λαχανικών καθημερινά ως την ενδεδειγμένη για μια σωστή υγιεινή διατροφή,

- το 50% των παιδιών δεν συνδέουν οποιαδήποτε ώρα της ημέρας ή δραστηριότητα με την κατανάλωση φρούτων,
- υπάρχει μια σαφής προτίμηση των παιδιών στην κατανάλωση φρούτων και λαχανικών κομμένων στο πιάτο ή σε φρουτοσαλάτα παρά να προσφέρονται ολόκληρα.

Η έρευνα πεδίου καταλήγει σε προβληματισμό προς την επάρκεια γνώσεων των παιδιών στον πληθυσμό στόχο αναφορικά με τον αριθμό μερίδων φρούτων και λαχανικών που απαιτούνται για μια υγιεινή στάση διατροφής. Ο προβληματισμός ενισχύεται και από το γεγονός ότι η έρευνα πεδίου διενεργήθηκε κυρίως σε παιδιά ηλικίας 10 έως 12 ετών, που λογικά θα έπρεπε να έχουν μια πιο ξεκάθαρη αντίληψη των κανόνων υγιεινής διατροφής.

Είναι προφανές ότι η εφαρμογή του Σχεδίου με τον περιορισμένο προϋπολογισμό και χωρίς άλλες δράσεις από εθνικούς πόρους ή κάποια ευρύτερη Εθνική Στρατηγική περί υγιεινής διατροφής στα παιδιά, δεν μπορεί να οδηγήσει σε μόνιμες επιπτώσεις στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος από τα παιδιά και στη βελτίωση συμπεριφορών και γνώσεων.

Η Έκθεση αξιολόγησης καταλήγει σε μια σειρά συστάσεων οι οποίες διαχωρίζονται στα τρία πεδία αξιολόγησης – εφαρμογή-αποτελεσματικότητα-συνεργασίες και αναφέρονται πιο κάτω επιγραμματικά.

Βελτίωση του πλαισίου εφαρμογής και αξιολόγησης του σχεδίου

- Επέκταση της χρονικής περιόδου εφαρμογής του Σχεδίου, μέσω πρόσθετων εθνικών πόρων ή ενσωμάτωση του Σχεδίου σε μια εθνική στρατηγική που θα περιλαμβάνει πρόσθετες δράσεις
- Διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχιζόμενης αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου, ή δειγματοληπτικών ερευνών πριν και μετά την εφαρμογή του Σχεδίου στο ίδιο δείγμα παιδιών
- Δημιουργία έντυπων αξιολόγησης των συνοδευτικών Μέτρων

Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου

- Αύξηση της εμπλοκής διατροφολόγων με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων περί υγιεινής στάσης διατροφής
- Εφαρμογή συμπληρωματικών δράσεων από εθνικά προγράμματα στήριξης της υγιεινής διατροφής στα παιδιά

Ενίσχυση των συνεργασιών

- Διεύρυνση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών και των υπεύθυνων κυλικείων με τους παραγωγούς
- Μεγαλύτερη χρήση βιολογικών προϊόντων μέσω πληροφόρησης για συνεργασίες παραγωγών με τα σχολεία που συμμετέχουν στο Σχέδιο
- Βελτίωση του ρόλου των γονέων στο Σχέδιο

CHAPTER 1b: EXECUTIVE SUMMARY

This document constitutes the Ex-post Evaluation of the EU school fruit, vegetables and milk scheme (hereinafter the 'Scheme') which was implemented during the school years 2017 to 2023 in the target population of the age group 3-12 years (public and community kindergartens and public and private elementary schools). The obligation for the evaluation is determined by article 2 of the Implementing Regulation (EU) 2020/1239, which also defines the structure of the evaluation report and the common evaluation questions.

The annual budget of the Scheme during the reporting period amounted to €790,221. The total outflows for the reporting period are €2,551,126 with the budget uptake calculated at 65% (including the accompanying actions). It is noted that the budget uptake of the Scheme was affected by the effects of the pandemic and the suspension of classes in schools during the 2019-2020 period. The annual budget uptake in non-pandemic years has fluctuated around 90-95% for the fruit and vegetable program and 80% for milk and milk distribution.

An important success of the Scheme during the period under evaluation is its expansion to the target population, covering in 2022 37,902 students and raising the coverage rate from 32% (baseline 2016) to 58% (2022). This success was limited by the budgetary constraint, resulting in a decrease in the average annual distribution of portions per student from 27.51 to 19.78 in fruit and vegetables. In contrast, the transfer of budget from the fruit and vegetable program to the milk distribution program allowed an increase in the distribution of portions per student from 7.15 to 14.60 and allowed a 78% increase in student participation.

It is obvious that the improvement of the Scheme's implementation procedures and the transfer of responsibility (beneficiary) from the schools to the School Regional Offices (σχολικές εφορείες), led to the resolution of procedural issues and led to an increase in the participation of schools.

The answer to the common evaluative questions was particularly difficult, especially in matters of changes in children's behaviour and knowledge regarding healthy eating attitudes since there is no other prior research to serve as a starting point. Another significant weakness in the evaluation work was the lack of secondary sources, i.e. recent research regarding children's eating habits.

A critical question for the evaluation work is the extent to which the Scheme has increased children's overall consumption of fruit, vegetables, milk and milk products. Having as a baseline the data of the strategic document of the Scheme (year 2016), it is concluded that the Scheme has not brought about a substantial improvement in the consumption of fruit, vegetables and milk by children, but it has confirmed that the consumption profile remains essentially unchanged. This is a finding of a field survey in a sample of 560 students where it is also concluded that only 9% of children consume the recommended portions of fruits and vegetables daily.

In the second critical question concerning the extent to which the Scheme has contributed to the behaviour and improvement of children's knowledge regarding healthy eating habits, the following conclusions have been reached:

- only 11% of children have the knowledge of 'five portions a day' with the majority of 68% identifying the consumption of 2 to 3 fruits and vegetables daily as appropriate for a proper healthy diet,
- 50% of children do not associate any time of day or activity with fruit consumption,
- there is a clear preference for children to eat fruit and vegetables cut on a plate or in a fruit salad rather than being offered whole.

The field research conclusion leads to concerns about the adequacy of knowledge of the children

in the target group regarding the number of portions of fruits and vegetables required for a healthy eating attitude. The concern is also strengthened by the fact that the field research was carried out mainly on children aged 10 to 12, who should logically have a clearer understanding of the rules of healthy eating.

It is obvious that the implementation of the Scheme with the limited budget and without other actions from national resources or any broader National Strategy on healthy nutrition for children, cannot lead to lasting effects in increasing the consumption of fruit, vegetables and milk by children and in improving attitudes and knowledge.

The evaluation report concludes with a series of recommendations which are divided into the three evaluation fields – implementation-effectiveness-collaborations and listed below in brief.

Improvement of the project implementation and evaluation framework

- Extension of the time of implementation of the Scheme, through additional national resources or its integration in a national strategy
- Creation of a framework for continuous evaluation of the effectiveness of the Scheme, or sample surveys before and after the implementation of the Scheme in the same sample of children
- Creation of assessment forms for accompanying Measures

Enhancing the effectiveness of the Scheme

- Increasing the involvement of nutritionists with the aim of improving knowledge about healthy eating habits
- Implementation of additional actions from national programs to support healthy nutrition for children.

Strengthening of collaborations

- Expanding the collaboration of teachers and canteen managers with producers
- Greater use of organic products through information on producer collaborations with the schools participating in the Scheme
- Improving the role of parents in the Scheme

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.1 Σκοπός και πεδίο της Έκθεσης Αξιολόγησης

Αντικείμενο του έργου αποτελεί η αξιολόγηση της εφαρμογής του Σχεδίου προώθησης και κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος (εφεξής το 'Σχέδιο') στα σχολεία και της αποτελεσματικότητάς του κατά τα σχολικά έτη 2017 έως 2023. Η υποχρέωση για την αξιολόγηση καθορίζεται από το άρθρο 2 του Εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2020/1239 το οποίο αναφέρει ότι 'τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή την ή τις εκθέσεις αξιολόγησης που συντάσσουν έως την 1^η Μαρτίου του ημερολογιακού έτους που έπεται της λήξης των εν λόγω 5 σχολικών ετών. Οι πρώτες εκθέσεις αξιολόγησης υποβάλλονται έως την 1^η Μαρτίου 2023'.

Η αξιολόγηση του Σχεδίου λαμβάνει υπόψη και τους τρεις πυλώνες που το απαρτίζουν δηλαδή,

- ❖ την διανομή των φρούτων, λαχανικών και γάλακτος,
- ❖ τα συνοδευτικά μέτρα,
- ❖ την πληροφόρηση και ενημέρωση στο ευρύ κοινό για την εφαρμογή του σχεδίου.

Το Σχέδιο αξιολογείται στη βάση των εξής γενικών παραμέτρων:

1. **Αποτελεσματικότητα (effectiveness):** Ο βαθμός αύξησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών ανάμεσα στα παιδιά ώστε αφενός να ενισχυθεί η αγορά των φρούτων και λαχανικών και αφετέρου να βελτιωθούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών
2. **Εφαρμογή (implementation):** Ο βαθμός λειτουργικής επάρκειας των δομών διαχείρισης και εφαρμογής του Σχεδίου και η επίδραση τους στην αποδοτικότητα των διαθέσιμων πόρων (efficiency) και στην εξυπηρέτηση των στόχων του (relevance).
3. **Επίτευξη εδραιωμένων συνεργασιών:** Ο βαθμός επίτευξης μόνιμων συνεργασιών ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, τους γονείς, τους παραγωγούς του φορέας αγροτικής πολιτικής και τους φορείς διαμόρφωσης πολιτικών για την υγεία

Η αποτελεσματικότητα αξιολογείται με βάση τα κοινά ερωτήματα αξιολόγησης τα οποία καθορίζονται στο παράρτημα του κανονισμού ΕΕ) 2020/1239 της 17ης Ιουνίου 2020. Η αξιολόγηση της εφαρμογής και της επίτευξης εδραιωμένων συνεργασιών αξιολογείται με βάση αξιολογικά ερωτήματα τα οποία είχε θέσει ο σύμβουλος αξιολόγησης στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

2.2 Νομική Βάση εφαρμογής του Σχεδίου

Νομική βάση για την εφαρμογή του Σχεδίου αποτελεί ο κανονισμός ΕΕ 1308/2013 της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2013 για τη θέσπιση Κοινών Οργανώσεων Αγορών (ΚΟΑ) ως αυτός τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) N 2016/791 της 11^{ης} Μαΐου 2016.ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα χορήγησης ενωσιακής ενίσχυσης σε ετήσια βάση για την εφαρμογή Σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης οπωροκηπευτικών και γάλακτος σε παιδιά που φοιτούν σε αναγνωρισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Για την εφαρμογή του Σχεδίου σχετικοί είναι επίσης οι κανονισμοί,

- Κανονισμός ΕΕ 1306/2013 της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2013 σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής,
- Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) N 2017/40 της Επιτροπής, της 3^{ης} Νοεμβρίου 2016, για τη συμπλήρωση του Κανονισμού (ΕΕ) N 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά στη βοήθεια της Ένωσης για την προμήθεια φρούτων και λαχανικών, μπανανών και γάλακτος στα εκπαιδευτικά ιδρύματα
- Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) N 2017/39 της Επιτροπής, της 3^{ης} Νοεμβρίου 2016, σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) N 1308/2013 του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τη βοήθεια της Ένωσης για την προμήθεια οπωροκηπευτικών, μπανανών και γάλα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

- Δημοσιονομικές διατάξεις: Κανονισμός (ΕΕ) N 1308/2013, όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2117 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 2^{ας} Δεκεμβρίου 2021 και του Κανονισμός (ΕΕ) N 1370/2013 της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2013 για τον καθορισμό μέτρων για τον καθορισμό ορισμένων ενισχύσεων και επιστροφών που σχετίζονται με την κοινή Οργάνωση αγορών γεωργικών προϊόντων, όπως τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/795 του Συμβουλίου της 11^{ης} Απριλίου 2016
- Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) N 907/2014 της Επιτροπής της 11^{ης} Μαρτίου 2014.

Η παρακολούθηση και η αξιολόγηση της εφαρμογής του προγράμματος καθορίζεται στον Εκτελεστικό Κανονισμό (ΕΕ) 2020/1239 της 17^{ης} Ιουνίου 2020.

2.3 Διάρθρωση της Έκθεσης Αξιολόγησης

Η Έκθεση Αξιολόγησης βασίζεται στις Ελάχιστες Απαιτήσεις που θέτει το Παράρτημα του εκτελεστικού Κανονισμού (ΕΕ) 2020/1239 και διαρθρώνεται σε τέσσερις φάσεις που αποτυπώνονται στα Κεφάλαια 3 έως 7.

Η 1^η φάση (Κεφάλαιο 3) παρουσιάζει το **Θεωρητικό Υπόβαθρο** στο οποίο στηρίζεται η εφαρμογή του Σχεδίου τόσο σε επίπεδο Ε.Ε. όσο και στην Κύπρο και περιλαμβάνει την παράθεση της Εθνικής Στρατηγικής και τα δομικά στοιχεία αυτής όπως οι στόχοι, οι εμπλεκόμενοι φορείς υλοποίησης και οι αναμενόμενες επιπτώσεις του Σχεδίου. Στο ίδιο κεφάλαιο περιγράφεται επίσης η λογική της παρέμβασης και το εξωτερικό περιβάλλον όπως αυτό προσδιορίζεται από τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών σε σχέση με την πρόσληψη φρούτων λαχανικών και γάλακτος, το πρότυπο της μεσογειακής διατροφής αλλά και τις σχετικές μελέτες που έχουν διεξαχθεί για την αντιμετώπιση του διογκούμενου προβλήματος της παιδικής παχυσαρκίας.

Η 2^η φάση (Κεφάλαιο 4) αποτελεί τη φάση της **Παρατήρησης** όπου αποτυπώνονται οι παράμετροι εφαρμογής του Σχεδίου, οι ετήσιοι προϋπολογισμοί και εκροές και η **Ανάλυση** των δεδομένων εφαρμογής του Σχεδίου.

Η 3^η φάση (Κεφάλαιο 5) σχετίζεται με την **Κρίση** και περιλαμβάνει:

(α) μια σειρά παραμέτρων σχετικών με την αξιολόγηση της λειτουργίας του 'Σχεδίου',

(β) τις απαντήσεις στα αξιολογικά ερωτήματα που έχουν προσδιοριστεί με βάση τον Κανονισμό ΕΕ 2020/1239 στη βάση μιας σειράς εκτιμήσεων (judgment criteria).

Η 4^η φάση (Κεφάλαιο 6) σχετίζεται με τα **συμπεράσματα και τις συστάσεις** του Συμβούλου Αξιολόγησης.

Η Έκθεση ολοκληρώνεται με τα πιο κάτω Παραρτήματα:

Παράρτημα 1: Πρότυπο ερωτηματολόγιο σε Διευθυντές/ντριες στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης (εκ των υστέρων αξιολόγηση)

Παράρτημα 2: Πρότυπο ερωτηματολόγιο σε μαθητές/τριες

2.4 Μεθοδολογία Υλοποίησης

Το έργο της αξιολόγησης υλοποιείται στηριζόμενο σε τρεις έρευνες πεδίου και στην αξιοποίηση δευτερογενών πηγών οι οποίες αναφέρονται στο κείμενο.

Συγκεκριμένα, η αξιολόγηση στηρίζεται,

- ✓ Σε **εκ των υστέρων έρευνα Διευθυντών των σχολείων** η οποία διενεργήθηκε στα

πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης με τη χρήση ερωτηματολογίου (Παράρτημα 1) προς τους διευθυντές/ντριες του προγράμματος.

- ✓ Σε **εκ των υστέρων έρευνα μαθητών** που διενεργήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου (Παράρτημα 2) προς μαθητές/τριες σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο.
- ✓ Σε **Έρευνα προς Φορείς Εφαρμογής** με την μορφή προσωπικών συνεντεύξεων στα άτομα που έχουν λειτουργήσει εκ μέρους των εμπλεκόμενων φορέων για την εφαρμογή και διαχείριση του Σχεδίου.

Πέραν των αναφορών που γίνονται στο κείμενο για την αξιοποίηση δευτερογενών πηγών, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης έχει αντλήσει πληροφορίες από τα πιο κάτω έγγραφα σχετιζόμενα με το Σχέδιο:

- ✓ Strategy for the implementation of the school scheme in Cyprus from 2017/2018 to 2022/2023 school year (Revised 28/3/2018)
- ✓ Annual monitoring reports for Cyprus, Τμήμα Γεωργίας, 2017/18, 2018/19, 2019/20, 2020/21, 2021/22
- ✓ Evaluation support study of the EU school fruit, vegetables and milk scheme, by AGROSYNERGIE for DG Agri (October 2022)

Εκ των Υστέρων Έρευνα Πεδίου Αξιολόγησης διευθυντών/ντριών σε δείγμα σχολείων που συμμετείχαν

Στα πλαίσια της παρούσας αξιολόγησης διενεργήθηκε έρευνα πεδίου σε διευθυντές/ντριες σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο. Το πρότυπο ερωτηματολόγιο καθώς επίσης και το σύνολο των απαντήσεων που λήφθηκαν επισυνάπτονται ως Παράρτημα Ι. Συνολικά στάλθηκαν 14 ερωτηματολόγια (4,65% του συνόλου) σε τυχαίο δείγμα με αντιπροσωπευτικότητα του συνόλου σε σχέση με την κατανομή τους ανά Επαρχία και ανάμεσα σε αστικά κέντρα και ύπαιθρο. Συμπληρώθηκαν όλα τα ερωτηματολόγια τω οποίων οι απαντήσεις έχουν αναλυθεί και επεξηγηθεί ενώ σε δύο από τα σχολεία κρινόμενα ως σχολεία με καλές πρακτικές, ο Σύμβουλος Αξιολόγησης διενήργησε συνάντηση για περαιτέρω εκτίμηση των αποτελεσμάτων του Σχεδίου.

Εκ των υστέρων έρευνα πεδίου αξιολόγησης προς μαθητές σχολείων που συμμετείχαν

Τα ίδια σχολεία που επιλέχθηκαν για την διενέργεια ερωτηματολογίων προς τους διευθυντές/ντριες, επιλέχθηκαν και για τη διενέργεια ερωτηματολογίων προς του μαθητές με τη χρήση του ερωτηματολογίου στο Παράρτημα 2. Συνολικά λήφθηκαν απαντήσεις από 13 σχολεία με 560 μαθητές, δείγμα που συναποτελεί το 1,51% του συνολικού πληθυσμού μαθητών που συμμετείχαν την περίοδο 2021-2022.

Προσωπικές συνεντεύξεις με διευθυντές/ντριες

Διενεργήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις σε περιορισμένο αριθμό διευθυντών/ντριων σχολείων ώστε να αποτυπωθούν πληρέστερα οι απόψεις τους αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας και τα αποτελέσματα του Σχεδίου.

Ερωτηματολόγια προς στελέχη Φορέων Εφαρμογής

Διενεργήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις με στελέχη των Φορέων Εφαρμογής με τη χρήση μη δομημένου ερωτηματολογίου, οι δε απαντήσεις έχουν αξιοποιηθεί και ενσωματωθεί στο κείμενο της παρούσας αξιολόγησης.

2.5 Μεθοδολογικοί περιορισμοί

Τα πιο κάτω σημεία έχουν περιορίσει την εργασία αξιολόγησης:

- την χρονική περίοδο που διενεργήθηκε η έρευνα πεδίου στους μαθητές το Σχέδιο δεν ήταν σε εφαρμογή για αρκετούς μήνες και άρα τα ερωτήματα προς τους μαθητές δεν μπορούσαν να συσχετιστούν με το Σχέδιο αλλά μόνο ευρύτερα, με τις διατροφικές τους συνήθειες,
- καταγράφονται ελλείψεις σε συστηματικές έρευνες και στατιστικά δεδομένα κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος στην Κύπρο που να επικεντρώνονται στον πληθυσμό στόχο του Σχεδίου,
- η μη ύπαρξη ερευνών εκτίμησης καταναλωτικών συνηθειών προς τον πληθυσμό στόχο κατά τη διάρκεια εφαρμογής του Σχεδίου (συνεχιζόμενη αξιολόγηση) δεν συνεισφέρει στη εκτίμηση της διαχρονικής τάσης των αποτελεσμάτων και ως εκ τούτου περιορίζει τα συμπεράσματα στα δεδομένα αποκλειστικά της εκ των υστέρων αξιολόγησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

3.1 Το ζήτημα της παχυσαρκίας, ως κίνδυνος για την υγεία

Η παχυσαρκία στα παιδιά είναι ένα σημαντικό πρόβλημα υγείας το οποίο αυξάνεται σε ολόκληρο τον κόσμο, με ιδιαίτερα ανησυχητικές τάσεις στην Ευρώπη (WHO 2000)². Η εντυπωσιακή αύξηση της παιδικής και εφηβικής παχυσαρκίας συνιστά μια εξαιρετικά ανησυχητική κατάσταση, δεδομένου ότι παχύσαρκα παιδιά και έφηβοι αντιμετωπίζουν αυξημένη πιθανότητα να γίνουν παχύσαρκοι ενήλικες (Togashi, K et al 2002)³, εκθέτοντας την υγεία τους σε σοβαρούς κινδύνους.

Το πρόβλημα της παχυσαρκίας στα παιδιά αναγνωρίζεται εδώ και πολλά χρόνια σε επίπεδο ΕΕ. Υπολογίζεται ότι 22 εκατομμύρια παιδιά στην ΕΕ των 25 είναι υπέρβαρα και 5,1 εκατομμύρια από αυτά είναι παχύσαρκα (Τμήμα Γεωργίας, 2017)⁴.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO 2022)⁵ δημοσίευσε μια νέα έκθεση Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI), την πέμπτη σε μια σειρά που μετρά τις τάσεις στο υπέρβαρο και την παχυσαρκία σε παιδιά ηλικίας δημοτικού σχολείου από το 2007. Τα ευρήματα της νέας έκθεσης βασίζονται στα πιο πρόσφατα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν το 2018-2020 σε 33 χώρες της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας του ΠΟΥ. Συνολικά, μετρήθηκαν σχεδόν 411.000 παιδιά ηλικίας 6-9 ετών. Για πρώτη φορά, η έκθεση παρουσιάζει δεδομένα από την Αρμενία, τη Γερμανία (πόλη της Βρέμης) και το Ισραήλ – χώρες που προσχώρησαν πρόσφατα στην πρωτοβουλία επιτήρησης του ΠΟΥ. Συνολικά, το 29% των παιδιών ηλικίας 7-9 ετών στις συμμετέχουσες χώρες ζούσαν με υπέρβαρο – συμπεριλαμβανομένης της παχυσαρκίας. Η έκθεση αποκαλύπτει επίσης ότι σχεδόν όλα τα παιδιά (87%) σε όλη την Περιφέρεια παίζουν έξω για τουλάχιστον μία ώρα καθημερινά. Το 43% των παιδιών τρώνε φρούτα κάθε μέρα και το 34% λαχανικά.

Η απόκτηση πιο υγιεινών διατροφικών συνθηκών μέσω της κατανάλωσης περισσότερων φρούτων και λαχανικών μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας που σχετίζονται με ανθυγιεινή ή κακή διατροφή, όπως παιδική παχυσαρκία, παιδική ηλικία διαβήτη και άλλους παράγοντες κινδύνου και διαταραχές (Τμήμα Γεωργίας 2017)³.

Σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου Διαιτολόγων και Διατροφολόγων Κύπρου⁶,

Στην Κύπρο η παχυσαρκία ανέρχεται στο 27.8 % σύμφωνα με την επιδημιολογική έρευνα του Συνδέσμου Διαιτολόγων και Διατροφολόγων Κύπρου. Στους άντρες η παχυσαρκία ανέρχεται στο 28.8% και στις γυναίκες στο 26.9%. Το υπερβάλλον βάρος ανέρχεται στο 36% συνολικά, 46.9% στους άνδρες και 26% στις γυναίκες.

Η έρευνα Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία για την Παρακολούθηση της Παιδικής Παχυσαρκίας του Διεθνούς Οργανισμού Υγείας (2018) που έγινε σε 40 χώρες, έδειξε ότι τα υψηλότερα ποσοστά παχυσαρκίας ήταν στην Κύπρο, Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Μάλτα και Σαν Μαρίνο, όπου το 18-21% των αγοριών και το 9-19% των κοριτσιών είναι παχύσαρκα.

3.2 Η κατανάλωση φρούτων και λαχανικών

Τα φρούτα και τα λαχανικά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της παχυσαρκίας και άλλων χρόνιων ασθενειών και η χαμηλή πρόσληψη έχει επισημανθεί ως ένας από τους

² World Health Organization. (2000). Obesity: Preventing and Managing the Global Epidemic. Report of a WHO consultation. Geneva: World Health Organ Tech Rep Ser. 894, 1-253.

³ Togashi, K., Masuda, H., Rankinen, T., Tanaka, S., Bouchard, C., & Kamiya, H. (2002). A 12-year follow-up study of treated obese children in Japan. International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorders, 26 (6), 770-777.

⁴ Department of Agriculture, Cyprus (2017): National strategy for school scheme, 2017-2023

⁵ [https://www.who.int/europe/initiatives/who-european-childhood-obesity-surveillance-initiative-\(cosi\)](https://www.who.int/europe/initiatives/who-european-childhood-obesity-surveillance-initiative-(cosi))

⁶ <https://ygeia-news.com/syndesmos-diaitologon-kai-diatrofologon-kyproy/syndesmos-diaitologon-kai-diatrofologon-sto-278-i-paxysarkia-stin-kypro/>

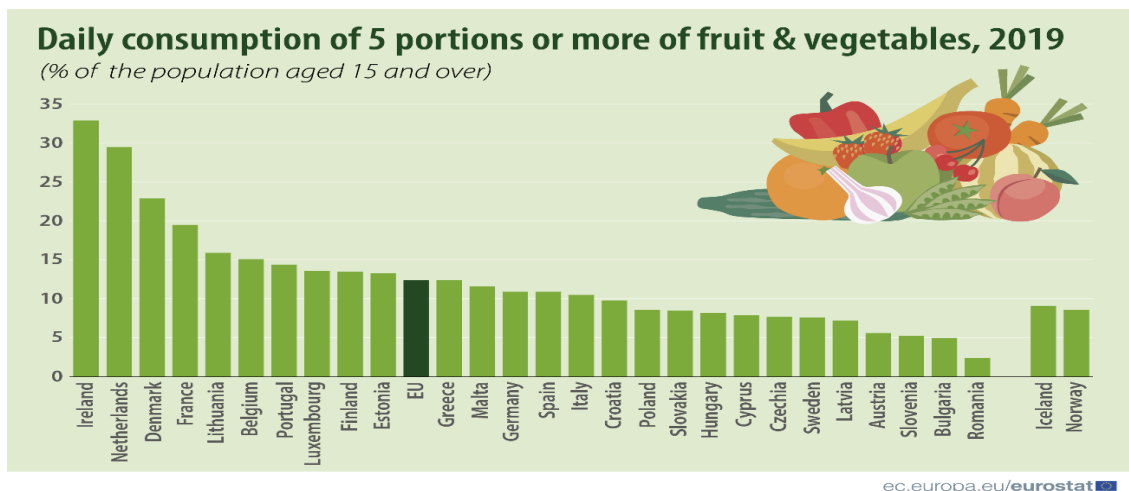
παράγοντες κινδύνου που αποδίδουν στην παγκόσμια θνησιμότητα στους ενήλικες. Τα παιδικά χρόνια είναι μια κρίσιμη περίοδος κατά την οποία εξελίσσονται οι διατροφικές συμπεριφορές και οι διατροφικές προτιμήσεις, παρέχοντας την ευκαιρία να αναπτυχθούν και να προωθηθούν υγιεινές διατροφικές πρακτικές, οι οποίες μεταφέρονται στην ενήλικη ζωή (McCarthy, R. 2020)⁷.

Σε δημοσίευση των Roisin et al (2019)⁸ αναφέρεται η αδυναμία των κρατών μελών να καθορίσουν κατευθυντήριες γραμμές για την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στα παιδιά.

There is a lack of data in relation to guidelines specific for children for F&V consumption. Denmark, Finland, Greece, the Netherlands and Norway are the only countries that provide guidelines for F&V consumption specific for school-aged children (4–13 years) with recommendations ranging from 100 to 500 g or one to three portions of F&V daily. Many countries in Europe (including Austria, Bulgaria, France, Georgia, Germany, Ireland, Italy, Sweden, the UK and Turkey) instead have adopted the WHO recommendation for F&V consumption which is aimed at the general population (including children) and recommends an intake of a minimum of 400 g of F&V (excluding potatoes and other starchy tubers).

Σύμφωνα με στοιχεία του 2019 που δημοσιεύει η ιστοσελίδα της Freshfel Europe Consumption Monitor⁹, η κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο ανέρχεται σε 357 γρ. ημερησίως έναντι 349 γρ. που είναι ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατατάσσοντας την Κύπρο ανάμεσα στις 10 χώρες με τη ψηλότερη κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στην ΕΕ.

Με μια διαφορετική προσέγγιση η Eurostat (2019)¹⁰ δημοσιεύει στοιχεία με τα οποία συμπεραίνει ότι ένα στα τρία άτομα (33%) στην ΕΕ δεν καταναλώνει φρούτα και λαχανικά καθημερινά, ενώ μόνο το 12% καταναλώνει τις συνιστώμενες 5 μερίδες ή περισσότερες καθημερινά. Σε αυτή την ανάλυση δεδομένων η Κύπρος κατατάσσεται χαμηλά με βάση το πιο κάτω γράφημα στο ποσοστό του πληθυσμού που καταναλώνει 5 ή περισσότερες μερίδες φρούτων και λαχανικών την ημέρα.

Αντίθετα όμως, τα στατιστικά δεδομένα της Στατιστικής Υπηρεσίας της Κύπρου¹¹, διαμορφώνουν τον πιο κάτω πίνακα με τον οποίο συμπεραίνεται ότι η κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών ανέρχεται (μέσος όρος 2016-20) σε 635γρ ενώ την προηγούμενη περίοδο (2011-15) ανερχόταν σε 740γρ..

⁷ McCarthy, R., Kehoe, L., Flynn, A., & Walton, J. (2020). The role of fruit and vegetables in the diets of children in Europe: Current state of knowledge on dietary recommendations, intakes and contribution to energy and nutrient intakes. *Proceedings of the Nutrition Society*, 79(4), 479-486. doi:10.1017/S0029665120007090

⁸ Róisín McCarthy, Laura Kehoe, Albert Flynn and Janette Walton: The role of fruit and vegetables in the diets of children in Europe: current state of knowledge on dietary recommendations, intakes and contribution to energy and nutrient intakes

⁹ <https://freshfel.org/what-we-do/consumption-monitor/>

¹⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220104-1>

¹¹ Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, Γεωργικές Στατιστικές 2020

Πίνακας 1: Κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών σε κιλά

Φρούτα και Λαχανικά	2011-2015	2016-2020
Εσπεροδοειδή	55.3	37.8
Φρούτα	93.9	84.2
Λαχανικά	120.8	109.8

Πηγή: Γεωργικές Στατιστικές 2020, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

Η προαναφερόμενη ανάλυση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν επαρκώς αντιπροσωπευτικά δεδομένα τα οποία να συγκλίνουν ως προς την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στην Κύπρο.

Για τον παιδικό πληθυσμό της Κύπρου, η βιβλιογραφία είναι ακόμη πιο περιορισμένη και τα δεδομένα είναι λίγα και τμηματικά. Το 2009 δημοσιεύτηκαν τα αποτελέσματα μιας επιδημιολογικής μελέτης (Lazarou et al.)¹² για την αποτύπωση των διατροφικών χαρακτηριστικών των παιδιών της Κύπρου, δίνοντας κάποια πρώτα στοιχεία για τη συχνότητα κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών. Η μελέτη διενεργήθηκε μεταξύ 2004 και 2005 και το δείγμα αποτέλεσαν παιδιά ηλικίας 9 έως 13 ετών από 24 δημοτικά σχολεία της Κύπρου. Συνολικά πήραν μέρος στη μελέτη 1140 παιδιά, αντιπροσωπεύοντας το 3,7% του πληθυσμού στόχου. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων καταναλώνει φρούτα και λαχανικά σε συχνότητες πολύ χαμηλότερες από τις συνιστώμενες, χωρίς, ωστόσο να μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για την ποσοτική αξιολόγηση της κατανάλωσης.

Η έλλειψη συστηματικών ερευνών δεν επιτρέπει την εξαγωγή οποιονδήποτε συμπερασμάτων αναφορικά με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από παιδιά στην Κύπρο, ενώ και η μη ύπαρξη μιας Εθνικής Στρατηγικής για το θέμα περιορίζει τη βιβλιογραφία ως προς τους δείκτες στόχευσης στο μέλλον.

3.3 Η κατανάλωση γάλακτος στην Κύπρο

Ο μέσος όρος κατά κεφαλή κατανάλωσης γάλακτος στην ΕΕ¹³ το 2021 ήταν περίπου 53 λίτρα ανά άτομο ενώ από άλλη πηγή¹⁴ στο διαδίκτυο αναφέρεται η κατά κεφαλή κατανάλωση στην Κύπρο στα 113 λίτρα/ κεφαλή ετησίως, ποσότητα που την κατατάσσει χαμηλά στον παγκόσμιο κατάλογο.

Κρίνοντας ως πλέον αξιόπιστα τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, η μέση ετήσια κατά κεφαλή κατανάλωση γάλακτος την περίοδο 2016-20 ήταν στα 79,9 λίτρα, μειωμένη μεν έναντι της περιόδου 2011-15 αλλά σαφώς ψηλότερη από τον μέσο όρο της Ε.Ε..

Πίνακας 2: Κατά κεφαλή κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων σε κιλά

Γαλακτοκομικά προϊόντα	2011-2015	2016-2020
Γάλα (παστεριωμένο)	88.4 (L)	79.9 (L)
Τυριά	23.2	23.1
Χαλλούμι	7.5	5.3
Άλλα είδη	15.7	17.8

Πηγή: Γεωργικές Στατιστικές 2020, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

¹² Lazarou, C., D. B. Panagiotakos, C. Kouta and A. L. Matalas (2009). "Dietary and other lifestyle characteristics of Cypriot school children: results from the nationwide CYKIDS study." BMC Public Health 9: 147.

¹³ <https://www.statista.com/topics/3956/milk-market-in-europe/#topicOverview>

¹⁴ <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/milk-consumption-by-country>

Εθνική συνιστώμενη λήψη γαλακτοκομικών προϊόντων

Για την εκτίμηση της Εθνικής συνιστώμενης λήψης γαλακτοκομικών προϊόντων, λαμβάνονται υπόψη τα δεδομένα της έκδοσης «Εθνικές Οδηγίες Διατροφής και Άσκησης για παιδιά ηλικίας 6-12 χρονών» του Υπουργείου Υγείας ως αποτυπώνονται στον πιο κάτω Πίνακα.

Πόσο ασβέστιο είναι αρκετό;		Μια μερίδα γαλακτοκομικών προϊόντων (ή ισοδύναμων) που παρέχει γύρω στα 300mg ασβέστιο ανταλλάσσεται με 1 από τα ακόλουθα:
Παιδιά		• 1 φλιτζάνι (250ml) γάλα • 200gr. γιαούρτι • 30gr. σκληρό τυρί • 65gr. σαρδέλες (στραγγίστε το λάδι)
1-3 χρονών	500 mg	
4-8 χρονών	800 mg	
Προ-έφηβοι και Έφηβοι		• 1 φλιτζάνι μαγειρεμένο σπανάκι ή μπάμιες • 3 μέτρια πορτοκάλια • 3 φλιτζάνια βραστό μπρόκολο • 3 φλιτζάνια μαγειρεμένα ρεβίθια ή φασόλια
9-18 χρονών	1300 mg	

Με βάση τα πιο πάνω δεδομένα προκύπτει ότι, εφόσον η κατά κεφαλή κατανάλωση είναι αντιπροσωπευτική της ηλικιακής ομάδας στόχου, η κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων προσδίδει στα παιδιά 1.109 mg ασβεστίου ημερησίως. Σημειώνεται ότι αυτή είναι μια σαφώς γενικευμένη εκτίμηση και δεν προκύπτει από στοιχεία διατροφής του πληθυσμού στόχου αλλά δύναται να αξιοποιηθεί ως ενδεικτική.

Πίνακας 3: Εκτίμηση ημερήσιας λήψης ασβεστίου από τα γαλακτοκομικά προϊόντα

Γαλακτοκομικά προϊόντα	Κατά κεφαλή κατανάλωση (2016-2020)	Ημερήσιο ισοδύναμο	Ισοδύναμο σε ποσότητα ασβεστίου mg
Γάλα (παστεριωμένο)	79.9 λίτρα	220 ml	264
Τυριά & Χαλλούμι	28.4 κιλά	77 gr	770
Άλλα είδη (γιαούρτι κλπ)	17.8 κιλά	50 gr	75
			1.109

3.4 Η λογική της παρέμβασης στην Εθνική Στρατηγική 2017-23

Μέσα από το προαναφερόμενο περιβάλλον η Κύπρος έχει διαμορφώσει μια Εθνική στρατηγική για την περίοδο 2017-23 με βάση τη λογική της παρέμβασης η οποία αποτυπώνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Η Κύπρος εφάρμοσε για πρώτη φορά το Σχέδιο προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία κατά το σχολικό έτος 2009 – 2010 με στόχο την σταθερή αύξηση του μεριδίου των οπωροκηπευτικών στο διαιτολόγιο των παιδιών, ώστε να βελτιωθούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών στο στάδιο που αυτές διαμορφώνονται και κατά συνέπεια να μειωθούν τα ποσοστά παιδικής παχυσαρκίας. Ο γενικός αυτός στόχος εμπερικλείεται στους σκοπούς του σχεδίου ως αυτοί προκύπτουν από την στρατηγική, δηλαδή,

- ◆ Η προώθηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα παιδιά
- ◆ Η καταπολέμηση της παιδικής παχυσαρκίας
- ◆ Η υιοθέτηση καλών διατροφικών συνθηκών από παιδιά μικρής ηλικίας

Επιπρόσθετα, το σχέδιο αποσκοπεί στην επίτευξη των στόχων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής συμπεριλαμβανομένων της αύξησης των εισοδημάτων του γεωργικού τομέα, της

σταθεροποίησης των αγορών και της διαθεσιμότητας των τρεχουσών και μελλοντικών προμηθειών.

Βάση εκκίνησης

Η βάση εκκίνησης έχει καθοριστεί στο έγγραφο στρατηγικής 2017-23 και λαμβάνει υπόψη τα πιο κάτω δεδομένα:

(α) Ημερήσια κατανάλωση φρούτων και λαχανικών (έτος βάσης, σχολική χρονιά 2015-2016)

Πίνακας 4: Αριθμός μερίδων που καταναλώνονται ανά ημέρα σε φρούτα και λαχανικά (2015-2016)

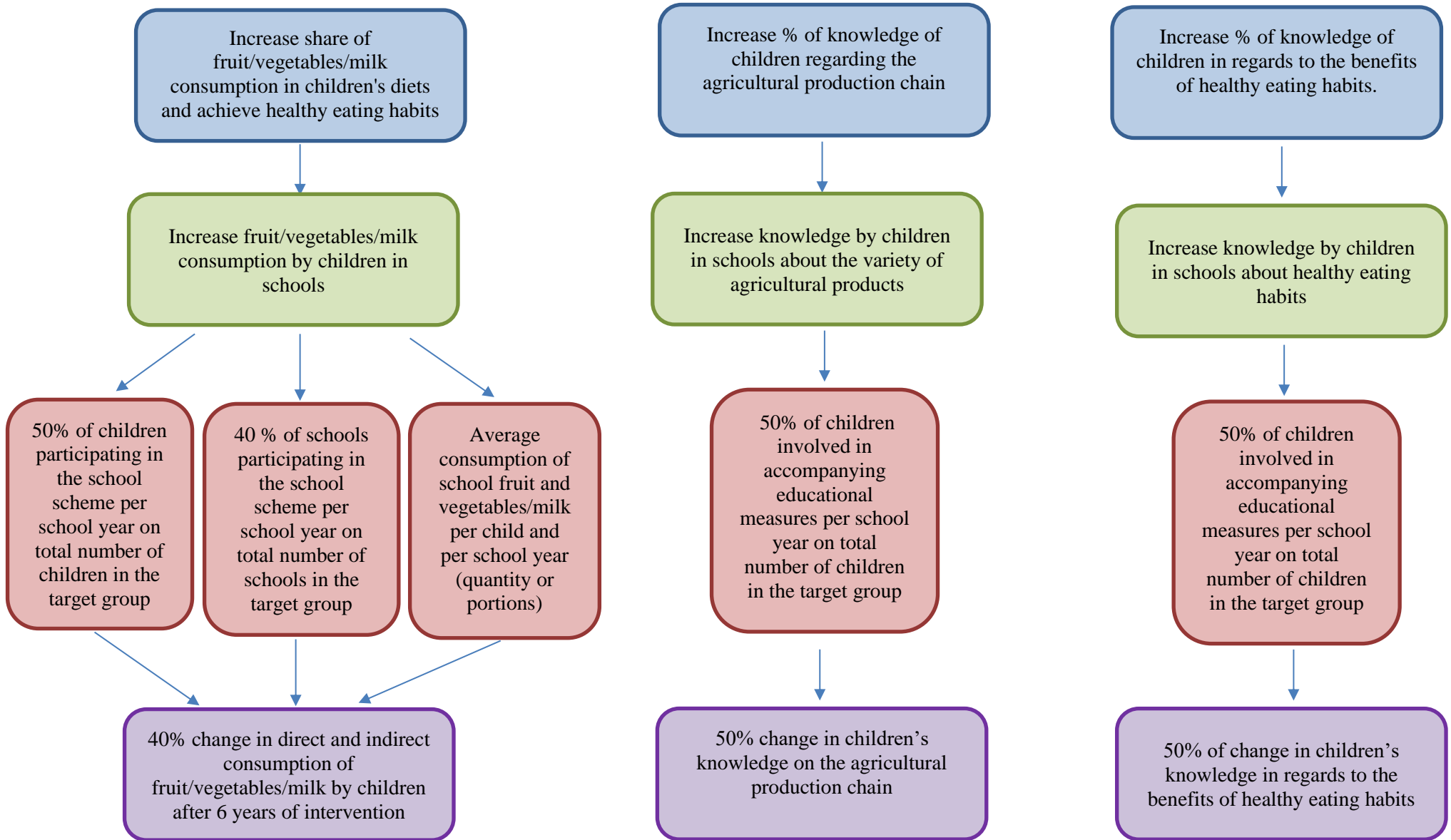
Αρ. μερίδων που καταναλώνονται ανά ημέρα	Φρούτα	Λαχανικά
Καμία	4,53%	38%
1	34,28%	29,71%
2-3	43,63%	25,14%
4-5	9,07%	0%
Περισσότερα από 5	8,50%	7,14%

(β) Συμμετοχή των σχολείων και των μαθητών στο Σχέδιο (έτος βάσης το σχολικό έτος 2015-2016)

- 166 σχολεία που αποτελούσαν το 25% του συνόλου
- 22.627 παιδιά του πληθυσμού στόχου που αποτελούσαν το 32% του συνόλου

Όσον αφορά την αρχική κατάσταση έναντι της οποίας αντιμετωπίζεται η επίτευξη των καθορισμένων στόχων για την κατανάλωση γάλακτος, δεν υπάρχουν στοιχεία αναφοράς που να αντιπροσωπεύουν την αρχική κατάσταση, καθώς τα προηγούμενα σχολικά έτη το πρόγραμμα για το γάλα στα σχολεία εφαρμόστηκε με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Έτσι, η σχολική χρονιά (2017/18) αποτελεί το έτος αναφοράς για την αξιολόγηση του καθεστώτος.

Γενικοί και Ειδικοί στόχοι του σχεδίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ-ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

4.1 Βασικά στοιχεία εφαρμογής του Σχεδίου

Περίοδος Εφαρμογής

Κατά την εξαετή περίοδο αναφοράς 2017-2023, το Σχέδιο υλοποιήθηκε τα σχολικά έτη 2017/18, 2018/19, 2019/20, 2020/2021 και 2021/22. Σε κάθε σχολική χρονιά, το σχέδιο προβλεπόταν να εφαρμοστεί για χρονική περίοδο 12-24 εβδομάδων και συγκεκριμένα κατά τους μήνες Απρίλιο-Ιούνιο με αρχικό στόχο την συμμετοχή των σχολείων σε ημερήσια βάση.

Ομάδα-στόχος

Ως ομάδα-στόχος, το Σχέδιο έχει περιλάβει τις ηλικιακές ομάδες 3 έως 12 ετών με παγκύπρια κάλυψη, διατηρώντας τον εθελοντικό χαρακτήρα συμμετοχής των σχολείων. Το Σχέδιο, έχει τύχει εφαρμογής σε δημόσια και ιδιωτικά δημοτικά σχολεία και στα δημόσια και κοινοτικά νηπιαγωγεία της Κυπριακής Δημοκρατίας που δήλωσαν πρόθεση συμμετοχής στο Σχέδιο, και στη συνέχεια εγκρίθηκαν για τη συμμετοχή τους σε αυτό από το Τμήμα Γεωργίας ως η Αρμόδια Εθνική Αρχή (ΑΕΑ).

Εμπλεκόμενοι φορείς

Οι υπεύθυνοι φορείς για την υλοποίηση του Σχεδίου ήταν:

- Το Τμήμα Γεωργίας του Υπουργείου Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης & Περιβάλλοντος ως Αρμόδια Εθνική Αρχή (ΑΕΑ) για την ετοιμασία, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση του Σχεδίου.
- Ο Κυπριακός Οργανισμός Αγροτικών Πληρωμών (ΚΟΑΠ) ως αρμόδια αρχή για το Σχέδιο καθώς και για τη χορήγηση των ενισχύσεων στους δικαιούχους, τον έλεγχο και την επιβολή ποινών/κυρώσεων όπου επιβάλλεται.
- Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού για τον καθορισμό της ομάδας-στόχου των παιδιών που θα συμμετάσχουν στο Σχέδιο και τον συντονισμό του Σχεδίου ανάμεσα στα σχολεία που συμμετείχαν.
- Το Υπουργείο Υγείας διατηρεί συμβουλευτικό ρόλο ως προς την σύνταξη και εφαρμογή της στρατηγικής ενώ υλοποιεί αποσπασματικά διάφορες δράσεις που έμμεσα υποστηρίζουν τους στόχους του Σχεδίου (π.χ. «Γίνε πρεσβευτής υγείας» ζω, κινούμαι, τρέφομαι σωστά)¹⁵.

Επιλέξιμα προϊόντα διανομής

Σύμφωνα με την Στρατηγική 2017-23, τα επιλέξιμα προϊόντα προς διανομή ήταν τα ακόλουθα:

- Βερίκοκα, κεράσια, ροδάκινα, νεκταρίνια, δαμάσκηνα
- Καρότα, γογγύλια, παντζάρια σαλάτας, σέλινο, σέλινο, ραπανάκια και άλλες βρώσιμες ρίζες
- Μήλα, αχλάδια, κυδώνια

¹⁵ <https://www.moh.gov.cy/MOH/moh.nsf/all/47667309EE38C51FC22585B2002374B3?opendocument>

- Λάχανα, κουνουπίδια και άλλα βρώσιμα brassica
- Μπανάνες
- Μούρα
- Αγγούρια, αγγουράκια
- Μαρούλια, κιχώριο και άλλα φυλλώδη λαχανικά
- Σταφύλια
- Πεπόνια, καρπούζια
- Ντομάτες
- Εσπεριδοειδή
- Γάλα (και χωρίς λακτόζη)

Συνοδευτικές δράσεις

Οι επιλέξιμες προς εφαρμογή συνοδευτικές δράσεις με βάση το Στρατηγικό 2017-22 ήταν οι εξής:

- **Σχολικοί κήποι:** Ενημέρωση των παιδιών για τη διαδικασία προέλευσης και ανάπτυξης των γεωργικών προϊόντων. Επίσης να μάθουν πώς να μεγαλώνουν και να συντηρούν φυτά και δέντρα φρούτων και λαχανικών.
- **Επισκέψεις σε αγροκτήματα/αγροτικές αγορές/γαλακτοκομεία:** Επισκέψεις παιδιών σε αγροκτήματα, αγορές αγροτών, αποθήκες διαλογής και συσκευασίας φρούτων και λαχανικών, μεταποιητές γάλακτος κ.α.
- **Μαθήματα γευσιγνωσίας/εργαστήρια μαγειρικής:** Εξοικείωση των παιδιών με μια ποικιλία φρούτων και λαχανικών και ενημέρωση τους για τη μέθοδο παραγωγής των παραδοσιακών γαλακτοκομικών προϊόντων για να γνωρίζουν τη γεύση. Οργάνωση μαθημάτων γευσιγνωσίας, εργαστηρίων μαγειρικής με φρούτα και λαχανικά και γαλακτοκομικά προϊόντα, εργαστήρια τροφίμων/αισθήσεων.
- **Μαθήματα, διαλέξεις, εργαστήρια:** Ενημέρωση των παιδιών για τη διατροφική αξία των φρούτων, των λαχανικών, του γάλακτος και των γαλακτοκομικών προϊόντων, τα οφέλη τους, με σκοπό την προώθηση υγιεινών διατροφικών συνηθειών.

Διαδικασία εφαρμογής της διανομής

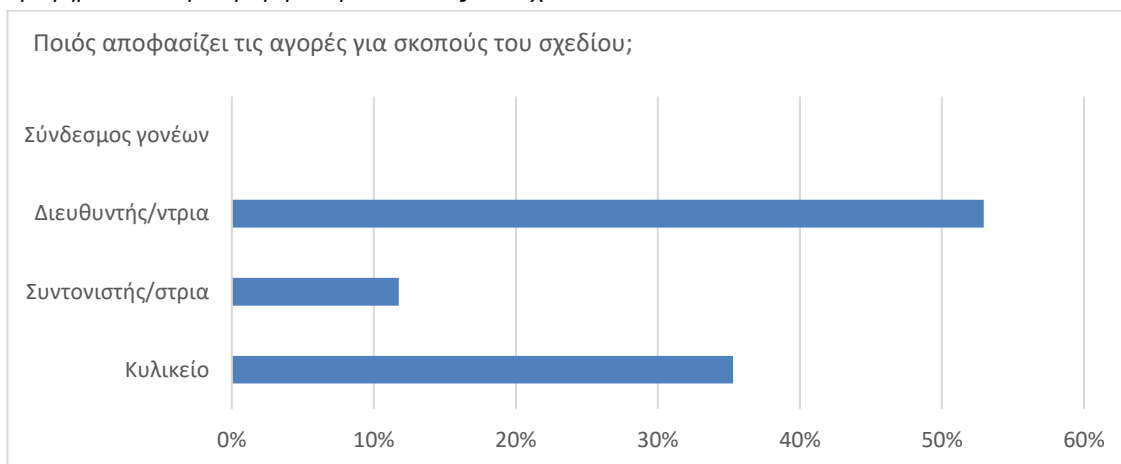
Στα σχολεία παρασχέθηκε η δυνατότητα να επιλέγουν τους προμηθευτές των φρούτων και λαχανικών για τις ανάγκες του Σχεδίου π.χ. από Ομάδες/Οργανώσεις Παραγωγών, αδειούχες φρουταρίες ή άλλα αδειούχα καταστήματα πώλησης φρούτων και λαχανικών όπως υπεραγορές, σχολικά κυλικεία και καταστήματα πώλησης βιολογικών προϊόντων. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα να επιλέγουν τον τρόπο διανομής των φρούτων και λαχανικών, τηρώντας τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για ασφάλεια και υγιεινή των τροφίμων.

Η όλη ευθύνη για την εφαρμογή του Σχεδίου σε κάθε σχολείο ξεχωριστά ανήκει στη Διεύθυνση του σχολείου η οποία δύναται να ορίσει εκπαιδευτικό ή άλλο άτομο ως συντονιστή του Σχεδίου. Για διευκόλυνση του έργου των σχολικών διευθύνσεων δόθηκε επίσης η δυνατότητα υλοποίησης του Σχεδίου σε συνεργασία με τον/την κυλικειάρχη της σχολικής μονάδας. Σε τέτοια περίπτωση ο/η κυλικειάρχης θα έπρεπε να αναλάβει τα εξής: παραλαβή/προμήθεια των προϊόντων, έλεγχο της καταλληλότητας τους (να μην έχουν ελαττωματική εμφάνιση), πλύσιμο των προϊόντων στο χώρο

του κυλικείου και διανομή στους μαθητές με τρόπο που θα συμφωνηθεί με τη Διεύθυνση του σχολείου (πχ παράδοση των προϊόντων στις τάξεις των μαθητών σε ατομικές μερίδες). Σχολεία που δεν διέθεταν κυλικείο είχαν τη δυνατότητα, εάν το επιθυμούσαν, να συνεργαστούν με τον/την κυλικειάρχη του πλησιέστερου δημοτικού σχολείου για εφαρμογή του Σχεδίου με αυτή τη μορφή.

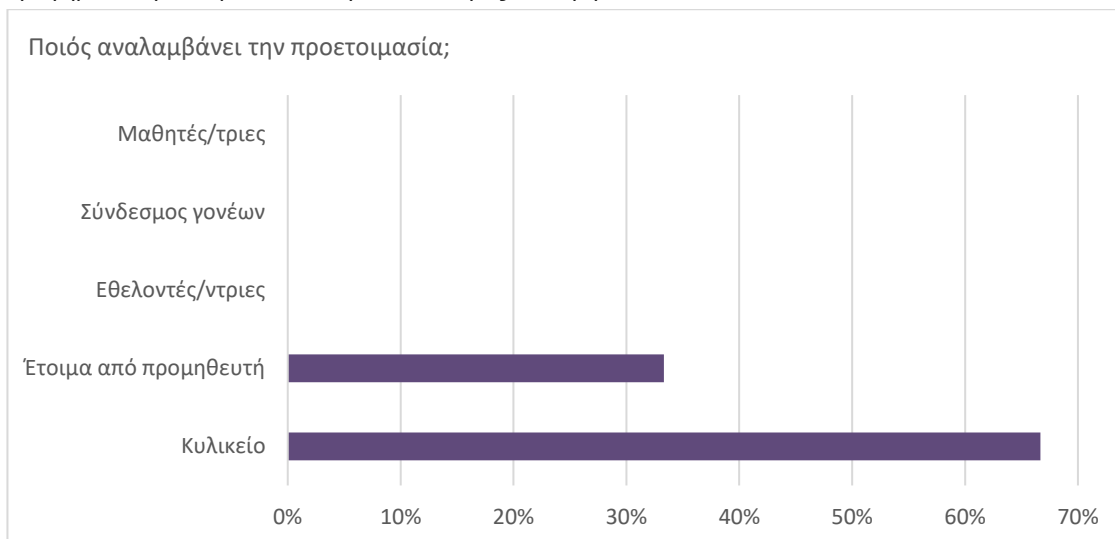
Από την έρευνα πεδίου διαφαίνεται πως η απόφαση για τις αγορές του σχεδίου γινόταν κυρίως από τον/την υπεύθυνο εκπαιδευτικό που είτε είναι ο διευθυντής/ντρια του σχολείου ο/η υπεύθυνος/η Συντονιστής/στρια. Σημαντικός είναι επίσης ο ρόλος του κυλικειάρχη αφού εκτιμάται πως στο 1/3 των περιπτώσεων, η απόφαση για τις αγορές γίνεται από αυτό το άτομο.

Γράφημα 1: Απόφαση αγορών για σκοπούς του σχεδίου

Η ετοιμασία των φρούτων και λαχανικών γίνεται κυρίως από το κυλικείο του σχολείου (65%) και σε λιγότερο βαθμό (35%) από τον προμηθευτή ο οποίος ουσιαστικά πλένει και συσκευάζει τα προϊόντα, έτοιμα προς κατανάλωση.

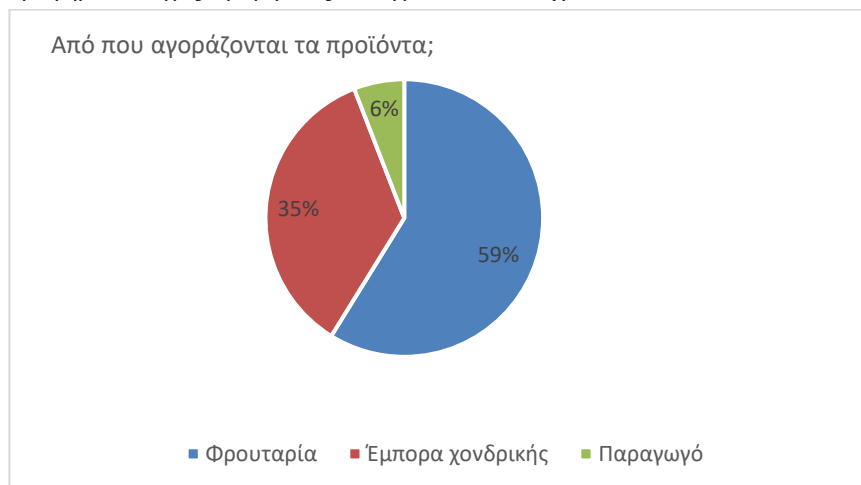
Γράφημα 2: Προετοιμασία των προϊόντων προς διανομή

Τα προϊόντα αγοράζονται από τη χονδρική ή λιανική αγορά στο συντριπτικό ποσοστό του 94%. Κυριότερη πηγή προμήθειας φρούτων και λαχανικών είναι οι τοπικές φρουταρίες (δηλαδή σημεία λιανικής πώλησης) και οι έμποροι χονδρικής διάθεσης.

Είναι προφανές ότι οι υπεύθυνοι των κυλικίων επιλέγουν να προμηθεύονται φρούτα και λαχανικά είτε από εμπόρους οι οποίοι προμηθεύουν και τα υπόλοιπα προϊόντα του κυλικείου ή αγοράζουν κατευθείαν από κοντινά σημεία πώλησης.

Γράφημα 3: Πηγές προμήθειας των φρούτων και λαχανικών

4.2 Προϋπολογισμός & Εκροές του Σχεδίου

Οι ετήσιοι προϋπολογισμοί του Σχεδίου ανέρχονταν συνολικά σε €790.221 και κατανέμονταν ως ακολούθως:

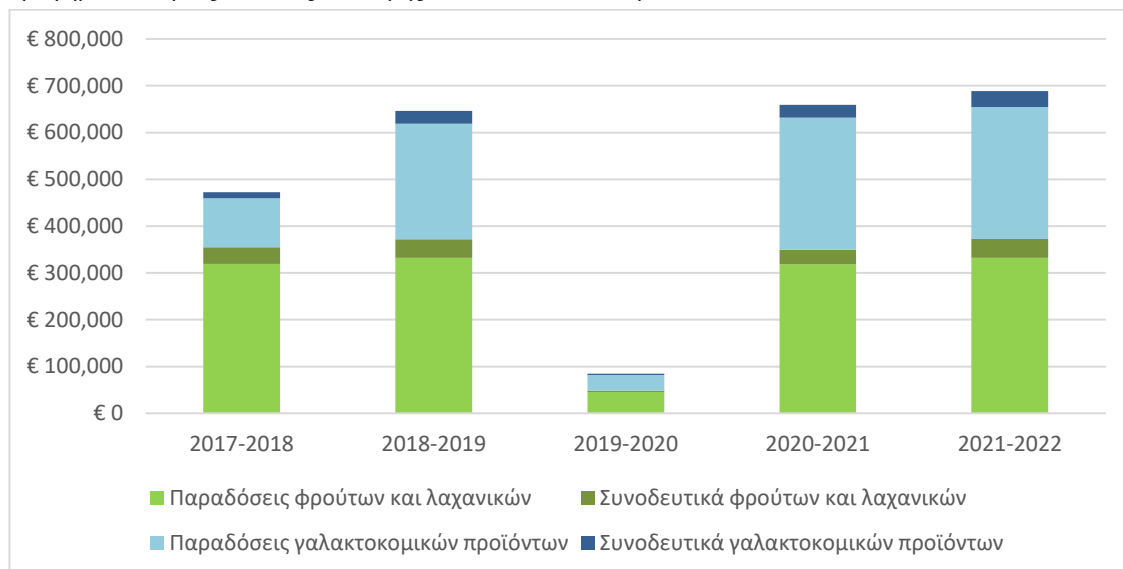
- €390.044 για τη διανομή φρούτων & λαχανικών και συνοδευτικών μέτρων
- €400.177 για τη διανομή γαλακτοκομικών προϊόντων και συνοδευτικών μέτρων
- Συνολικά για την περίοδο 2017-2023, το Σχέδιο απορρόφησε **€2.551.126** που προήλθαν αποκλειστικά από πόρους της ΕΕ. Ανάλυση των χρηματοδοτικών εκροών του Σχεδίου ανάμεσα στη διανομή φρούτων / λαχανικών και γάλακτος και στις συνοδευτικές δράσεις αποτυπώνεται στον πιο κάτω Πίνακα καθώς και στο γράφημα που ακολουθεί.

Πίνακας 5: Κατανομή δαπανών διανομής και συνοδευτικών δράσεων του Σχεδίου

	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	ΣΥΝΟΛΟ
Διανομή φρούτων & λαχανικών	€ 319.294	€ 332.013	€ 45.328	€ 318.408	€ 332.280	€ 1.347.322
Συνοδευτικά μέτρα φρούτων & λαχανικών	€ 35.735	€ 40.145	€ 3.082	€ 30.643	€ 39.976	€ 149.580
Σύνολο Φρούτα & λαχανικά	€ 355,028	€ 372,158	€ 48,409	€ 349,051	€ 372,255	€ 1,496,902
Διανομή γάλακτος & γαλακτοκομικών	€ 104.172	€ 246.729	€ 33.715	€ 282.706	€ 282.378	€ 949.700
Συνοδευτικά μέτρα γαλακτοκομικών	€ 13.409	€ 27.412	€ 2.443	€ 27.475	€ 33.785	€ 104.524
Σύνολο γάλα και γαλακτοκομικά	€ 117,581	€ 274,141	€ 36,158	€ 310,181	€ 316,163	€ 1,054,224
						€2.551.126

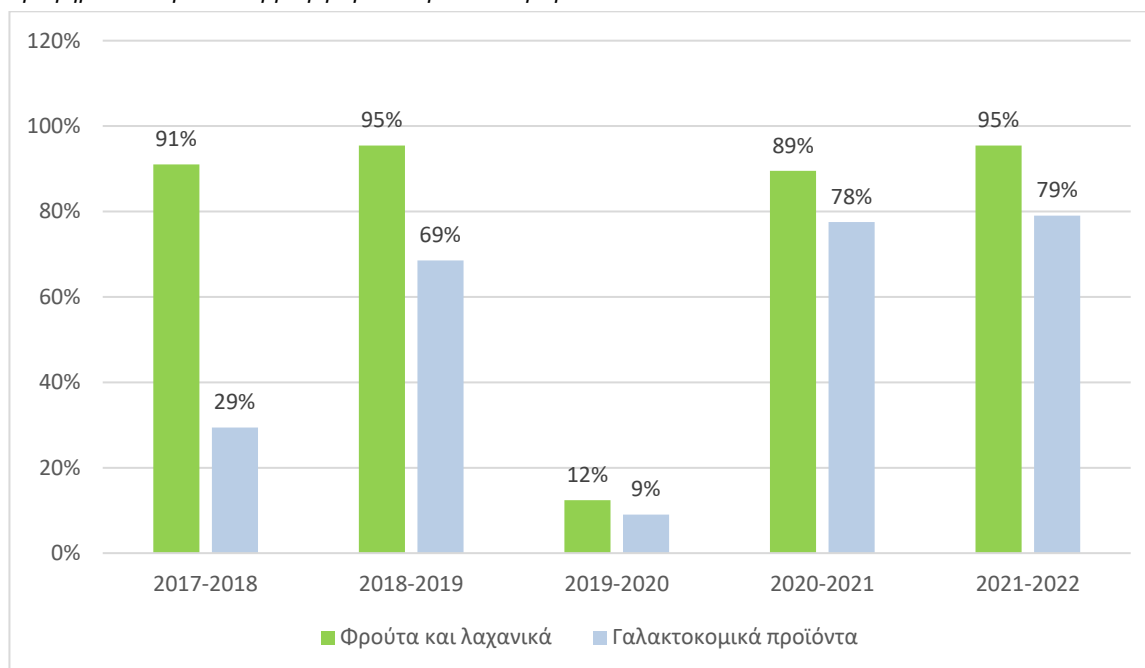
Θα πρέπει να τονιστεί ότι κατά την περίοδο 2019/20 η πολύ χαμηλή απορρόφηση πόρων του Σχεδίου οφείλεται στις επιπτώσεις της πανδημίας που οδήγησε στην αναστολή της λειτουργίας των σχολείων στο φυσικό τους χώρο. Αυτό αναστράφηκε τα τελευταία δύο έτη με τη συμμετοχή των παιδιών να αυξάνεται και τον δείκτη απορρόφησης πόρων να ανακάμπτει στα προ- πανδημίας δεδομένα.

Γράφημα 4: Ετήσιες δαπάνες διανομής και συνοδευτικών δράσεων

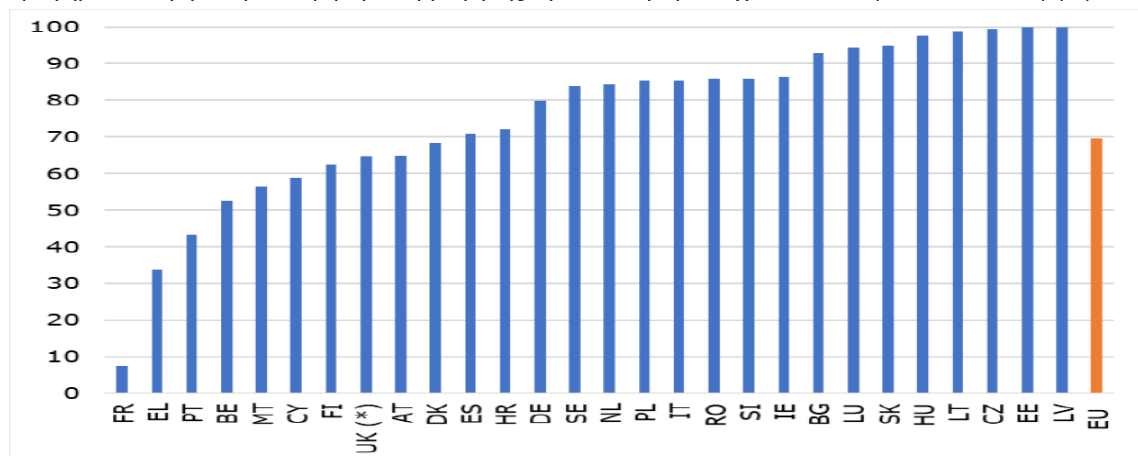
Το ποσοστό ετήσιας απορρόφησης των προϋπολογισμών αποτυπώνεται στο πιο κάτω διάγραμμα.

Γράφημα 5: Ετήσια απορρόφηση των προϋπολογισμών

Για την περίοδο 2017-23 η συνολική απορρόφηση των διαθέσιμων πόρων ανήλθε στο 65%, ποσοστό σαφώς βελτιωμένο έναντι της περιόδου 2017-21 το οποίο παρουσιάζεται στο πιο κάτω γράφημα και κατάτασσε την Κύπρο χαμηλά στους δείκτες άντλησης του σχετικού προϋπολογισμού. Είναι προφανές ότι η πανδημία η οποία οδήγησε στο κλείσιμο των σχολείων κατά την περίοδο 2020/21, επέφερε σημαντική μείωση και στο μέσο ποσοστό απορρόφησης του προϋπολογισμού, δεδομένο το οποίο αναστράφηκε κατά τη σχολική χρονιά 2021/22. Σημειώνεται πάντως ότι κατά τις χρονικές περιόδους πλήρους εφαρμογής του Σχεδίου η απορρόφηση πόρων του προϋπολογισμού ξεπερνά το 90% στα Φρούτα & λαχανικά και πλησιάζει το 80% στη διανομή γάλακτος.

Γράφημα 6: Συγκριτική αποτίμηση απορρόφησης προϋπολογισμού Σχεδίου, Ε.Ε. (2017/18 -20/21) (%)

Πηγή: Evaluation support study of the EU school fruit, vegetables and milk scheme (October 2022)

4.3 Ποσότητες που διατέθηκαν

Ο παρακάτω πίνακας αποτυπώνει τις συνολικές ποσότητες φρούτων, λαχανικών και γαλακτοκομικών προϊόντων που διατέθηκαν κατά την υπό αξιολόγηση χρονική περίοδο. Είναι εμφανές ότι μεγαλύτερη έμφαση έχει δοθεί στη διανομή νωπών προϊόντων, ενώ ιδιαίτερα ασήμαντη είναι η διανομή μεταποιημένων φρούτων και λαχανικών που ουσιαστικά αφορά αποκλειστικά στη διανομή σταφίδων.

Σε σχέση με τα γαλακτοκομικά προϊόντα αποτυπώνεται επίσης η πολύ μεγάλη έμφαση στη διανομή φρέσκου γάλακτος που ουσιαστικά αποτελεί το 99% της διανομής γαλακτοκομικών προϊόντων.

Πίνακας 6: Ποσότητες προϊόντων που διατέθηκαν στα σχολεία

Ποσότητες φρούτων, λαχανικών και σταφίδων που διατέθηκαν στα σχολεία (kg)					
	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Φρούτα	72.270	84.100	12.619	65.950	67.910
Λαχανικά	30.970	31.590	2.913	29.970	29.550
Σύνολο	103.240	115.690	15.532	95.920	97.460
Σταφίδες	144	680	233	800	520
Ποσότητες γαλακτοκομικών προϊόντων που διατέθηκαν στα σχολεία					
Γάλα (L)	51.585	123.586	16.369	140.756	138.376
Τυριά (kg)*	0	150	35	1.307	575
Γιαούρτι (kg)*	0	136	38	1.023	739

* Συνοδευτικά μέτρα

4.4 Συμμετοχή σχολείων και μαθητών στο Σχέδιο

Η κατανομή των συμμετοχών κατά τα έτη εφαρμογής του Σχεδίου παρουσιάζεται στον πιο κάτω Πίνακα. Σημειώνεται μια συστηματική αύξηση σε ετήσια βάση με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση συμμετοχής σχολείων σε παγκύπρια κλίμακα από 32% σε 44%, και μια αντίστοιχη αύξηση κάλυψης του πληθυσμού στόχου από 44%-58%.

Πίνακας 7: Συμμετοχή σχολείων και μαθητών στο Σχέδιο

		2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Νηπιαγωγεία	Αρ. Σχολείων	40	47	62	70	92
	Αρ. Μαθητών	1.833	2.221	2.807	3.555	4.806
Δημοτικά	Αρ. Σχολείων	178	185	189	192	209
	Αρ. Μαθητών	27.037	31.093	33.308	31.718	33.096
ΣΥΝΟΛΟ Σχολείων		218	232	251	262	301
ΣΥΝΟΛΟ Μαθητών		28.870	33.314	35.115	35.273	37.902

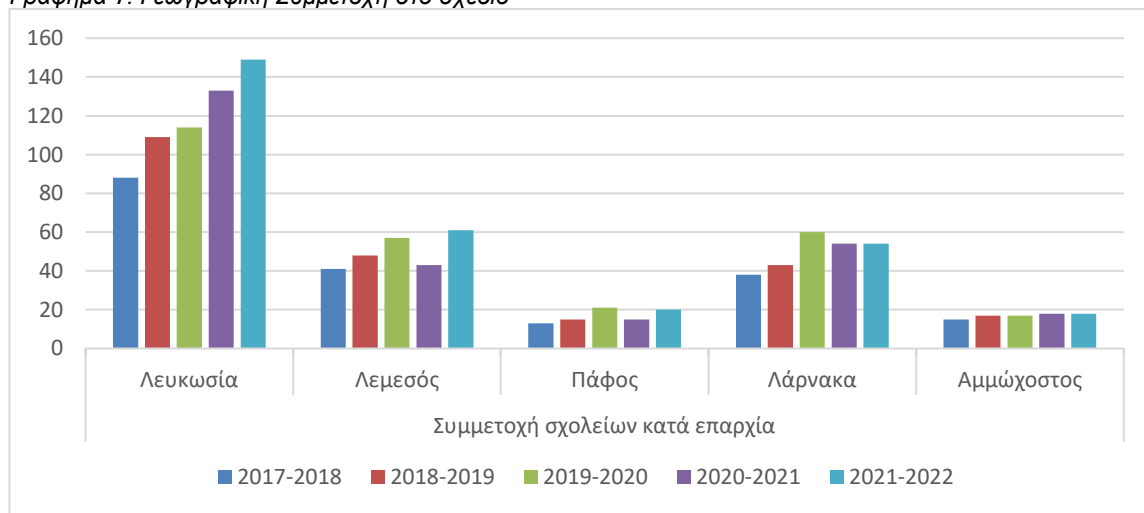
Πίνακας 8: Ποσοτική Συμμετοχή στο σχέδιο έναντι του συνολικού πληθυσμού στόχου

	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Αρ. Σχολείων Παγκύπρια στον πληθυσμό στόχο	681	679	678	682	677
Αρ. Σχολείων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα	218	232	251	262	301
% σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα	32%	34%	37%	38%	44%
Αρ. Μαθητών Παγκύπρια στον πληθυσμό στόχο	65,139	65,827	66,620	65,764	64,837
Αρ. Μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα	28,870	33,314	35,115	35,273	37,902
% μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα	44%	51%	53%	54%	58%

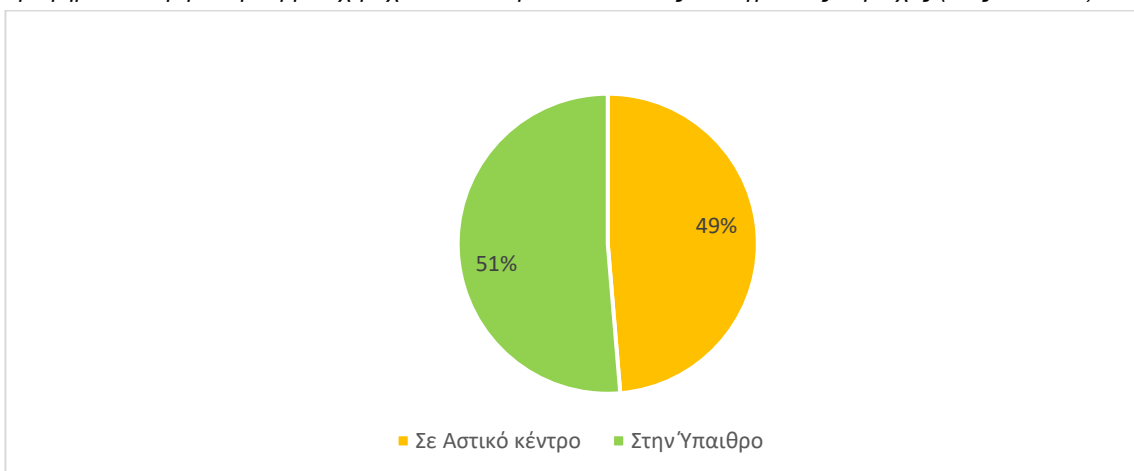
Γεωγραφική κατανομή: Η κατανομή των επωφελούμενων σχολείων κατά τις πέντε χρονικές περιόδους αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα όπου σημειώνεται μια σχετική υστέρηση της Λεμεσού και της Πάφου έναντι άλλων Επαρχιών ενώ παράλληλα σημειώνεται η μεγάλη αύξηση συμμετοχής από σχολεία της επαρχίας Λευκωσίας. Στη Λευκωσία συμμετέχει το 79% των σχολείων με βάση αναφοράς το 2021/22 ενώ στη Λεμεσό περιορίζεται στο 54% και στην Πάφο στο 31%. Αντίθετα σε επίπεδο προδημοτικής εκπαίδευσης τα ποσοστά συμμετοχής περιορίζονται κάτω του 50% σε όλες τις επαρχίες. Τα δεδομένα κατανομής με βάση το 2021/22 είναι αντιπροσωπευτικά της συνολικής περιόδου εφαρμογής.

Επιπρόσθετα, παρατηρείται μια σχετική ισορροπία ανάμεσα στη συμμετοχή σχολείων της υπαίθρου και των αστικών κέντρων, στοιχείο που ενδεικτικά τεκμηριώνεται με βάση τα δεδομένα της περιόδου 2020-21.

Γράφημα 7: Γεωγραφική Συμμετοχή στο σχέδιο

Γράφημα 8: Συγκριτική συμμετοχή σχολείων ανάμεσα σε αστικές και αγροτικές περιοχές (έτος 2020-21)

4.5 Κατανάλωση σε Μερίδες

Το μέσο βάρος μερίδας φρούτων και λαχανικών ανέρχεται σε 130γρ και το μέσο βάρος μερίδας γάλακτος στα 250ml (περίπου ένα ποτήρι). Ο μέσος αριθμός διανομής μερίδων ανά μαθητή μειώνεται από 27.51 το 2017-18 σε 19.78 το 2021-22 ως αποτέλεσμα της αύξησης στον αριθμό μαθητών που συμμετείχαν.

Σε επίπεδο κόστους ανά μερίδα, παρατηρείται μια σταδιακή μείωση στο μέσο κόστος / μερίδα από €0,40 σε €0,38 και στη συνέχεια €0,37 κατά τα τρία πρώτα διαδοχικά σχολικά έτη. Ως αποτέλεσμα του ευρύτερου οικονομικού κλίματος που χαρακτηρίζεται από πληθωριστικές πιέσεις, διαγράφεται μια αύξηση στο κόστος μερίδας τα τελευταία δύο έτη.

Πίνακας 9: Στοιχεία μερίδων Κατανάλωσης (φρούτα και λαχανικά)

ΦΡΟΥΤΑ & ΛΑΧΑΝΙΚΑ	Αρ. μερίδων	Μέσο βάρος μερίδας	Μέση αξία/μερίδα	Αρ. μερίδων / μαθητή
2017-2018	794.170	130	€ 0,40	27,51
2018-2019	889.922	130	€ 0,38	26,71
2019-2020	119.478	130	€ 0,37	3,40
2020-2021	737.859	130	€ 0,43	20,92
2021-2022	749.692	130	€ 0,44	19,78

Το μέσο βάρος μερίδας στο γάλα ανέρχεται στα 250ml και ο μέσος αριθμός μερίδων ανά μαθητή διπλασιάζεται από 7,15 (2017-18) σε 14,60 (2021-22). Το μέσο κόστος παραμένει σταθερό γύρω στα €0.50-0,51σ ανά μερίδα.

Πίνακας 10: Στοιχεία μερίδων κατανάλωσης (γάλα)

ΓΑΛΑ	Αρ. μερίδων	Μέσο βάρος μερίδας	Μέση αξία/μερίδα	Αρ. μερίδων / μαθητή
2017-2018	206.341	250	€ 0,50	7,15
2018-2019	494.344	250	€ 0,50	14,84
2019-2020	65.476	250	€ 0,51	1,86
2020-2021	559.762	250	€ 0,51	15,87
2021-2022	553.504	250	€ 0,51	14,60

4.6 Προτιμήσεις σε προϊόντα

Τα προϊόντα που διανεμήθηκαν ήταν κατά 99% νωπά με μόνο 1% να αφορά σε μεταποιημένα. Καταγράφεται μια πλειάδα επιλογών στην αξιοποίηση φρούτων και λαχανικών, δεδομένο το οποίο ευνοείται και από τη χρονική περίοδο εφαρμογής του σχεδίου όπου υπάρχει αυξημένη διαθεσιμότητα στην αγορά φρούτων και λαχανικών.

Πίνακας 11: Επιλέξιμα Προϊόντα περιόδου 2017-2022

Φρούτα & Λαχανικά	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Ντομάτες	√	√	√	√	√
Αγγουράκια	√	√	√	√	√
Μπανάνες	√	√	√	√	√
Αχλάδια		√	√	√	√
Εσπεριδοειδή	√	√	√	√	√
Επιτραπέζια σταφύλια	√	√		√	√
Μήλα	√	√	√	√	√
Βερίκοκα	√		√	√	√
Κεράσια	√	√	√	√	√
Δαμάσκηνα		√		√	
Ροδάκινα	√	√		√	√
Νεκταρίνια	√	√		√	√
Φυλλώδη λαχανικά	√	√	√	√	√
Φράουλες		√	√	√	√
Πιπεριές		√	√	√	√
Καρότα	√	√	√	√	√
Καρπούζια	√	√	√	√	√
Πεπόνια	√	√	√	√	√
Σταφίδες		√	√	√	√
Φορμόζες	√	√		√	√
	15	19	15	20	19

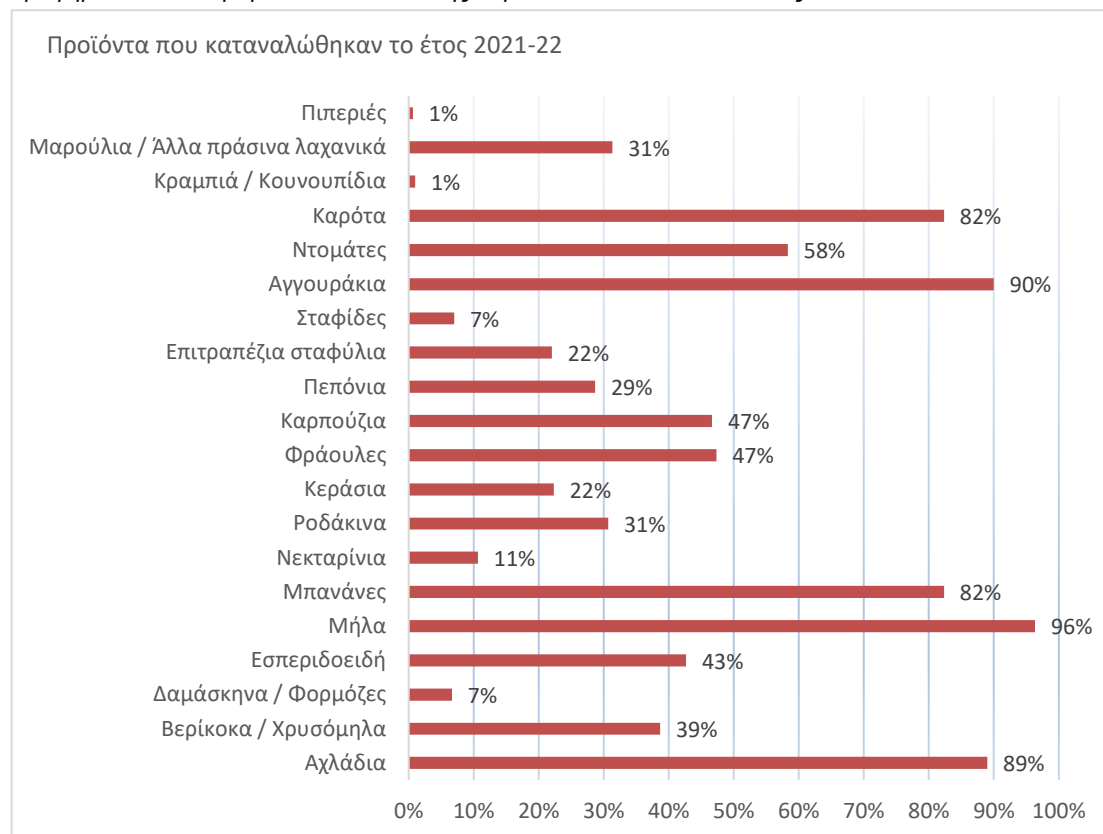
Αξιοποιώντας τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν σε ετήσια βάση από τους διευθυντές/ντριες του Σχεδίου, ως προς τα προϊόντα που δόθηκαν στα παιδιά κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2021-22, διαπιστώνεται μια μεγάλη συγκέντρωση σε έξι προϊόντα τα οποία αποτυπώνονται στο πιο κάτω γράφημα και αντιστοιχούσαν στη διανομή κατά 82% των σχολείων σε καρότα, 58% σε ντομάτες και 90% σε αγγουράκια ενώ από την πλευρά των φρούτων κατά 82% σε μπανάνες, 96% σε μήλα και 89% σε αχλάδια. Είναι βέβαια σημαντικό να αναφερθεί η επέκταση στις επιλογές προϊόντων, που αφορά την προσθήκη εποχιακών φρούτων πχ κεράσια, καρπούζι, φράουλες, έστω σε μικρές σχετικά ποσότητες. Τονίζεται ότι το Σχέδιο εφαρμόστηκε στην Κύπρο κατά την περίοδο Απριλίου-Ιουνίου και άρα δύο εκ των κυρίων επιλογών σε φρούτα, μήλα και αχλάδια είναι μη εποχιακά και ενδεχόμενα εισαγόμενης προέλευσης.

Άλλη μια σημαντική παράμετρος που καθορίζει την επιτυχία του Σχεδίου είναι και η διανομή φρούτων τα οποία αρέσουν στους μαθητές. Τα γραφήματα πιο κάτω συνοψίζουν τις απαντήσεις των μαθητών στα ερωτήματα 'ποια δύο φρούτα/ λαχανικά σου αρέσουν περισσότερο' και σε σημαντικό βαθμό φαίνεται να ταυτίζονται με την κατανομή των φρούτων / λαχανικών στο Σχέδιο διανομής. Ενδεικτικά, για την περίοδο 2017-22:

- Τα μήλα και οι φράουλες έχουν σημαντική θέση στο Σχέδιο διανομής και αποτελούν φρούτα ψηλών προτιμήσεων.

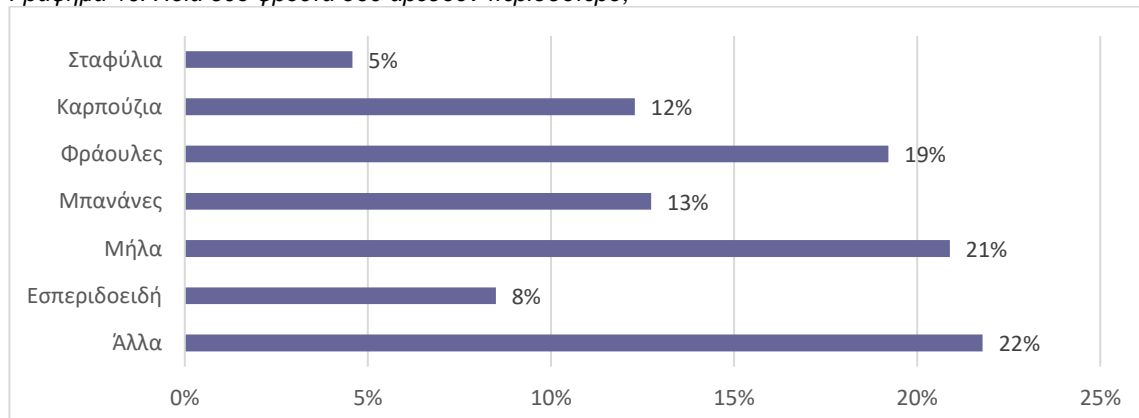
- Τα αγγούρια και τα καρότα έχουν σημαντική θέση στο Σχέδιο διανομής και αποτελούν λαχανικά ψηλών προτιμήσεων.
- Οι μπανάνες και το καρπούζι είναι ψηλά στις προτιμήσεις και σταδιακά έχει αυξηθεί το μερίδιό τους στο Σχέδιο διανομής.
- Αντίθετα, τα αχλάδια που κατέχουν σημαντικό μερίδιο στο Σχέδιο διανομής δεν συγκαταλέγονται στις ψηλές προτιμήσεις των μαθητών.

Γράφημα 9: Διάθεση προϊόντων ενδεικτικής περιόδου 2020-2021 ανά είδος

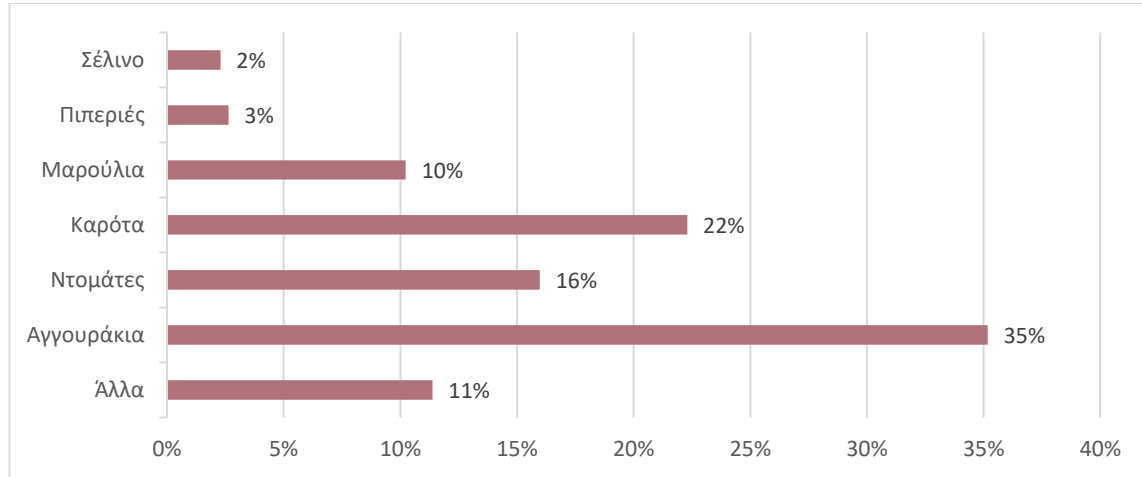
Στα πιο κάτω γραφήματα αποτυπώνονται οι προτιμήσεις των μαθητών στα φρούτα και στα λαχανικά αντίστοιχα ως προέκυψαν από την έρευνα πεδίου. Αξιοσημείωτο είναι ότι τα παιδιά ανέφεραν ότι τους αρέσουν φρούτα (σε ποσοστό 16%) όπως μούρα, passion fruit, dragon fruit, παπουτσόσυκα, ανανά, μέσπιλα, ακτινίδια, πόμελο και καβάφα που είναι πιο σπάνια και δεν περιλαμβάνονται στο πλαίσιο εφαρμογής του Σχεδίου.

Γράφημα 10: Ποια δύο φρούτα σου αρέσουν περισσότερο;

Αντίθετα με τα φρούτα, στην προτίμηση λαχανικών περιορίζονται σε ένα πολύ μικρό αριθμό προϊόντων που ουσιαστικά αποτελούν τη βάση των λαχανικών σαλάτας. Παράλληλα όμως μέσα στο 9% που αναφέρεται στα «άλλα», τα παιδιά αναφέρθηκαν σε λαχανικά όπως λάχανο, σέλινο, μπρόκολο, κολοκύθι, κουνουπίδι, κρεμμύδι, κουλούμπρα, μπρόκολο, αγκινάρα, μελιτζάνα.

Γράφημα 11: Ποια δύο λαχανικά σου αρέσουν περισσότερο;

4.7 Συσσκευασία

Επειδή το Σχέδιο εφαρμόστηκε με ευθύνη των σχολείων δεν έχει τεθεί οποιοδήποτε πλαίσιο συσκευασίας των προϊόντων αφού αυτά μπορούσαν να διανεμηθούν κομμένα σε δίσκους ή όπως άλλως κρινόταν κατάλληλο και υγιεινομικά αποδεκτό από το κάθε σχολείο. Η ΑΕΑ έθεσε ως ελάχιστα κριτήρια ποιότητας της αγορά προϊόντων Κατηγορίας Ι σύμφωνα με τις ποιοτικές προδιαγραφές της Ε.Ε.. Τα προϊόντα πλένονταν και τύγγαναν επεξεργασίας σε χώρους που διέθεταν τα απαραίτητα πιστοποιητικά ασφάλειας και υγείας και από άτομα που κατείχαν σχετικά πιστοποιητικά υγείας. Απαιτήσεις για σήμανση εφαρμόζονταν σε περιπτώσεις διανομής συσκευασμένων προϊόντων τα οποία αγοράζονταν από προμηθευτές που ανελάμβαναν την προμήθεια πλυμένων και έτοιμων προς κατανάλωση προϊόντων.

4.8 Συμμετοχή των γονέων

Δεν υπήρξε οικονομική συμμετοχή των γονέων στο Πρόγραμμα ενώ περιορισμένη ήταν και μέσα από τη διαμόρφωση της στρατηγικής υλοποίησής του, η συμμετοχή των γονέων σε αυτό. Έτσι η συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο δεν είχε συγκεκριμένο θεσμικό ρόλο αλλά αποτελούσε πρωτίστως ευθύνη των συμμετεχόντων σχολείων να εμπλέξουν με διάφορους τρόπους τους γονείς στην εφαρμογή του.

4.9 Προέλευση προϊόντων

Κατά τη διαδικασία αγορών των φρούτων και λαχανικών, δεν είχε τεθεί οποιοσδήποτε περιορισμός σε σχέση με την προέλευση τους. Από τον κατάλογο των προϊόντων που χρησιμοποιήθηκαν και την εποχή, δύναται να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για προϊόντα τοπικής και κοινοτικής προέλευσης. Πάντως από την εκ των υστέρων έρευνα πεδίου προς τους διευθυντές/ντριες διαφαίνεται μια σαφής επιδίωξη επιλογής τοπικών προϊόντων η οποία όμως δεν δύναται να εκτιμηθεί σε σχέση με την πραγματική προμήθεια των προϊόντων αφού αυτή δεν μπορούσε να τύχει ελέγχου.

Γράφημα 12: Προτίμηση σε προϊόντα τοπικής παραγωγής;

4.10 Χρήση βιολογικών προϊόντων

Η επιδίωξη για τη χρήση βιολογικών προϊόντων εκ μέρους των διευθυντών διαφαίνεται μέσα από την έρευνα πεδίου να ανέρχεται στο 50% ως αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα αναφορικά με τα φρούτα και λαχανικά. Όμως η εκτίμηση του συμβούλου αξιολόγησης ως προς τη πραγματική διανομή βιολογικών προϊόντων είναι ότι δεν ξεπερνά το 2-3%.

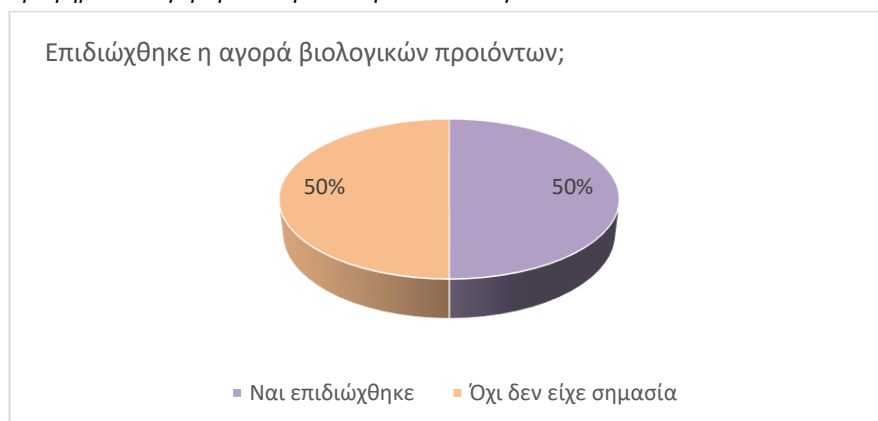
Αντίθετα η επιδίωξη για χρήση βιολογικού γάλακτος περιορίζεται στο 17% των διευθυντών που ερωτήθηκαν. Αυτό είναι προφανές αφού η διαθεσιμότητα νωπού βιολογικού γάλακτος στην Κύπρο είναι πολύ περιορισμένη.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ΑΕΑ σύστηνε στους συμμετέχοντες όπως η προμήθεια φρούτων και λαχανικών περιλαμβάνει προϊόντα βιολογικής παραγωγής, κάτι που φαίνεται να λήφθηκε υπόψη από τους μισούς περίπου συμμετέχοντες. Η μη χρήση βιολογικών από τους διευθυντές/ντριες δικαιολογήθηκε με βάση δύο κρίσιμους παραμέτρους αδυναμίας των βιολογικών στην Κύπρο:

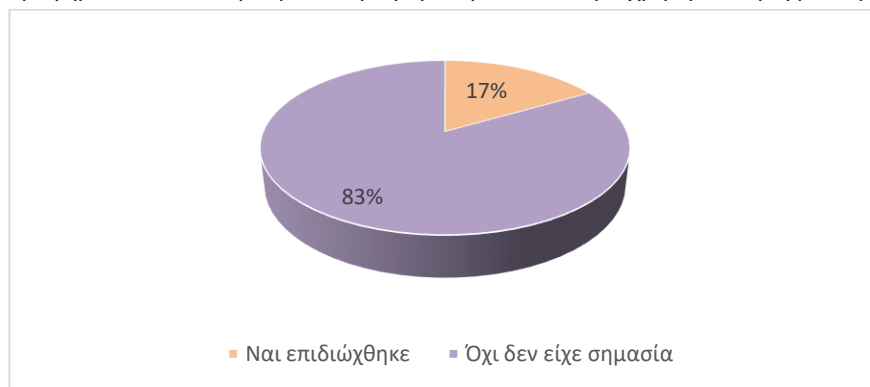
- Ιδιαίτερα ψηλού κόστους
- μη διαθεσιμότητα από προμηθευτές ή μη ύπαρξης τοπικών προμηθευτών με ειδίκευση στα βιολογικά
- έλλειψη ενδιαφέροντος από κυλικιάρχες για αγορά βιολογικών προϊόντων

Διαπιστώνεται δε από την έρευνα πεδίου προς τους διευθυντές/ντριες του Σχεδίου μια γενικότερη άγνοια ως προς την προτίμηση χρήσης ή/και τον τρόπο εξεύρεσης προμηθευτών βιολογικών προϊόντων που θα πρέπει να τύχει διαχείρισης στο μέλλον από την ΑΕΑ αλλά και τους οργανωμένους βιοκαλλιεργητές.

Γράφημα 13: Χρήση Βιολογικών Προϊόντων περιόδου 2021-2022

Γράφημα 14: Σε ποιο βαθμό καταβλήθηκε προσπάθεια για χρησιμοποίηση βιολογικών προϊόντων;

4.11 Συνοδευτικές δράσεις

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης έχει κατηγοριοποιήσει τις συνοδευτικές δράσεις ως υποδεικνύεται στον παρακάτω πίνακα με στόχο να αποσαφηνιστεί η στόχευση τους. Η δημιουργία σχολικών λαχανόκηπων ήταν διαχρονικά αλλά και στο πλαίσιο του παρόντος σχεδίου μια δράση εύκολα προσαρμοσμένη στο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα αφού δεν απαιτούσε πρόσθετη εξειδίκευση ούτε και μετακινήσεις των μαθητών. Παρατηρείται όμως μια σημαντική στροφή των συνοδευτικών δράσεων προς τις επισκέψεις σε αγροκτήματα, ενέργεια που σύμφωνα με την έρευνα πεδίου είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης του παρόντος σχεδίου και η οποία εδραιώνει μια καλύτερη σχέση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους αγρότες καθώς και μια αμεσότερη επαφή των μαθητών με τις γεωργικές ασχολίες. Σημειώνεται επίσης μια ευρεία κάλυψη δραστηριοτήτων που αφορούν στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών που, ως προκύπτει από την έρευνα πεδίου, δεν θα γίνονταν στο βαθμό και την έκταση χωρίς την συμβολή του σχεδίου. Ο πιο κάτω πίνακας διαχωρίζει τις συνοδευτικές δράσεις στη βάση των τεσσάρων κατηγοριών που έχουν καθοριστεί στη στρατηγική, με την προσθήκη υπο-δραστηριοτήτων έτσι που να δοθεί μια πιο πλήρης εικόνα.

Πίνακας 12: Συμμετοχή μαθητών σε συνοδευτικές δράσεις

Εκπαιδευτικά μέτρα που πραγματοποιήθηκαν	Αρ. μαθητών που παρακολούθησαν				
	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
	Σχολικοί κήποι	2,600	4,003	845	13,104
Επισκέψεις σε αγροκτήματα, γαλακτοκομεία, κ.α	18,200	22,036	487	0	26,349
Μαθήματα γευσιγνωσίας, εργαστήρια μαγειρικής και άλλα	5,830	5,042	0	18,711	13,675
Μαθήματα, διαλέξεις, εργαστήρια	2,240	2,233	33,783	3,757	5,857

4.12 Επικοινωνία του Σχεδίου

Η κοινοτική οδηγία απαιτεί για την επικοινωνία και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού σχετικά με το «Σχέδιο Προώθησης της Κατανάλωσης Φρούτων, Λαχανικών και γάλακτος στα Σχολεία». Στις επιλέξιμες δαπάνες περιλαμβάνονται η δημιουργία αφίσας προβολής του Σχεδίου, ενημερωτικές εκστρατείες με ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ηλεκτρονική επικοινωνία, εφημερίδες και άλλα παρόμοια μέσα.

Σε ότι αφορά τις δράσεις πληροφόρησης αυτές επικεντρώθηκαν στη σχεδίαση/εκτύπωση της αφίσας του ευρωπαϊκού σχεδίου προώθησης της κατανάλωσης φρούτων στα σχολεία και την αποστολή της στα συμμετέχοντα σχολεία, ραδιοφωνικές εκπομπές και άρθρα στον ημερήσιο τύπο. Επιπρόσθετα διενεργήθηκαν εκδηλώσεις λήξης του Σχεδίου σε ετήσια βάση με στόχο την

προβολή της εφαρμογής του Σχεδίου στους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς αλλά και τους γονείς.

Η συνολική δαπάνη των δράσεων επικοινωνίας είναι αμελητέα, στοιχείο το οποίο οφείλεται στην αξιοποίηση ιδίων πόρων του Τμήματος Γεωργίας την υλοποίηση των διαφόρων δράσεων επικοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΚΟΙΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο αξιολογείται η αποτελεσματικότητα (effectiveness) του Σχεδίου η οποία εστιάζεται στον βαθμό αύξησης της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος ανάμεσα στα παιδιά ώστε αφενός να ενισχυθεί η αγορά των φρούτων και λαχανικών και αφετέρου να βελτιωθούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών.

Η αξιολόγηση του Σχεδίου διενεργείται με αναφορά στα κοινά αξιολογικά ερωτήματα τα οποία τυχάνουν διερεύνησης με μια σειρά συγκεκριμένων δεικτών και αξιολογικών βοηθημάτων.

5.1 Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα για τα σχολεία έχει αυξήσει τη συνολική κατανάλωση φρούτων, λαχανικών, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων από τα παιδιά, σύμφωνα με τις εθνικές συστάσεις για υγιεινή διατροφή της προβλεπόμενης ηλικιακής ομάδας;

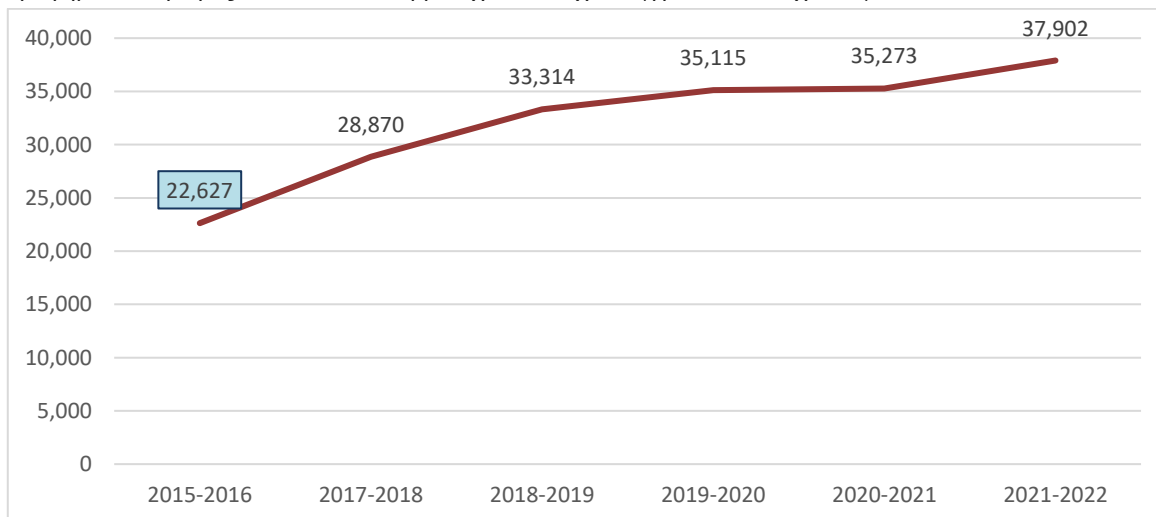
Δείκτης 1: Μεταβολή της άμεσης και έμμεσης κατανάλωσης νωπών φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά (ποσότητα και/ή συχνότητα)

Κριτήρια κρίσης για τη μεταβολή της άμεσης (εντός σχολικών μονάδων) κατανάλωσης:

- **Αυξήθηκε ο συνολικός αριθμός μαθητών που συμμετέχουν στο Σχέδιο διανομής φρούτων και λαχανικών;**

Με βάση το έτος εκκίνησης 2015-2016, καταγράφεται μια συνεχής αύξηση της συμμετοχής μαθητών στο σχέδιο η οποία αποτυπώνεται στο πιο κάτω γράφημα. Από 22.627 μαθητές που συμμετείχαν στο σχέδιο την περίοδο 2015-16, η συμμετοχή αυξήθηκε στις 37.902, δηλαδή +67,5%. Σε σύνολο πληθυσμού στόχου το σχέδιο έχει αυξήσει την κάλυψή του από 32% (2015-16) σε 58% (2021-22).

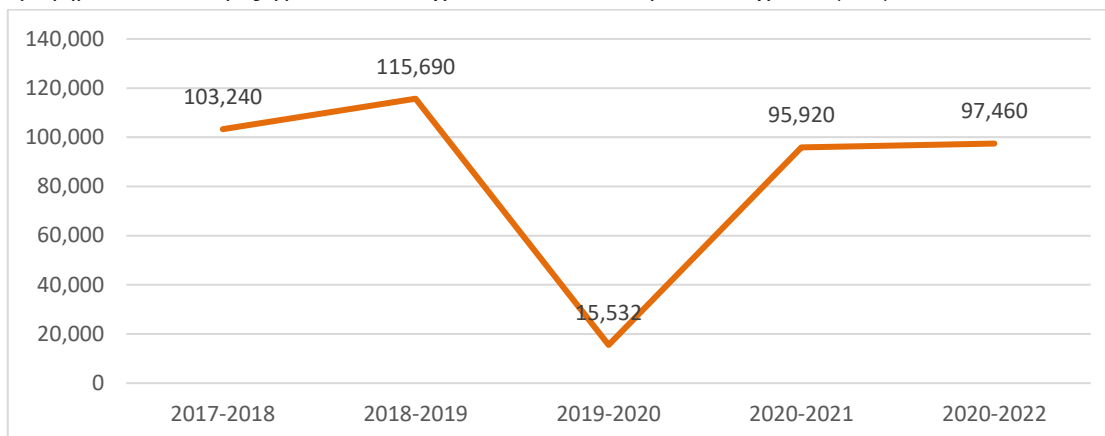
Γράφημα 15: Αριθμός παιδιών που συμμετείχαν στο σχέδιο (φρούτα και λαχανικά)

- **Αυξήθηκε η συνολική ποσότητα διανομής φρούτων και λαχανικών στα πλαίσια του Σχεδίου;**

Με δεδομένο το ύψος του ετήσιου προϋπολογισμού που κατανέμεται στη διανομή φρούτων και λαχανικών, και λαμβάνοντας υπόψη τις πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία μετά το 2020, οι συνολικές ποσότητες φρούτων και λαχανικών που διατέθηκαν παρέμειναν σταθερές έως και οριακά πτωτικές κατά την περίοδο εφαρμογής του σχεδίου. Οι συνολικές ποσότητες κυμαίνονται γύρω στους 100 τόνους φρούτων και λαχανικών ετησίως εκ των οποίων 71% αφορά σε φρούτα και 29% σε λαχανικά. Εξάιρεση αποτελεί η χρονική περίοδος 2019-20 κατά την οποία οι ποσότητες παρέμεινα ιδιαίτερα περιορισμένες λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας.

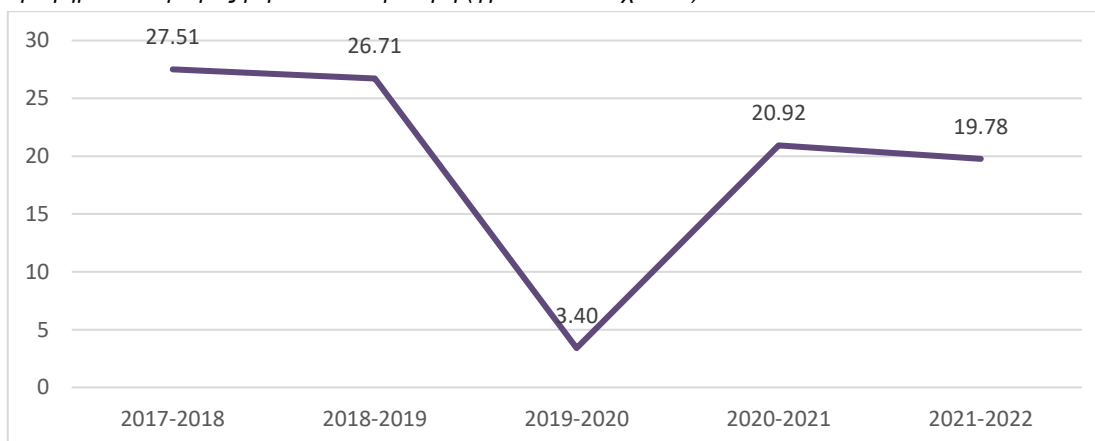
Γράφημα 16: Ποσότητες φρούτων και λαχανικών που διατέθηκαν στα σχολεία (κιλά)

- **Αυξήθηκε ο αριθμός μερίδων/ μαθητή στην κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στα πλαίσια του Σχεδίου;**

Η σημαντική αύξηση συμμετοχής μαθητών του πληθυσμού στόχου, έχει υποχρεωτικά οδηγήσει σε μείωση στον αριθμό των μερίδων ανά μαθητή, αφού ο ετήσιος προϋπολογισμός του σχεδίου παρέμεινε αναλλοίωτος καθ' όλη τη διάρκεια της πενταετίας. Έτσι, ενώ την περίοδο 2017-18 ο μέσος αριθμός μερίδων ανά μαθητή (ανά σχολική περίοδο) ανερχόταν σε 27.51, το 2021-22 μειώθηκε στις 19.78. Στην πράξη, η διανομή φρούτων και λαχανικών περιοριζόταν από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό κάθε σχολείου που ενδεχόμενα να μην αρκούσε για 12 εβδομάδες που ήταν ο στόχος. Για αυτό και η μέση μερίδα ανά μαθητή παρουσιάζεται μειωμένη αφού η αύξηση των σχολικών μονάδων οδήγησε σε μείωση του διαθέσιμου προϋπολογισμού στις σχολικές μονάδες και κατ' επέκταση σε μικρότερη περίοδο εφαρμογής του.

Γράφημα 17: Αριθμός μερίδων ανά μαθητή (φρούτα και λαχανικά)

- **Αυξήθηκε η συνολική ημερήσια/ εβδομαδιαία κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από τους μαθητές στο σχολείο ως αποτέλεσμα του Σχεδίου;**

Το ερώτημα δεν μπορεί να απαντηθεί βασιζόμενο στην εκ των υστέρων έρευνα πεδίου. Η απάντηση στο ερώτημα απαιτεί τον υπολογισμό δεικτών πριν και μετά την εφαρμογή του σχεδίου σε ετήσια βάση, και προϋποθέτει τη διατήρηση του ίδιου δείγματος πληθυσμού στόχου. Ως εκ τούτου παρατίθενται δεδομένα συμπεριφορών αναφορικά με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών εντός των σχολικών μονάδων, στα πλαίσια του επόμενου (δεύτερου) κοινού αξιολογικού ερωτήματος.

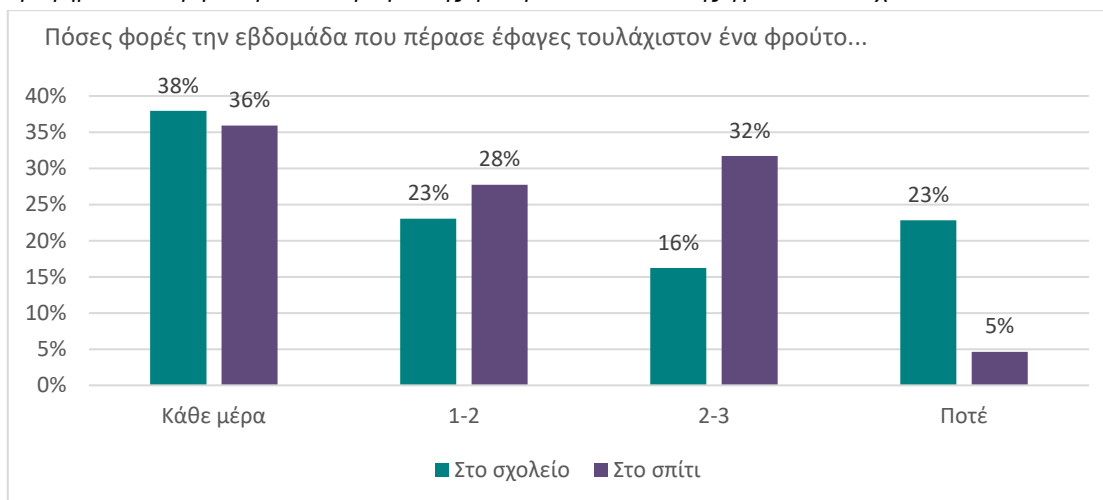
Κριτήρια κρίσης για τη μεταβολή της έμμεσης (εκτός σχολικών μονάδων) κατανάλωσης:

- Έχει αυξηθεί η συνολική ημερήσια κατανάλωση φρούτων και λαχανικών σε παιδιά του πληθυσμού στόχου;

Η απάντηση στο ερώτημα απαιτεί τη διαθεσιμότητα πρόσθετων δεδομένων χρονοσειράς και ως εκ τούτου η απουσία αυτών αποτελεί σημαντικό τροχοπέδη στην απάντηση του ερωτήματος. Η εκ των υστέρων έρευνα πεδίου δεν μπορεί να εκτιμήσει τη μεταβολή στη συνολική ημερήσια κατανάλωση φρούτων και λαχανικών αλλά περιορίζεται στην τρέχουσα κατάσταση. Κρίνεται δε ότι η εφαρμογή του σχεδίου σε περίοδο 12 εβδομάδων με τη συχνότητα διανομής γύρω στις 2 φορές εβδομαδιαίως δεν μπορεί να έχει ουσιαστική έμμεση επίπτωση στη συνολική μεταβολή της ημερήσιας κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών.

Σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της έλλειψης δεδομένων χρονοσειράς, το πιο κάτω γράφημα αποτυπώνει τις καταναλωτικές συνήθειες των παιδιών σε φρούτα, στο σπίτι και στο σχολείο. Είναι προφανές ότι τα παιδιά που καταναλώνουν φρούτο καθημερινά στο σχολείο, με την ίδια συχνότητα το καταναλώνουν και στο σπίτι. Περισσότερα παιδιά φαίνεται να καταναλώνουν φρούτα στο σπίτι περιστασιακά μέσα στη βδομάδα παρά στο σχολείο. Αντίθετα σαφώς ψηλότερο είναι το ποσοστό των παιδιών που δεν καταναλώνουν φρούτα στο σχολείο από αυτά που καταναλώνουν στο σπίτι. Ως εκ τούτου δύναται να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή ενός σχεδίου διανομής φρούτων στο σχολείο μπορεί να έχει θετικές επιπτώσεις και για την κατανάλωση στο σπίτι.

Γράφημα 18: Συγκριτική ανάλυση δήλωσης μαθητών κατανάλωσης φρούτων σε σχολείο και σπίτι

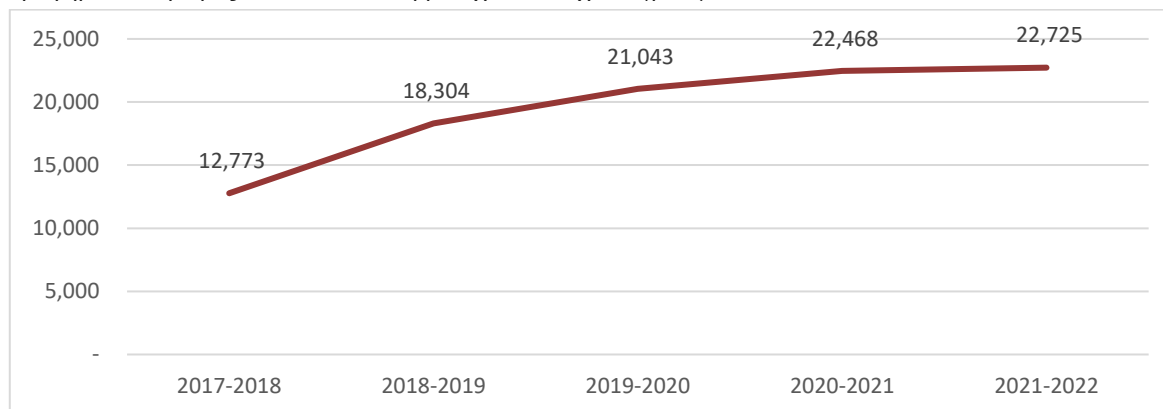
Δείκτης 2: Μεταβολή της άμεσης και έμμεσης κατανάλωσης γάλακτος κατανάλωσης από τα παιδιά (ποσότητα και/ή συχνότητα)

Κριτήρια κρίσης της μεταβολής της άμεσης κατανάλωσης γάλακτος:

- Αυξήθηκε ο συνολικός αριθμός μαθητών που συμμετέχουν στο Σχέδιο διανομής γάλακτος;

Ο συνολικός αριθμός των μαθητών που συμμετέχουν στο σχέδιο διανομής γάλακτος παρουσιάζει αύξηση κατά την πενταετή περίοδο αναφοράς από 12.773 σε 22.725, δηλαδή +77,9%. Ο βαθμός κάλυψης του σχεδίου στη διανομή γάλακτος σε σχέση με τον πληθυσμό στόχο έχει αυξηθεί από 20% σε 24%.

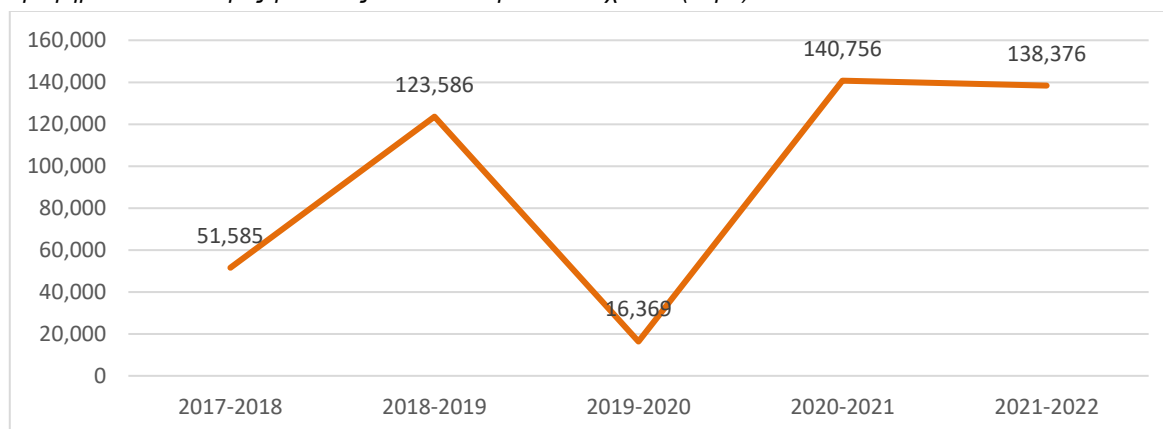
Γράφημα 19: Αριθμός παιδιών που συμμετείχαν στο σχέδιο (γάλα)

- **Αυξήθηκε η συνολική ποσότητα γάλακτος στα πλαίσια του Σχεδίου διανομής γάλακτος;**

Η συνολική ποσότητα διανομής γάλακτος παρουσιάζει επίσης αύξηση όπως αποτυπώνεται στο πιο κάτω διάγραμμα. Η ποσοστιαία αύξηση κατά την πενταετή περίοδο στην ποσότητα διανομής γάλακτος ανέρχεται σε 168%.

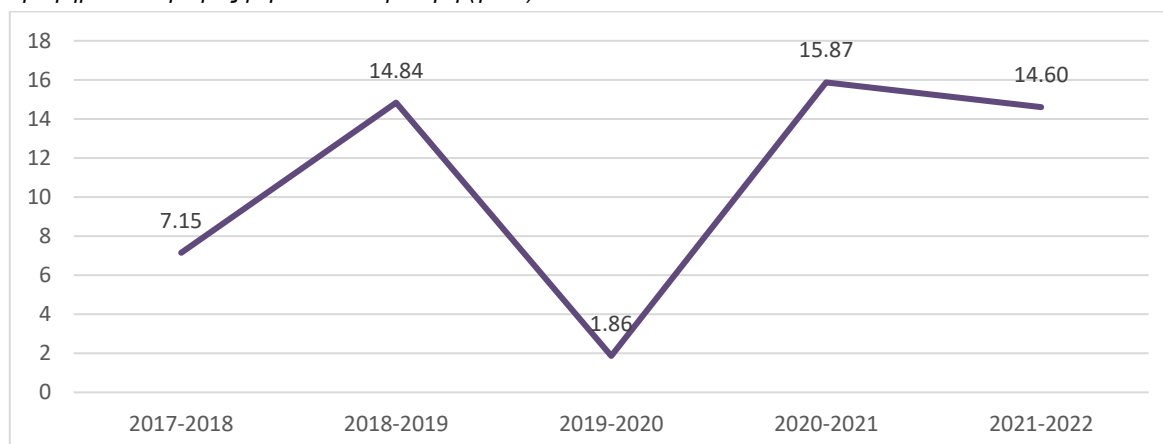
Γράφημα 20: Ποσότητες γάλακτος που διατέθηκαν στα σχολεία (λίτρα)

- **Αυξήθηκε ο αριθμός μερίδων/ μαθητή στην κατανάλωση γάλακτος στα πλαίσια του Σχεδίου;**

Σε συνδυασμό με την προαναφερόμενη αύξηση των μαθητών στο σχέδιο διανομής γάλακτος, καταγράφεται και μια σημαντική αύξηση στον αριθμό των μερίδων ανά μαθητή από 7.15 σε 14.60.

Γράφημα 21: Αριθμός μερίδων ανά μαθητή (γάλα)

- **Αυξήθηκε η συνολική ημερήσια/ εβδομαδιαία κατανάλωση γάλακτος από τους μαθητές ως αποτέλεσμα του Σχεδίου;**

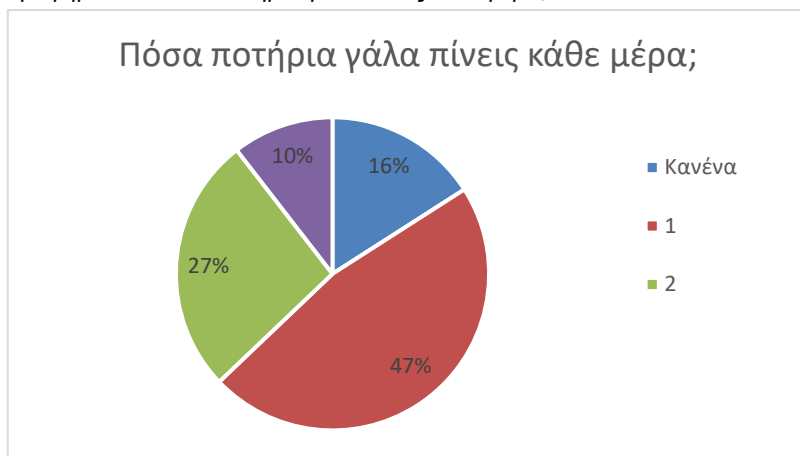
Λόγω της έλλειψης δεδομένων στη βάση εκκίνησης, δεν μπορεί να συνεκτιμηθεί η διαφοροποίηση στην κατά κεφαλή κατανάλωση γάλακτος από τους μαθητές κατά την πενταετή περίοδο αναφοράς, στοιχείο το οποίο έχει καταγραφεί ως μεθοδολογική αδυναμία και στο έγγραφο στρατηγικής του Τμήματος Γεωργίας.

Κριτήρια κρίσης της μεταβολής της έμμεσης κατανάλωσης γάλακτος:

- **Έχει αυξηθεί η συνολική ημερήσια κατανάλωση γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων σε παιδιά του πληθυσμού στόχου;**

Με δεδομένη την έλλειψη στοιχείων βάσης εκκίνησης καθώς και της μη διαθεσιμότητας ερευνητικών αποτελεσμάτων κατά τη διάρκεια της περιόδου υλοποίησης του σχεδίου, το ερώτημα δεν μπορεί να απαντηθεί. Πάντως, στα πλαίσια της εκ των υστέρων αξιολόγησης έχει διαφανεί ότι το 84% των παιδιών καταναλώνουν τουλάχιστον ένα ποτήρι γάλα ενώ το 37% των παιδιών καταναλώνουν 2 και περισσότερα ποτήρια γάλα την ημέρα. Είναι βέβαια αντιληπτό ότι τα προαναφερόμενα δεδομένα δεν μπορούν να δώσουν σαφή στοιχεία μεταβολής, αλλά απλά απεικονίζουν την τρέχουσα κατάσταση στον πληθυσμό στόχο.

Γράφημα 22: Πόσα ποτήρια γάλα πίνεις κάθε μέρα;

Δείκτης 3: Μεταβολή του ποσοστού των παιδιών που λαμβάνουν τη συνιστώμενη ημερήσια πρόσληψη φρούτων και λαχανικών

Κριτήρια κρίσης

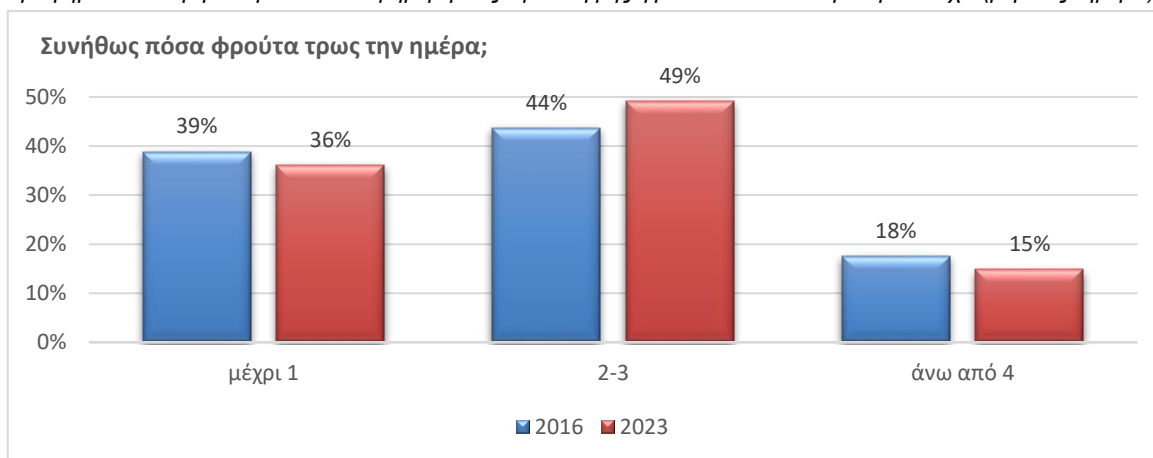
- **Έχει αυξηθεί ο αριθμός των παιδιών που λαμβάνουν τη συνιστώμενη ημερήσια πρόσληψη φρούτων και λαχανικών;**

Το ερώτημα θα πρέπει να απαντηθεί με βάση τους δείκτες εκκίνησης, ως αυτοί καταγράφονται στη Στρατηγική του Σχεδίου και έχουν αναφερθεί στο Κεφάλαιο πιο πάνω. Αυτό αποτυπώνεται στα πιο κάτω γραφήματα που συγκρίνουν την κατανάλωση μερίδων ημερησίως από παιδιά κατά το έτος 2016 και στο τέλος του σχεδίου, μέσα από δύο έρευνες πεδίου με το ίδιο ερώτημα. Είναι βέβαια προφανές ότι η σύγκριση δεν γίνεται επί του ίδιου δείγματος παιδιών, ενώ σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί επίσης η μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ των περιόδων σύγκρισης. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν σημαντικές μεθοδολογικές αδυναμίες αξιολόγησης των επιπτώσεων του Σχεδίου και θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε μελλοντικούς σχεδιασμούς του πλαισίου αξιολόγησης.

Τα δεδομένα καταγράφουν μια μικρή αύξηση κατά 5,5% στην κατανάλωση 2 έως 3 μερίδων ημερησίως, ενώ το ποσοστό μαθητών που καταναλώνει έως μία μερίδα ημερησίως μειώνεται κατά 3,2%. Μια οριακή αύξηση (1,6%) παρουσιάζει και το ποσοστό των μαθητών που καταναλώνει 4 έως 5 μερίδες ημερησίως ενώ μείωση (4,4%) καταγράφεται στα παιδιά που καταναλώνουν περισσότερες από 5 μερίδες ημερησίως. Στο Γράφημα πιο κάτω τα δεδομένα απλοποιούνται με την ενοποίηση των κατηγοριών, οδηγώντας σε ανάμικτα συμπεράσματα που δεν προδίδουν κάποια τάση διαφοροποίησης αλλά επιβεβαιώνουν μιας τάση σταθεροποίησης όσο αφορά το προφίλ κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από παιδιά.

Γράφημα 23: Συγκριτική απεικόνιση ημερήσιας πρόσληψης φρούτων στον πληθυσμό στόχο (μερίδες/ ημέρα)

- **Τι ποσοστό των παιδιών καταναλώνει τη συνιστώμενη ημερήσια πρόσληψη φρούτων και λαχανικών;**

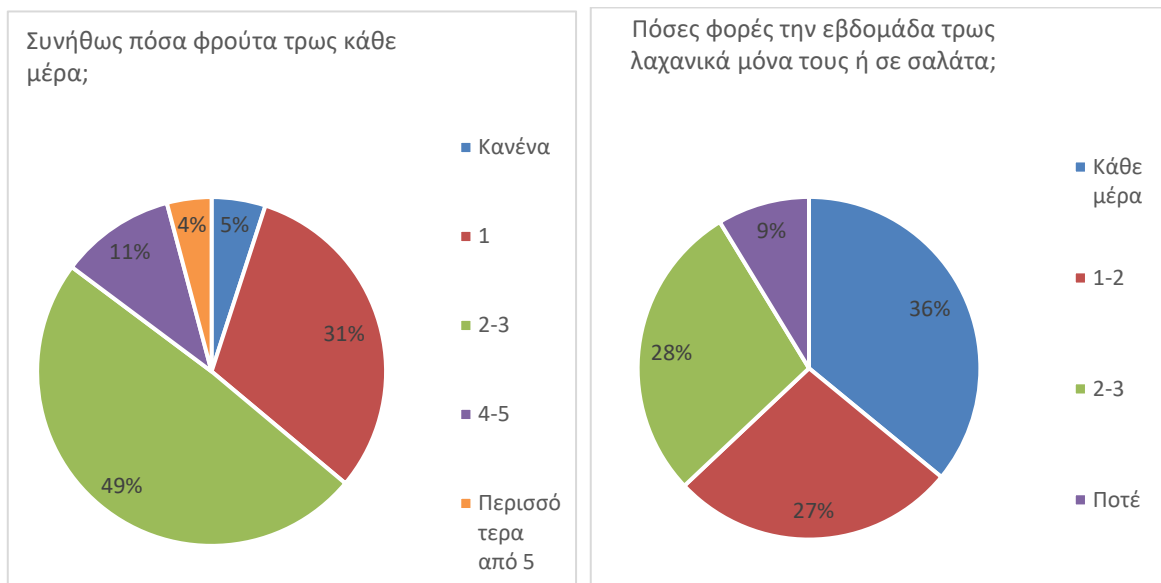
Από τα πιο κάτω διαγράμματα μπορούμε να αντλήσουμε τα πιο κάτω συμπεράσματα αναφορικά με τη πρόσληψη της συνιστώμενης ημερήσιας δόσης φρούτων και λαχανικών:

- ✓ 9% των παιδιών καταναλώνουν τουλάχιστον 4 μερίδες φρούτων την ημέρα καλύπτοντας έτσι πλήρως τη συνιστώμενη ημερήσια δόση αποκλειστικά από την κατανάλωση φρούτων
- ✓ το 49% των παιδιών καταναλώνουν 2-3 μερίδες φρούτων την ημέρα
- ✓ 36% των παιδιών καταναλώνουν σε καθημερινή βάση τουλάχιστον μία μερίδα λαχανικών
- ✓ 5% των παιδιών δεν καταναλώνουν κανένα φρούτο και 9% δεν καταναλώνουν λαχανικά κατά τη διάρκεια της εβδομάδας
- ✓ το 27% των παιδιών καταναλώνουν τουλάχιστον 2 μερίδες φρούτων και τουλάχιστον μία μερίδα λαχανικών την ημέρα.
- ✓ το 9% των παιδιών καταναλώνουν τουλάχιστον 4 μερίδες φρούτα την ημέρα και περιλαμβάνουν καθημερινά στο διατροφολόγιό τους λαχανικά
- ✓ το 18% των παιδιών καταναλώνουν τουλάχιστον 2-3 μερίδες φρούτα την ημέρα και περιλαμβάνουν καθημερινά στο διατροφολόγιό τους λαχανικά.

Με βάση τις πιο πάνω παρατηρήσεις, δύναται να οδηγηθούμε στο (μη ασφαλές) συμπέρασμα ότι το 9-18% των παιδιών του πληθυσμού στόχου καταναλώνουν την συνιστώμενη ημερήσια πρόσληψη φρούτων και λαχανικών. Το εύρος αναφοράς είναι αρκετά μεγάλο και για σκοπούς μεγαλύτερης

ασφάλειας το ποσοστό του 9% κρίνεται ορθότερο ως δείκτης αναφοράς.

Γράφημα 24: Ημερήσια κατανάλωση φρούτων και εβδομαδιαία κατανάλωση λαχανικών

- **Πόσο έχει μεταβληθεί το ποσοστό των παιδιών στον πληθυσμό στόχο που λαμβάνουν τη συνιστώμενη ημερήσια πρόσληψη φρούτων και λαχανικών;**

Είναι προφανές από την προαναφερόμενη ανάλυση ότι ασφαλή συμπεράσματα δεν μπορούν να εξαχθούν. Όμως η συγκριτική αξιολόγηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών κατά την περίοδο 2016 έναντι της τρέχουσας κατάστασης (ως επεξηγήθηκε πιο πάνω) διαμορφώνει μια ουδέτερη κατάσταση, δηλαδή μια τάση σταθεροποίησης. Θα πρέπει βέβαια να τονιστεί ότι η περιορισμένη χρονική διάρκεια εφαρμογής του σχεδίου σε ετήσια βάση και η μείωση της διανομής μερίδων ανά μαθητή, περιορίζει τις επιπτώσεις της εφαρμογής του σχεδίου σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Πρόσθετα δε η έλλειψη διευρυμένων ερευνών αναφορικά με την υγιεινή διατροφή του πληθυσμού στόχου δεν επιτρέπει τη διαμόρφωση ασφαλών συμπερασμάτων.

Δείκτης 4: Μεταβολή του ποσοστού των παιδιών που τηρούν τις συστάσεις των εθνικών αρχών σε θέματα υγείας και διατροφής όσον αφορά την ημερήσια πρόσληψη γάλακτος κατανάλωσης και άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων, χωρίς προσθήκη ζάχαρης, αρωματικών ουσιών, φρούτων, καρπών ή κακάου και σύμφωνα με τα επίπεδα λιπαρών και νατρίου που συνιστώνται σε εθνικό επίπεδο για την προβλεπόμενη ηλικιακή ομάδα

Κριτήρια Κρίσης

- **Σε τι ποσοστό των παιδιών τηρούνται οι συστάσεις των εθνικών αρχών όσον αφορά την ημερήσια πρόσληψη γάλακτος και άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων;**

Όπως έχει αναφερθεί στο Κεφάλαιο 2, οι συστάσεις των εθνικών αρχών επικεντρώνονται στην πρόσληψη ασβεστίου η οποία δύναται να προέλθει από διάφορες πηγές στα πλαίσια μιας υγιεινής διατροφής. Ως εκ τούτου, η εθνική για συστάσεις δεν προσδιορίζουν την ημερήσια πρόσληψη γάλακτος ή άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων, αλλά καθοδηγούν όσες προς τις πιθανές πηγές πρόσληψης ασβεστίου.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η έρευνα πεδίου διενεργήθηκε σε μαθητές της ηλικιακής ομάδας 9-12 ετών, όπου η εθνική συνιστώμενη ποσότητα ασβεστίου ανέρχεται στα 1.300mg, μπορούμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα με βάση τα στοιχεία της έρευνας πεδίου ότι το 37% των παιδιών λαμβάνουν τουλάχιστο το 50% της συνιστώμενης πρόσληψης ασβεστίου από την κατανάλωση γάλακτος.

- Έχει μεταβληθεί το ποσοστό των παιδιών που τηρούν τις συστάσεις των εθνικών αρχών αναφορικά με τη συνιστώμενη πρόσληψη γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων;

Η απάντηση απαιτεί συστηματικές έρευνες πεδίου για την εκ των προτέρων αξιολόγηση του βαθμού πρόσληψης γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων από τον πληθυσμό στόχο καθώς και άλλων πηγών πρόσληψης ασβεστίου. Εναλλακτικά απαιτούνται συστηματικές μελέτες χρονοσειρών οι οποίες να παραθέτουν δεδομένα αναφορικά με την κατανάλωση γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων στον πληθυσμό στόχο.

Λαμβάνοντας υπόψη, ως προαναφέρθηκε ότι οι εθνικές συστάσεις αναφέρονται στην πρόσληψη ασβεστίου από διάφορες πηγές και όχι η κατανάλωση γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων και με την απουσία δεδομένων βάσης εκκίνησης, το ερώτημα δεν μπορεί να απαντηθεί.

5.2 Σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα για τα σχολεία έχει συμβάλει στην εκπαίδευση των παιδιών σχετικά με τις υγιεινές διατροφικές συνήθειες;

Δείκτης 1: Αλλαγή στη συμπεριφορά των παιδιών όσον αφορά την κατανάλωση φρούτων, λαχανικών, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων, σύμφωνα με τις εθνικές συστάσεις για υγιεινή διατροφή της προβλεπόμενης ηλικιακής ομάδας

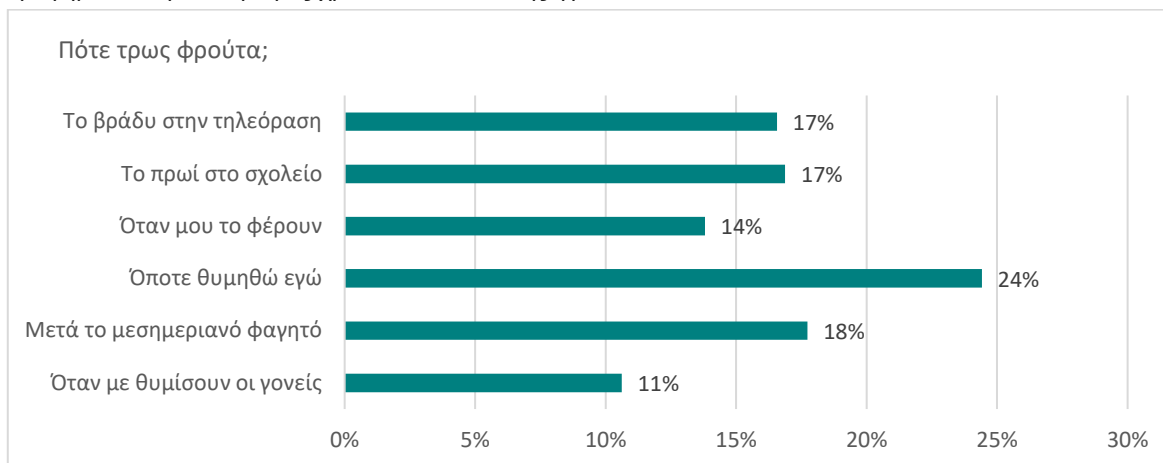
Η εκτίμηση της μεταβολής στην αντίληψη και συμπεριφορά των παιδιών για μια πιο υγιή στάση ζωής είναι ένα πολύ δύσκολο ερώτημα να απαντηθεί μέσα από την εκ των υστέρων αξιολόγηση αφού emπεριέχει μια σειρά υποκειμενικών δεδομένων που χρήζουν μιας πιο συστηματικής και επιστημονικά αποδεκτής μεθοδολογίας η οποία σχετίζεται και με θέματα παιδικής ψυχολογίας και σαφώς μιας πιο εξειδικευμένης ανάλυσης. Η έλλειψη τέτοιων δεδομένων δεν επιτρέπει την απάντηση σε αυτό το ερώτημα το οποίο επηρεάζεται από τη συνδυαστική δράση της διανομής φρούτων και λαχανικών με τα συνοδευτικά μέτρα και με άλλες δράσεις που υλοποιεί (σε περιορισμένο βαθμό) το Υπουργείο Υγείας σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας. Πιο κάτω επιχειρείται η απάντηση στο κοινό ερώτημα μέσα από κριτήρια κρίσης, περιοριζόμενοι όμως από τη διαθεσιμότητα των στοιχείων ως έχει προαναφερθεί. Σημειώνεται επίσης ότι η εκτίμηση της συμπεριφοράς γίνεται επί της εκ των υστέρων έρευνας πεδίου και ως εκ τούτου δεν εξετάζεται η μεταβολή στη συμπεριφορά.

Κριτήρια κρίσης

- Πότε καταναλώνουν φρούτα και λαχανικά κατά τη διάρκεια της ημέρας;

Από τις απαντήσεις στην έρευνα πεδίου προκύπτει ότι σχεδόν το 50% των παιδιών δεν συνδέουν οποιαδήποτε ώρα της ημέρας ή δραστηριότητα με την κατανάλωση φρούτων. Οι απαντήσεις 'όποτε θυμηθώ', 'όταν μου το φέρουν' και 'όταν με θυμίσουν οι γονείς μου' χαρακτηρίζονται από ασάφεια στον χρόνο κατανάλωσης και προσδίδουν μια παθητική συμπεριφορά στο ζήτημα υγιεινής διατροφής. Από την άλλη, το υπόλοιπο 50% δηλώνει ξεκάθαρα το χρόνο με τον οποίον διασυνδέει την κατανάλωση φρούτων μέσα στην ημέρα. Αυτό βέβαια δεν προδίδει συγκεκριμένη στάση συμπεριφοράς ως προς την υγιεινή διατροφή αποτελεί όμως ένα στοιχείο που υποδηλοί τη σημασία συμμετοχής των γονέων σε κάθε παρέμβαση που επιδιώκει τη διαμόρφωση συμπεριφορών για την κατανάλωση φρούτων.

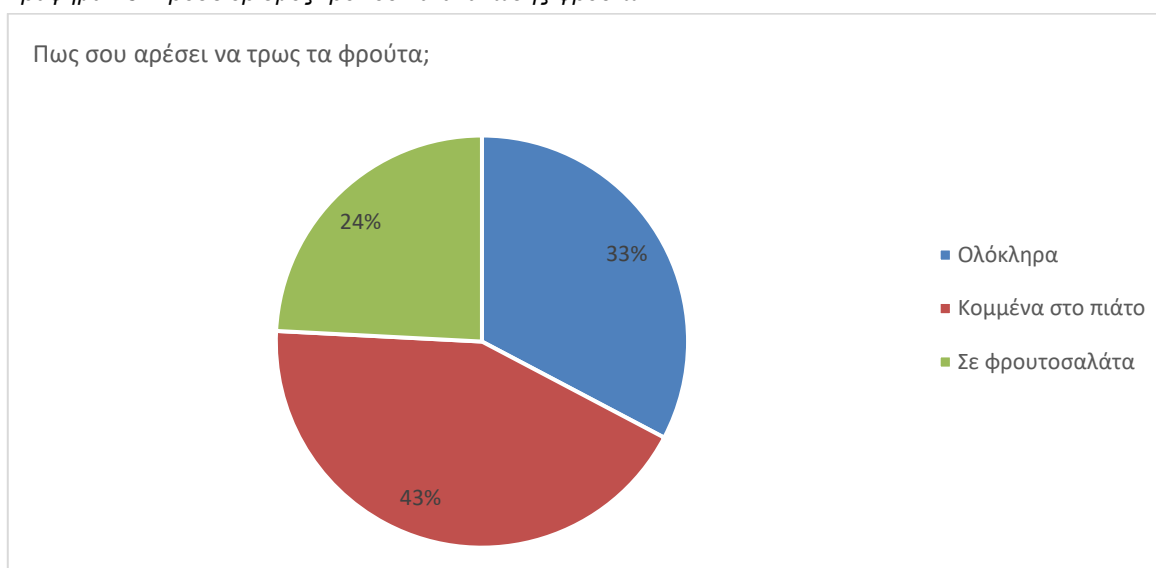
Γράφημα 25: Προσδιορισμός χρόνου κατανάλωσης φρούτων

- **Πως αρέσει να τρώνε τα φρούτα;**

Φαίνεται να υπάρχει μια σαφής προτίμηση των παιδιών στην κατανάλωση φρούτων κομμένων στο πιάτο ή σε φρουτοσαλάτα παρά να προσφέρονται ολόκληρα. Αυτό αποτελεί μια σημαντική διαπίστωση η οποία καταγράφηκε και στην έρευνα πεδίου της αξιολόγησης του προηγούμενου Σχεδίου (2012-16), η οποία θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη διαμόρφωση πολιτικών ενίσχυσης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στα σχολεία αλλά και συμπεριφορών στο σπίτι.

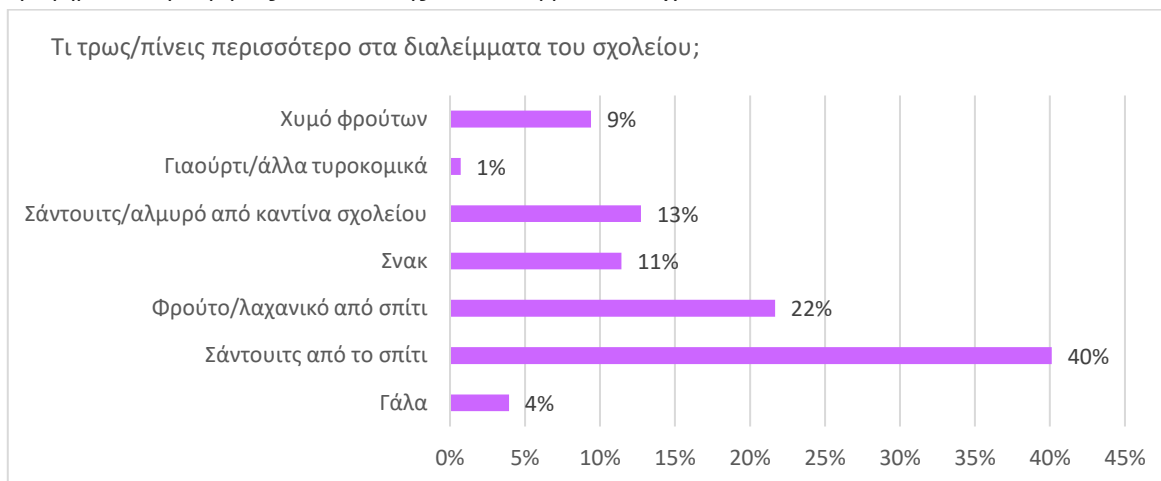
Γράφημα 26: Προσδιορισμός τρόπου κατανάλωσης φρούτων

- **Έχουν (τα παιδιά) βάλει τα φρούτα και λαχανικά στη διατροφή τους κατά τη σχολική μέρα;**

Κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο σχολείο, παρατηρείται ότι το 40% τρώει σάντουιτς από το σπίτι και το 22% τρώει φρούτο/λαχανικό από το σπίτι. Όσον αφορά τα γαλακτοκομικά προϊόντα παρατηρείται ότι δεν προτιμούν να τα καταναλώνουν στο σχολείο ιδιαίτερα, αφού μόνο το 5% δήλωσε ότι πίνει γάλα/ γιαούρτι ή άλλα γαλακτοκομικά, αλλά είναι προφανές ότι γαλακτοκομικά είδη περιλαμβάνονται στα σάντουιτς, είτε αυτά αγοράζονται από το κυλικείο ή φτιάχνονται στο σπίτι. Στα θετικά του πιο κάτω διαγράμματος καταγράφεται το χαμηλό ποσοστό (11%) παιδιών που δήλωσαν ότι τρώνε σνακ.

Γράφημα 27: Προτιμήσεις κατανάλωσης στα διαλείμματα του σχολείου;

Δείκτης 2: Αλλαγή στις γνώσεις των παιδιών σχετικά με τα οφέλη για την υγεία από την κατανάλωση νωπών φρούτων και λαχανικών, γάλακτος κατανάλωσης και γαλακτοκομικών προϊόντων, χωρίς προσθήκη ζάχαρης, αρωματικών ουσιών, φρούτων, ξηρών καρπών ή κακάου και σύμφωνα με τα επίπεδα λιπαρών και νατρίου που συνιστώνται σε εθνικό επίπεδο για την προβλεπόμενη ηλικιακή ομάδα

- **Γνωρίζουν τα παιδιά πόσα φρούτα και λαχανικά θα πρέπει να λαμβάνουν κάθε μέρα για μια υγιεινή διατροφή;**

Αυτό το ερώτημα κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό όσον αφορά τη γνώση των παιδιών για την έννοια της υγιεινής διατροφής ως προς την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών. Από την έρευνα πεδίου συμπεραίνεται ότι μόνο το 11% των παιδιών έχουν τη γνώση των 'πέντε μερίδων την ημέρα'. Η συντριπτική πλειοψηφία του 68% προσδιορίζουν την κατανάλωση 2 έως 3 φρούτων και λαχανικών καθημερινά ως την ενδεδειγμένη για μια σωστή υγιεινή διατροφή.

Γράφημα 28: Αντιλήψεις κατανάλωσης φρούτων/ λαχανικών για σωστή υγιεινή διατροφή

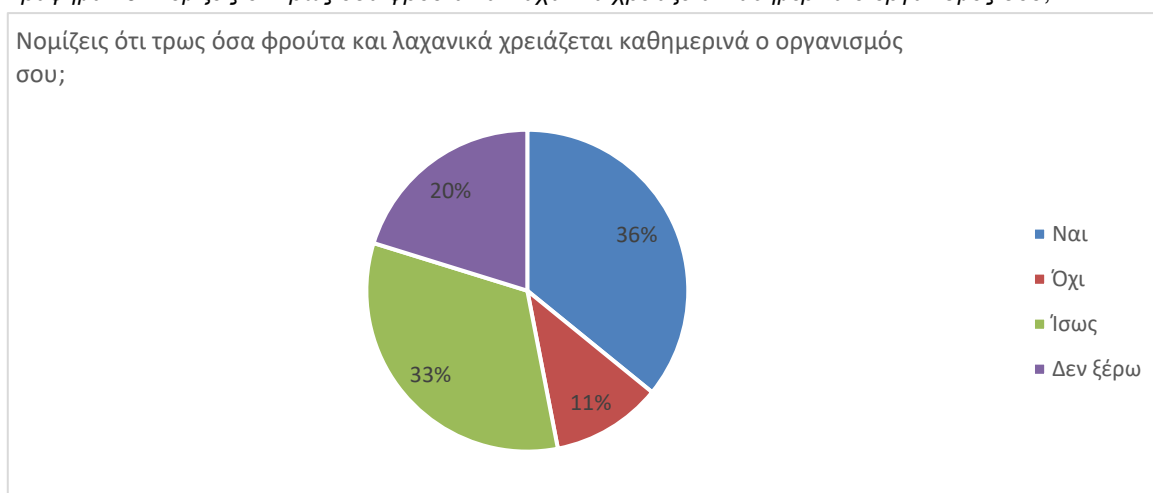
Η προέκταση του πιο πάνω γραφήματος και των προαναφερόμενων συμπερασμάτων στο ερώτημα κατά πόσο θεωρούν ότι καταναλώνουν όσα φρούτα και λαχανικά χρειάζεται οργανισμός τους, τα παιδιά έδωσαν μια ανάμικτη εικόνα με το 64% να έχουν αρνητική άποψη ή να μην γνωρίζουν.

Σημειώνεται επίσης ότι μόνο το 40% των παιδιών που δήλωσαν ότι καταναλώνουν 4 ή 5 μερίδες την ημέρα, αναγνωρίζουν ότι τρώνε όσα φρούτα και λαχανικά χρειάζεται ο οργανισμός τους. Οι υπόλοιποι δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν.

Ως αρνητικό συμπέρασμα καταγράφεται και η ανταπόκριση των παιδιών που καταναλώνουν 2 ή λιγότερες μερίδες την ημέρα εκ των οποίων μόνο το 15% αναγνωρίζει ότι δεν λαμβάνει όσα φρούτα και λαχανικά χρειάζεται ο οργανισμός, ενώ ένα άλλο 40% εκτιμούν ότι 'ίσως να καταναλώνουν όσα φρούτα χρειάζεται ο οργανισμός τους'.

Οι απαντήσεις από τα δύο προαναφερόμενα ερωτήματα προβληματίζουν ως προς την επάρκεια γνώσεων των παιδιών στον πληθυσμό στόχο αναφορικά με τον αριθμό μερίδων φρούτων και λαχανικών που απαιτούνται για μια υγιεινή στάση διατροφής. Ο προβληματισμός ενισχύεται και από το γεγονός ότι η έρευνα πεδίου διενεργήθηκε κυρίως σε παιδιά ηλικίας 10 έως 12 ετών, που λογικά θα έπρεπε να έχουν μια πιο ξεκάθαρη αντίληψη των κανόνων υγιεινής διατροφής.

Γράφημα 29: Νομίζεις ότι τρως όσα φρούτα και λαχανικά χρειάζεται καθημερινά ο οργανισμός σου;

- **Αντιλαμβάνονται τα παιδιά την αξία της υγιεινής διατροφής;**
- **Αντιλαμβάνονται τα παιδιά τη σημασία των φρούτων, λαχανικών και γαλακτοκομικών στην υγιεινή διατροφή;**

Τα πιο πάνω ερωτήματα κρίσης είναι ιδιαίτερα σημαντικά ως προς την απάντηση του κοινού αξιολογικού ερωτήματος, όμως η απάντηση του προϋποθέτει μια έρευνα πεδίου ιδιαίτερα στοχευμένη η οποία απαιτεί τη συμβολή διαιτολόγου /διατροφολόγου, εργασία η οποία δεν περιλαμβάνεται στους παρόντες όρους εντολής. Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης σημειώνει την απουσία τέτοιων ερευνών, ευθύνη των οποίων ανήκει στις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας, που θα μπορούσαν να απαντήσουν τα ουσιώδη αυτά ερωτήματα κρίσης.

Στα πλαίσια της έρευνας πεδίου που έγιναν με τους διευθυντές/ντριες, καταγράφεται μια πολύ θετική βαθμολόγηση στο ερώτημα που αναφέρεται «στον βαθμό που το σχέδιο έχει συμβάλει στην κατανόηση από τους μαθητές/τριες της σχέσης φρούτων με την υγιεινή διατροφή». Από συνολικά 4 μονάδες οι οποίες αντιπροσωπεύουν την άποψη ως 'πολύ ικανοποιητικό', ο μέσος όρος που καταγράφηκε είναι 3.5. Το δεδομένο όμως αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει βάση εκτίμησης συμπερασμάτων, αφού ήδη διαπιστώνεται μια περιορισμένη αντίληψη της ποσότητας φρούτων και λαχανικών που συνάδει με μια σωστή διατροφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΛΟΙΠΑ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Το παρόν κεφάλαιο καλείται να αξιολογήσει δύο άλλες κρίσιμες παραμέτρους από την εφαρμογή του Σχεδίου που αφορούν,

(α) την εφαρμογή (implementation), δηλαδή τον βαθμό λειτουργικής επάρκειας των δομών διαχείρισης και εφαρμογής του Σχεδίου και η επίδραση τους στην αποδοτικότητα των διαθέσιμων πόρων (efficiency) και στην εξυπηρέτηση των στόχων του (relevance).

(β) την επίτευξη εδραιωμένων συνεργασιών: Ο βαθμός επίτευξης μόνιμων συνεργασιών ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, τους γονείς, τους παραγωγούς του φορείς αγροτικής πολιτικής και τους φορείς διαμόρφωσης πολιτικών για την υγεία

6.1 Αποδοτικότητα εφαρμογής του Σχεδίου

- Ποια η ανταπόκριση των μαθητών στο Σχέδιο;

Από την έρευνα πεδίου στους διευθυντές/ντριες διαφαίνεται ένας θετικός βαθμός ανταπόκρισης των παιδιών στο Σχέδιο ενώ μπορεί να λεχθεί ότι θετικά αντικρίζουν επίσης και τη βοήθεια που έχει προσφέρει στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος στα σχολεία καθώς και ως καθημερινή διατροφική συνήθεια. Οι απαντήσεις καταγράφονται στον πιο κάτω πίνακα και η συνολική εικόνα αποτιμάται ως θετική. Όμως, το υποκειμενικό αυτό συμπέρασμα των διευθυντών δεν τεκμηριώνεται επαρκώς από την έρευνα πεδίου που έγινε στα παιδιά όπως αυτό έχει επεξηγηθεί πιο πάνω.

Πίνακας 13: Αξιολόγηση αποτελεσματικότητας Σχεδίου από διευθυντές/ντριες

1 μη ικανοποιητικό 4 πολύ ικανοποιητικό	1	2	3	4	Weighted average
Τον βαθμό ανταπόκρισης των μαθητών/μαθητριών στο σύστημα διανομής	0.00%	7.14%	35.71%	57.14%	3.5
Τον βαθμό που το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές/τριες στο σχολείο	0.00%	0.00%	71.43%	28.57%	3.29
Τον βαθμό που το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές/τριες γενικώς, ως καθημερινή διατροφική συνήθεια	0.00%	7.69%	76.92%	15.38%	3.08

Ο Σύμβουλος Αξιολόγησης συμπεραίνει ότι η ανταπόκριση των διευθυντών/ντριων αφορά πολύ περισσότερο σε βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις του Σχεδίου ενώ η έρευνα πεδίου, ως εκ της φύσεως της, αξιολογεί μονιμότερες τάσεις και συμπεριφορές των παιδιών.

Μια άλλη θετική διαπίστωση προκύπτει από την επιβεβαίωση ενός μεγάλου ποσοστού διευθυντών/ντριών (53%) ότι το φρούτο/ λαχανικό που προσφέρεται στα πλαίσια του Σχεδίου καταναλώνεται από τους μαθητές χωρίς να πετάγεται όλο ή μέρος του. Ένα μικρότερο ποσοστό (33%) εκφράζει την άποψη 'εξαρτάται από το φρούτο' με δεδομένο ότι κάποια φρούτα - ειδικότερα για κάποιες μικρότερες ηλικίες – δεν μπορούν να καταναλωθούν από τους μαθητές αν προσφερθούν ολόκληρα. Αυτό μάλιστα φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη από τους διευθυντές/ντριες οι οποίοι επιδιώκουν να προσφέρουν τα φρούτα και λαχανικά με τρόπο που να είναι αποδεκτός από τους μαθητές.

Γράφημα 30: Παρατηρήσατε αν τα παιδιά τρώνε τα προϊόντα ή πετάνε μέρος του στον κάλαθο;

- **Συμβάλλουν οι συνοδευτικές δράσεις στους στόχους του Σχεδίου;**

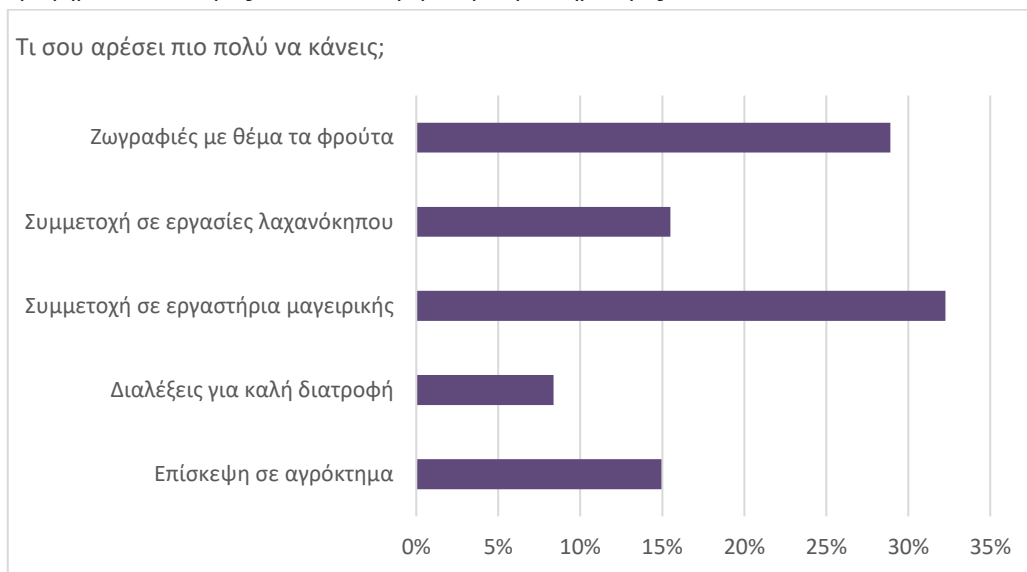
Είναι ιδιαίτερα θετική η εικόνα όσον αφορά τις συνοδευτικές δράσεις στο πρόγραμμα των φρούτων και λαχανικών. Σύμφωνα με την άποψη των διευθυντών σημαντικότερη συμβολή έχουν οι δραστηριότητες επισκέψεων σε αγροκτήματα και η συμμετοχή σε εργασίες δημιουργίας και συντήρησης λαχανόκηπου ενώ τη μικρότερη συμβολή έχουν οι δραστηριότητες καλλιτεχνικών δημιουργιών. Αυτή βέβαια η εικόνα δεν αποτυπώνεται με τον ίδιο τρόπο στις απαντήσεις των παιδιών, τα οποία προτιμούν τη συμμετοχή σε εργαστήρια μαγειρικής και σε καλλιτεχνικές δημιουργίες χωρίς βέβαια να προσδιορίζεται σαφώς εάν αυτό συμβάλλει σε βελτίωση των συμπεριφορών και γνώσεων αναφορικά με την υγιεινή διατροφή.

Είναι δε προφανές από προαναφερόμενη ανάλυση ότι οι γνώσεις των παιδιών περί υγιεινής διατροφής δεν βρίσκονται στο επιθυμητό επίπεδο. Η διαμόρφωση γνώσεων επιτυγχάνεται με τη συμμετοχή διαιτολόγων και διατροφολόγων ενώ οι επισκέψεις σε αγροκτήματα και οι ασχολίες σε λαχανόκηπους έχουν ένα πιο έμμεσο τρόπο εκτίμησης των φρούτων και λαχανικών. Είναι άρα λογικό να υπάρχουν περιορισμένες γνώσεις των μαθητών αναφορικά με τα χαρακτηριστικά υγιεινής διατροφής αφού περιορισμένος είναι και ο αριθμός των διαλέξεων με την εμπλοκή καταρτισμένων διατροφολόγων, τόσο στα πλαίσια του Σχεδίου όσο και ευρύτερα, μέσα από άλλες συμπληρωματικές δραστηριότητες.

Πίνακας 14: Πόσο πιστεύετε ότι βοηθούν οι πιο κάτω δραστηριότητες τους μαθητές να εκτιμήσουν τη αξία των φρούτων, λαχανικών ή/και γαλακτοκομικών

1 μη ικανοποιητικό 4 πολύ ικανοποιητικό	1	2	3	4	5	Weighted average
Επίσκεψη σε αγρόκτημα και γνωριμία με τις δραστηριότητες	0.00%	0.00%	14.29%	57.14%	28.57%	4.14
Συμμετοχή σε εργασίες δημιουργίας/ συντήρησης λαχανόκηπου	0.00%	0.00%	23.08%	15.38%	61.54%	4.07
Παρακολούθηση διάλεξης για υγιεινή διατροφή	0.00%	14.29%	42.86%	28.57%	14.29%	3.43
Καλλιτεχνικές δημιουργίες π.χ. ζωγραφική	7.14%	0.00%	64.29%	14.29%	14.29%	3.29
Συμμετοχή σε εργαστήρια μαγειρικής	0.00%	0.00%	14.29%	50.00%	35.71%	4.21

Γράφημα 31: Επιθυμίες παιδιών αναφορικά με δραστηριότητες

- **Ποια η γενική αντίληψη των Διευθυντών/ Συντονιστών αναφορικά με την εφαρμογή του Σχεδίου;**

Στα πλαίσια των προσωπικών συνεντεύξεων με φορείς εφαρμογής δεν έχει διαφανεί ουσιαστικό πρόβλημα στην υλοποίηση του σχεδίου, ενώ καταλυτική προς τη βελτίωση των διαδικασιών ήταν και η τροποποίηση του τρόπου εφαρμογής με την εμπλοκή των σχολικών εφορειών ως δικαιούχοι αντί των σχολείων. Αυτό έχει δώσει την απαιτούμενη ρευστότητα στα σχολεία να υλοποιούν το σχέδιο και έχει επιλύσει ένα σημαντικό ζήτημα που υπήρχε κατά την προηγούμενη περίοδο εφαρμογής το οποίο ευθυνόταν για τον περιορισμένο βαθμό συμμετοχής των σχολείων.

Ο πιο κάτω πίνακας επιβεβαιώνει μια άκρως θετική ανταπόκριση των διευθυντών σε σχέση με κρίσιμα ερωτήματα εφαρμογής του σχεδίου, ιδιαίτερα δε με τη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και καταβολής της χορηγίας.

Λίαν ικανοποιητική κρίνεται η χρονική έκταση εφαρμογής του σχεδίου την οποίαν θεωρούν πολύ περιορισμένη για να επιφέρει μόνιμη αύξηση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών και γάλακτος στα παιδιά.

Πίνακας 15: Πως αξιολογείτε (βαθμός ικανοποίησης) τη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και καταβολής της χορηγίας

1 μη ικανοποιητικό 4 πολύ ικανοποιητικό	1	2	3	4	Weighted average
Σε σχέση με τη διαδικασία υποβολής αίτησης	0.00%	14.29%	28.57%	57.14%	3.43
Σε σχέση με τη διαδικασία έγκρισης και καταβολής της χορηγίας	0.00%	14.29%	28.57%	57.14%	3.43
Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του σχεδίου (συγκεκριμένη χρονική περίοδος)	7.14%	14.29%	42.86%	35.71%	3.07
Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του σχεδίου (χρονική έκταση)	14.29%	14.29%	42.86%	28.57%	2.86

Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ένας εκ των ερωτηθέντων: «Πιθανόν αν διαρκούσε περισσότερο να επιτυγχάνονταν κάποιες βελτιώσεις στην εμπλοκή και άλλων φορέων και στην οργάνωση δράσεων. Επειδή μέχρι στιγμής εφαρμόζεται κατά το 2ο τρίμηνο και τείνουμε προς το τέλος της χρονιάς, δεν περισσεύει χρόνος για ολοκληρωμένη αξιοποίηση δραστηριότητας. Αν είχαμε την ευκαιρία να αξιοποιήσουμε τα κονδύλια από την έναρξη της κάθε σχολικής χρονιάς, τότε θα μπορούσαμε να

θέσουμε και πιο μακροπρόθεσμους στόχους».

6.2 Επίτευξη εδραιωμένων συνεργασιών

Το σχέδιο θα πρέπει να επιδιώκει στην εξασφάλιση πολλαπλασιαστικών ωφελειών τουλάχιστον σε 3 επίπεδα:

- ✓ μεταξύ των κρατικών φορέων διαχείρισης του σχεδίου
 - ✓ μεταξύ του πληθυσμού στόχου, των εκπαιδευτικών και των γονέων ούτως ώστε να επιτευχθεί μια μονιμότερη αύξηση στην κατανάλωση φρούτων λαχανικών και γάλακτος καθώς και πιο υγιεινής διατροφής
 - ✓ μεταξύ των φορέων διαχείρισης του σχεδίου δηλαδή τμήμα γεωργίας και εκπαιδευτικών με τους παραγωγούς ώστε να υποστηριχθεί η πολιτική της πράσινης συμφωνίας από το αγρόκτημα στο τραπέζι (farm to fork strategy).
- **Έχουν ενισχυθεί οι δεσμοί μεταξύ των κρατικών φορέων στη διαμόρφωση εδραιωμένων πολιτικών για μια πιο υγιεινή στάση διατροφής στα παιδιά;**

Διαφάνεται μια καλή συνεργασία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και την ΑΕΑ όσο αφορά την υποστήριξη της εφαρμογής του σχεδίου, γι' αυτό δεν επεκτείνεται και στη διαμόρφωση στρατηγικών που να διευρύνουν το σχέδιο σε θέματα πολιτικών για μια πιο υγιεινή διατροφή των παιδιών. Το Υπουργείο Υγείας ως ο αρμόδιος φορέας για την χάραξη πολιτικών υγιεινής διατροφής συμμετέχει στη διαμόρφωση της στρατηγικής αλλά δεν υποστηρίζει άμεσα και ενεργά το σχέδιο με άλλες, συμπληρωματικές δράσεις που δύναται να εξασφαλίσουν τα απαιτούμενα πολλαπλασιαστικά οφέλη.

- **Έχουν ενισχυθεί οι δεσμοί μεταξύ των φορέων διαχείρισης του σχεδίου και των παραγωγών;**

Με δεδομένο ότι πλείστοι προμηθευτές είναι επιχειρήσεις χονδρικού ή λιανικού εμπορίου, η συνεργασία ανάμεσα σε παραγωγούς και του σχεδίου στο σύνολο του έχει επιτευχθεί σε πολύ περιορισμένο βαθμό. Σημειώνεται ότι μόνο το 6% των προμηθειών προέρχεται απευθείας από παραγωγούς, ενώ αμελητέα έως και μηδαμινή είναι η προμήθεια βιολογικών προϊόντων από παραγωγούς. Τα δεδομένα των ερευνών πεδίου συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι οι παραγωγοί δεν έχουν άμεσα οφέλη από την προμήθεια προϊόντων στα πλαίσια του σχεδίου.

Αντίθετα όμως έχουν ισχυροποιηθεί οι δεσμοί μεταξύ των μαθητών και των επισκέψιμων αγροκτημάτων ως αποτέλεσμα των συνοδευτικών δράσεων όπου η έμφαση δόθηκε σε αυτό τον τομέα. Το στοιχείο αυτό βέβαια δεν αποτελεί μέρος μιας εδραιωμένης συνεργασίας αφού δεν εξασφαλίζονται νέες συνεργασίες ως αποτέλεσμα των επισκέψεων στα αγροκτήματα.

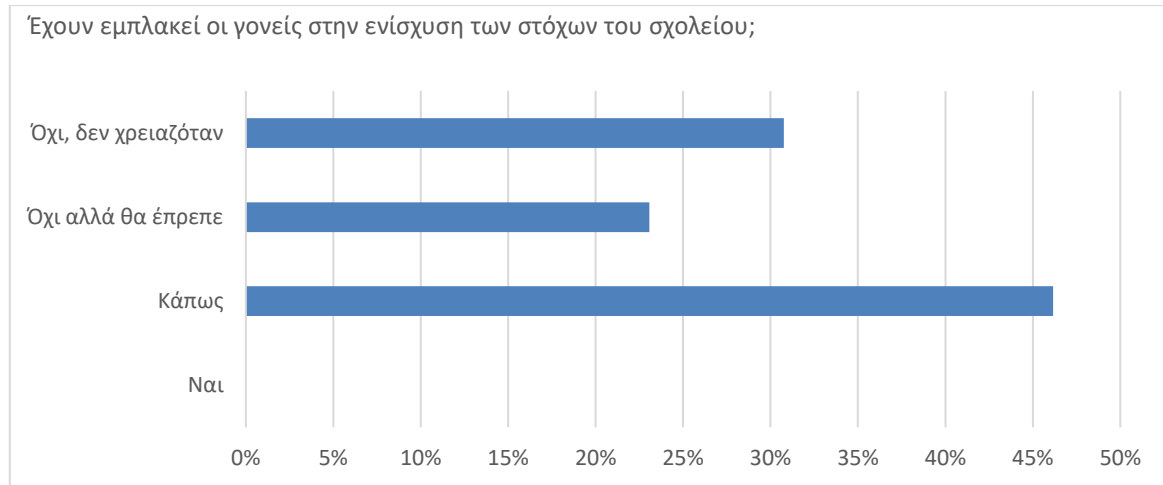
- **Έχουν εμπλακεί οι γονείς στην εφαρμογή του σχεδίου ούτως ώστε να επεκταθούν οι στόχοι του εκτός των σχολικών μονάδων;**

Σε ότι αφορά την επίδραση του Σχεδίου στους γονείς θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο Σχέδιο δεν είχαν προβλεφθεί δράσεις εμπλοκής ή συμμετοχής των γονέων. Κατά συνέπεια, θα ήταν δύσκολο να τεκμηριωθεί αν το Σχέδιο συνέβαλε στην αύξηση της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος ως αποτέλεσμα της συμβολής των γονέων.

Μέσα από τις δράσεις ενημέρωσης και επικοινωνίας του Σχεδίου, οι γονείς έχουν ενημερωθεί για την εφαρμογή του Σχεδίου στα σχολεία που συμμετείχαν. Όμως, ο βαθμός ενημέρωσης των γονέων σε μεγάλο βαθμό αποτελεί συνάρτηση των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται σε επίπεδο σχολικής μονάδας αλλά και της συμμετοχής των Συνδέσμων γονέων στη δραστηριότητα του σχολείου. Το ερώτημα επιχειρήθηκε να απαντηθεί από τα ερωτηματολόγιο προς τους

διευθυντές/ντρίες όπου διαφαίνεται η αναγκαιότητα μεγαλύτερης εμπλοκής των γονέων στο Σχέδιο αλλά παράλληλα σημειώνεται το ψηλό ποσοστό εκείνων που θεωρούν ως αχρείαστη τη συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο. Επιπλέον ίσως, να μην υπάρχει η κατάλληλη γνώση ή και κατατόπιση ως προς το τι είδους εμπλοκή θα μπορούσε να υπάρξει από μέρους των γονέων.

Γράφημα 33:Εμπλοκή Γονέων στην ενίσχυση των στόχων του σχολείου (2023)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

7.1 Συμπεράσματα

7.1.1 Συμπεράσματα του πλαισίου αξιολόγησης

Στο πλαίσιο μιας αυξανόμενης τάσης για παχυσαρκία μεταξύ των παιδιών, το Σχέδιο κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος στα σχολεία, υλοποιήθηκε με δύο συγκεκριμένους στόχους:

- την επίτευξη μιας μόνιμης αύξησης της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων με βάση τις εθνικές συστάσεις περί υγιεινής διατροφής,
- τη βελτίωση της συμπεριφοράς και των γνώσεων των παιδιών για μια υγιεινή διατροφή

Το Σχέδιο εφαρμόστηκε με ιδιαίτερη επιτυχία όσο αφορά την αύξηση της κάλυψης του πληθυσμού στόχου από 32% (βάση εκκίνησης 2016) σε ποσοστό 58% και κατ' επέκταση τη συμμετοχή μεγαλύτερου αριθμού μαθητών. Ο συνολικός αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα διανομής γάλακτος παρουσιάζει αύξηση κατά την πενταετή περίοδο αναφοράς από 12.773 σε 22.725, δηλαδή +77,9%.

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στη λειτουργία των σχολείων αποτέλεσαν τροχοπέδη στην εύρυθμη εφαρμογή του σχεδίου κατά το έτος 2019-20, χωρίς όμως αυτό να οδηγεί σε κάποια μείωση του ενδιαφέροντος από τα σχολεία στη συνέχεια.

Είναι βέβαια προφανές ότι οι ανελαστικοί προϋπολογισμοί του Σχεδίου έχουν οδηγήσει σε μείωση της διανομής των ετήσιων μερίδων ανά μαθητή, κυρίως στη διανομή φρούτων και λαχανικών. Συγκεκριμένα, ενώ την περίοδο 2017-18 ο μέσος αριθμός μερίδων ανά μαθητή (ανά σχολική περίοδο) ανερχόταν σε 27.51, το 2021-22 μειώθηκε στις 19.78. Αντίθετα στο πρόγραμμα διανομής γάλακτος, καταγράφεται μια σημαντική αύξηση στον αριθμό των μερίδων ανά μαθητή ετησίως από 7.15 σε 14.60.

Στα πλαίσια της εξέτασης των επιπτώσεων που έχει επιφέρει εφαρμογή του Σχεδίου, ως αυτές εξετάστηκαν μέσα από το πρίσμα των κοινών αξιολογικών ερωτημάτων, δεν έχει διαφανεί μια ξεκάθαρη τάση αύξησης της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά ή/και βελτίωσης των γνώσεων και διατροφικών συνθηκών. Καταγράφεται μια όμοια εικόνα με εκείνη στη βάση εκκίνησης αναφορικά με την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών, στοιχείο αναμενόμενο αν λάβουμε υπόψη την περιορισμένη χρονική περίοδο (σε ετήσια βάση) εφαρμογής του σχεδίου και τον μικρό αριθμό διανομής μερίδων ανά μαθητή. Τα συνοδευτικά μέτρα έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντίληψη των παιδιών περί αγροτικής παραγωγής και πως παράγονται τα φρούτα και τα λαχανικά αλλά δεν έχουν συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση των γνώσεων αναφορικά με τη σχέση φρούτων, λαχανικών και γάλακτος με την υγιεινή διατροφή και τα συνιστώμενα επίπεδα πρόσληψής τους.

Από την έρευνα πεδίου συμπεραίνεται ότι μόνο το 11% των παιδιών έχουν τη γνώση των 'πέντε μερίδων την ημέρα'. Η συντριπτική πλειοψηφία του 68% προσδιορίζουν την κατανάλωση 2 έως 3 φρούτων και λαχανικών καθημερινά ως την ενδεδειγμένη για μια σωστή υγιεινή διατροφή.

Πρόσθετα δε, έχει εκτιμηθεί ότι μόνο το 9% των παιδιών καταναλώνουν πλήρως τη συνιστώμενη ποσότητα των πέντε μερίδων ημερησίως χωρίς όμως να υπάρχει δυνατότητα εκτίμησης της μεταβολής ως αποτέλεσμα του Σχεδίου.

Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην επιτυχία του σχεδίου καθώς και αδυναμίες του συνοψίζονται πιο κάτω.

7.1.2 Παράγοντες που συνέβαλαν στην επιτυχία του Σχεδίου

- ✓ **Συχνότητα διανομής και ποικιλία επιλέξιμων προϊόντων:** Δύο παράγοντες του Σχεδίου ως εφαρμόστηκε στην Κύπρο που έχουν συμβάλει θετικά στην εφαρμογή του είναι η συχνότητα διανομής κατά τον χρόνο εφαρμογής καθώς επίσης και η μεγάλη ποικιλία επιλέξιμων φρούτων και λαχανικών. Συμβολή σε αυτό τον παράγοντα έχει και η χρονική περίοδος εφαρμογής του Σχεδίου (Απρίλιος-Μάιος) κατά τον οποίο υπάρχει αφθονία φρούτων και λαχανικών.
- ✓ **Συνεργασία και επικοινωνία ανάμεσα στους διευθυντές/ντριες του Σχεδίου και τους Φορείς Εφαρμογής:** Το πλαίσιο εφαρμογής του Σχεδίου από την ΑΕΑ και τον ΚΟΑΠ κρίθηκε ιδιαίτερα ικανοποιητικό, στοιχείο το οποίο σηματοδοτεί μια βελτίωση από την προηγούμενη περίοδο με μείωση του γραφειοκρατικού φόρτου και των ζητημάτων ρευστότητας των σχολείων. Αυτό προκύπτει από τις απαντήσεις των διευθυντών στα ίδια ερωτήματα κατά την τρέχουσα περίοδο εφαρμογής έναντι της προηγούμενης.
- ✓ **Η υποστηρικτική αξιοποίηση των συνοδευτικών μέτρων** για τα οποία οι διευθυντές/ντριες αποδίδουν μεγάλη συμβολή στην εμπέδωση θεμάτων περιβαλλοντικής ευαισθησίας στα παιδιά και εκτίμηση της αγροτικής παραγωγής.

7.1.3 Παράγοντες που αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες

- ✓ **Οι περιορισμένοι χρηματοδοτικοί πόροι:**

Η σημαντική επέκταση του σχεδίου στον πληθυσμό στόχο είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της διανομής μερίδων ανά μαθητή αφού ο προϋπολογισμός ήταν ανελαστικός καθ' όλη την περίοδο εφαρμογής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μια σαφώς περιορισμένη επίδραση του Σχεδίου στα παιδιά αφού οι διαθέσιμοι χρηματοδοτικοί πόροι κατανέμονται σε μεγαλύτερο πληθυσμό παιδιών με μικρότερη όμως θετική επίδραση στον καθένα.
- ✓ **Η περιορισμένη χρονική διάρκεια:**

Η περιορισμένη χρονική διάρκεια είναι συνάρτηση του διαθέσιμου προϋπολογισμού. Ως εκ τούτου το ζήτημα αφορά πολύ περισσότερο το διαθέσιμο προϋπολογισμό που με τη σειρά του δύναται να επιτρέψει την αύξηση της χρονικής διάρκειας εφαρμογής του σχεδίου και την αύξηση των μερίδων ανά μαθητή.
- ✓ **Η πολύ περιορισμένη εμπλοκή διαιτολόγων και διατροφολόγων:**

Τα συμπεράσματα της έρευνας πεδίου καταδεικνύουν μια περιορισμένη γνώση έως και σύγχυση των αντιλήψεων των παιδιών για τη σχέση της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών με την υγιεινή στάση διατροφής. Ειδικότερα, διαφαίνεται μια έλλειψη γνώσεων ως προς την έννοια «5 μερίδες την ημέρα». Αυτό ενδεχόμενα να προκύπτει και από την μεγαλύτερη έμφαση που δίνεται στις συνοδευτικές δράσεις για επισκέψεις σε αγροκτήματα και εργασίες σε λαχανόκηπο οι οποίες ενισχύουν μεν το δεσμό των παιδιών με τη φύση και την αγροτική παραγωγή, αλλά δεν συμβάλλουν στη βελτίωση των γνώσεων αναφορικά με τις ποσότητες κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών για μια υγιεινή διατροφή.
- ✓ **Η μη ύπαρξη άλλων συμπληρωματικών και συστηματικών δράσεων από τις εθνικές αρχές**

Η μη ύπαρξη μακροχρόνιας στρατηγικής μεταξύ των αρμόδιων φορέων για τα θέματα της υγιεινής διατροφής στα σχολεία αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την επίτευξη συνεργειών που θα μπορούσαν να ενισχύσουν το θεσμό του σχεδίου και να οδηγήσουν σε

μόνιμα αποτελέσματα, κυρίως σε θέματα συμπεριφοράς και γνώσεων αναφορικά με την υγιεινή διατροφή.

✓ **Η έλλειψη δράσεων για την ενίσχυση της ενεργοποίησης / συμμετοχής / ευαισθητοποίησης των γονέων:**

Αυτό ενδέχεται να είναι περιοριστικό στοιχείο ως προς τη μεταδοτικότητα του Σχεδίου στο καθημερινό διαιτολόγιο του παιδιού ως αυτό καθορίζεται και από το οικογενειακό περιβάλλον.

7.1.4 Η αναγκαιότητα της παρέμβασης και των πόρων της Ε.Ε.

Η απάντηση ως προς την αναγκαιότητα της παρέμβασης και της αξιοποίησης των πόρων της Ε.Ε. για την εφαρμογή του Σχεδίου και για τη βελτίωση των διατροφικών συνηθειών των παιδιών προκύπτει από το συμπέρασμα ότι στα περισσότερα σχολεία κανένα άλλο συμπληρωματικό σχέδιο δεν εφαρμόζεται κατά την υπόλοιπη χρονική περίοδο. Η υλοποίηση του Σχεδίου αποτελεί μια αναγκαία αλλά μεμονωμένη παρέμβαση, η οποία όμως αποτελεί ένα σημαντικό πυρήνα πάνω στον οποίο μπορούν να κτιστούν οι απαραίτητες εθνικές στρατηγικές.

7.2 Συστάσεις

7.2.1 Βελτίωση του πλαισίου εφαρμογής του σχεδίου

Ενίσχυση του Σχεδίου με συμπληρωματικές δράσεις στο πλαίσιο μιας ευρύτερης εθνικής Στρατηγικής

Η επιτυχία του σχεδίου απαιτεί την ενσωμάτωσή του σε μια ευρύτερη στρατηγική πρόληψης της παχυσαρκίας και βελτίωσης των διατροφικών συνηθειών των παιδιών. Ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητη η διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής με ευθύνη του αρμόδιου φορέα που είναι το Υπουργείο Υγείας με τη συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας. Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να ενταχθεί το Σχέδιο ώστε να επιτευχθούν συνέργειες που να επιφέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και τις θετικές επιπτώσεις στον πληθυσμό στόχο.

Αύξηση των ενεργειών με τη συμβολή διατροφολόγων προς ενίσχυση της γνώσης

Συστήνεται η ενίσχυση των συνοδευτικών δράσεων με εκπαιδευτικά εργαστήρια ή/ και άλλες διαδραστικές ενέργειες από επιστημονικά καταρτισμένους διατροφολόγους με στόχο την ενίσχυση της γνώσης των παιδιών στα θέματα διατροφής και στη σχέση της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γαλακτοκομικών προϊόντων με αυτή.

Ενίσχυση της διάχυσης και πληροφόρησης μετά την περίοδο εφαρμογής του Σχεδίου

Σημαντική κρίνεται η διατήρηση της επικοινωνίας μετά την ολοκλήρωση του Σχεδίου. Η προέκταση από την εφαρμογή του Σχεδίου θα πρέπει να συνδεθεί με την αξιοποίηση του οικογενειακού περιβάλλοντος και την ενεργό παρέμβαση των γονιών στις διατροφικές συνήθειες των παιδιών.

Συστήνεται, προς επίτευξη μεγαλύτερης διάρκειας επικοινωνιακής αποτελεσματικότητας, η δημιουργία ιστοσελίδας η οποία να περιλαμβάνει παιχνίδια, ενημέρωση, ημερολόγια διατροφής και γενικά πληροφορίες που να απευθύνονται τόσο στον μαθητή όσο και στους γονείς. Η ιστοσελίδα μπορεί να δημιουργηθεί μέσα από ιδέες των ίδιων των μαθητών στα πλαίσια συνοδευτικών δράσεων και να τυγχάνει διαχείρισης από φορέα του Υπουργείου Παιδείας.

7.2.2 Βελτίωση του πλαισίου αξιολόγησης

Διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχιζόμενης αξιολόγησης των επιπτώσεων του Σχεδίου:

Η αξιολόγηση έχει αναδείξει την αναγκαιότητα για την διαμόρφωση ενός εργαλείου συνεχιζόμενης

(on going) αξιολόγησης με επίκεντρο την ημερήσια κατανάλωση φρούτων και λαχανικών από τα παιδιά σχολείων που συμμετέχουν στο Σχέδιο.

Παράλληλα, θα πρέπει να ληφθεί πρόνοια για τη δημιουργία ενός control group από σχολεία που δεν συμμετέχουν στο σχέδιο ώστε αφενός να καταστεί εφικτή η συγκριτική αποτίμηση από την εφαρμογή του σχεδίου στη βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη κατανάλωση φρούτων και λαχανικών. Το εργαλείο που προτείνεται είναι ένα κατάλληλα διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο (food frequency questionnaire) που να συμπληρώνεται πριν την έναρξη του Σχεδίου και εν συνεχεία κατά και μετά την ολοκλήρωση του Σχεδίου από το ίδιο δείγμα μαθητών ούτως ώστε να δημιουργηθεί μια πλήρης βάση δεδομένων μέτρησης της κατανάλωσης (consumption habits measurement) προς αξιολόγηση του κύριου ερωτήματος που είναι 'η μεταβολή της κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών σε ημερήσια βάση' και η αλλαγή στη συμπεριφορά και τις γνώσεις.

Έντυπα αξιολόγησης συνοδευτικών Μέτρων

Η παρούσα αξιολόγηση κατέδειξε μια αδυναμία ως προς την αξιολόγηση των επιπτώσεων των διαφόρων συνοδευτικών μέτρων στην αποτελεσματικότητα του Σχεδίου. Προς αντιμετώπιση της αδυναμίας αυτής, δύναται να ετοιμαστεί σύντομο τυποποιημένο ερωτηματολόγιο ή άλλο εργαλείο παιδαγωγικού χαρακτήρα, το οποίο να χρησιμοποιείται μετά την ολοκλήρωση αριθμού συνοδευτικών μέτρων (σε τυχαίο δείγμα) και το οποίο να μπορεί να δώσει στοιχεία για το βαθμό εξυπηρέτησης των στόχων του Σχεδίου μέσα από την εφαρμογή των συνοδευτικών μέτρων.

7.2.3 Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του Σχεδίου

Κατανόηση των μαθητικών προτιμήσεων στον τρόπο διανομής των φρούτων/ λαχανικών:

Η έρευνα πεδίου έχει καταδείξει διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς τη διανομή των φρούτων και λαχανικών ανάλογα με τη διάθεση και αφοσίωση των ατόμων που αναλαμβάνουν τη διανομή καθώς επίσης και των διαθέσιμων υποδομών των σχολείων. Η ελκυστικότητα του τρόπου διανομής των φρούτων και λαχανικών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την επίτευξη των στόχων του Σχεδίου και ως εκ τούτου θα πρέπει να τύχει ειδικής μεταχείρισης από την ΑΕΑ. Συστήνεται η διενέργεια σεμιναρίων προς τους κυλικιάρχες και τους εκπαιδευτικούς, με τη συνδρομή ειδικών σε θέματα διατροφής και παιδικής συμπεριφοράς, για την ανάδειξη βέλτιστων πρακτικών διανομής των φρούτων στα σχολεία που να εξετάζουν θέματα, παρουσίασης, συσκευασίας, μεγέθους μερίδας και ενδεχομένως ταιριασμάτων που να καθιστούν το προϊόν ελκυστικότερο στους μαθητές.

7.2.4 Εδραίωση συνεργασιών προς επίτευξη πολλαπλασιαστικών ωφελειών

Μεγαλύτερη εμπλοκή των παραγωγών στην προμήθεια φρούτων και λαχανικών στα πλαίσια του Σχεδίου: Έχει παρατηρηθεί μια ιδιαίτερα περιορισμένη σχέση των σχολείων με τους παραγωγούς αφού η προμήθεια των προϊόντων προέρχεται κυρίως από εταιρείες χονδρικού ή λιανικού εμπορίου. Συστήνεται η συστηματική ενημέρωση των παραγωγών μέσω των Ομάδων Παραγωγών και άλλων συλλογικών τους φορέων με επιδίωξη την εδραίωση συνεργασιών για την προμήθεια φρούτων και λαχανικών στα πλαίσια του σχεδίου και όχι μόνο.

Μεγαλύτερη χρήση βιολογικών προϊόντων: Η στήριξη στη διανομή βιολογικών προϊόντων θα πρέπει να επιδιωχθεί μέσω της αμεσότερης εμπλοκής των βιοκαλλιεργητών στο Σχέδιο αλλά και της ενημέρωσης των υπεύθυνων κυλικείων. Αυτό προϋποθέτει την έγκαιρη ενημέρωση των παραγωγών αναφορικά με το Σχέδιο ώστε να οργανωθούν και να ενταχθούν τόσο στο πλαίσιο διανομής των φρούτων όσο και στις συνοδευτικές δράσεις με τη μορφή ενημερωτικών δραστηριοτήτων για τη βιολογική παραγωγή.

Περισσότερη συμμετοχή των γονέων στο Σχέδιο

Η συμμετοχή των γονέων στο σχέδιο είναι άτυπη και εξαρτάται από τον βαθμό εμπλοκής και ενδιαφέροντος των συνδέσμων γονέων. Ως εκ τούτου οι μεσοπρόθεσμες επιπτώσεις από την εφαρμογή του σχεδίου και αλλαγή συμπεριφορών στο σπίτι δεν μπορούν να τύχουν αξιολόγησης. Συστήνεται η ενεργότερη εμπλοκή των γονέων στο σχέδιο μέσω της αξιοποίησης των συνοδευτικών μέτρων με τρόπο που να μεταφέρεται η στόχευση του σχεδίου αλλά και πρακτικές που να ενισχύουν την υγιεινή στάση διατροφής από επιστήμονες διατροφολόγους.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το Σχέδιο κατά την υπό αναφορά περίοδο αξιολόγησης έχει πετύχει ένα από τους βασικότερους στόχους που ήταν η επέκταση της εφαρμογής στον πληθυσμό στόχο. Είναι εμφανής η αποδοχή του από τα στελέχη του Υπουργείου Παιδείας και η επέκταση της εφαρμογής σε πέραν του 50% των σχολείων στον πληθυσμό στόχο. Όμως ο χαμηλός ετήσιος προϋπολογισμός και η έλλειψη συμπληρωματικών δράσεων σε συστηματική βάση, αποτελούν αδυναμίες του Σχεδίου που δεν επιτρέπουν την ουσιαστική θετική επίπτωση στα παιδιά.

Παράρτημα Ι: Ερωτηματολόγιο προς Αρμόδιους Λειτουργούς/ Διευθυντές/ Διευθύντριες Σχολείων που συμμετείχαν στο Σχέδιο

1. Ποιος αποφασίζει τις αγορές για σκοπούς του σχεδίου;

- Κυλικείο Συντονιστής/στρια Διευθυντής /ντρια
 Σύνδεσμος Γονέων Άλλο (αναφέρατε)

2. Από πού αγοράζονται τα προϊόντα;

- Φρουταρία/ υπεραγορά Έμπορα χονδρικής Παραγωγό
 Άλλο (αναφέρατε)

.....
.....
.....

3. Ποιος αναλαμβάνει την προετοιμασία;

- Κυλικείο Έτοιμα από Εθελοντές/ντριες
 Σύνδεσμος Γονέων Μαθητές/τριες Άλλο (αναφέρατε)

.....
.....
.....

4. Λήφθηκε πρόνοια για επιλογή τοπικών προϊόντων ή αυτό δεν είχε σημασία στην επιλογή;

- Ναι επιδιώχθηκε Όχι δεν είχε σημασία

Να καταγραφούν σχόλια για τυχόν δυσκολίες στην επιλογή τοπικών προϊόντων

.....
.....
.....

5. Σε ποιο βαθμό καταβλήθηκε προσπάθεια για χρησιμοποίηση βιολογικών προϊόντων

- Φρούτα & λαχανικά** Ναι επιδιώχθηκε Όχι δεν είχε σημασία
Γάλα & γαλακτοκομικά Ναι επιδιώχθηκε Όχι δεν είχε σημασία

Να καταγραφούν σχόλια για τυχόν δυσκολίες στην επιλογή βιολογικών προϊόντων

.....
.....

6. Με ποιο τρόπο έγινε η διανομή των φρούτων και λαχανικών στους μαθητές;

- ολόκληρα ακαθάριστα ολόκληρα καθαρισμένα κομμένα (ατομικές)
 κομμένα σε δίσκο Άλλο (εξηγήστε)

7. Πόσες φορές την βδομάδα γινόταν η διανομή;

- κάθε μέρα 1-2 φορές 3-4 φορές

8. Παρατηρήσατε αν τα παιδιά τρώνε τα προϊόντα ή πετάνε μέρος του στον κάλαθο;

- το τρώνε πετάνε μέρος του εξαρτάται από το φρούτο/ λαχανικό

Παρακαλώ δώστε περισσότερες πληροφορίες, αν απαιτείται:

9. Έχετε εφαρμόσει δράσεις πληροφόρησης για τα γαλακτοκομικά προϊόντα;

- όχι ναι με την παροχή τυροκομικών ναι με εκπαιδεύσεις

Παρακαλώ δώστε περισσότερες πληροφορίες, αν απαιτείται:

10. Πόσο πιστεύετε ότι βοηθούν οι πιο κάτω δραστηριότητες τους μαθητές να εκτιμήσουν την αξία των φρούτων, λαχανικών ή/και γαλακτοκομικών;

1 καθόλου, 2 λίγο, 3 αρκετά, 4 πολύ, 5 πάρα πολύ

Επίσκεψη σε αγρόκτημα και γνωριμία με τις δραστηριότητες

- 1 2 3 4 5

Συμμετοχή σε εργασίες δημιουργίας/ συντήρησης λαχανόκηπου

- 1 2 3 4 5

Παρακολούθηση διάλεξης για υγιεινή διατροφή

- 1 2 3 4 5

Καλλιτεχνικές δημιουργίες πχ ζωγραφική

- 1 2 3 4 5

Συμμετοχή σε εργαστήρια μαγειρικής

- 1 2 3 4 5

Υπάρχουν άλλες δραστηριότητες που θεωρείτε κατάλληλες ώστε οι μαθητές/ μαθήτριες να εκτιμήσουν την αξία των φρούτων, λαχανικών ή/και γαλακτοκομικών;

.....
.....
.....
.....

11. Πως αξιολογείτε(βαθμός ικανοποίησης) τη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και καταβολής της χορηγίας;

1 μη ικανοποιητικό, 2 λίγο ικανοποιητικό, 3 αρκετά ικανοποιητικό, 4 πολύ ικανοποιητικό

Σε σχέση με την διαδικασία υποβολής της αίτησης

1 2 3 4

Σε σχέση με την διαδικασία έγκρισης και καταβολής της χορηγίας

1 2 3 4

Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του Σχεδίου (συγκεκριμένη χρονική περίοδος)

1 2 3 4

Σε σχέση με τον χρόνο εφαρμογής του Σχεδίου (χρονική έκταση)

1 2 3 4

Να σημειωθούν τυχόν παρατηρήσεις επί των πιο πάνω:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Αξιολογήστε,

1 μη ικανοποιητικό, 2 λίγο ικανοποιητικό, 3 αρκετά ικανοποιητικό, 4 πολύ ικανοποιητικό

Τον βαθμό ανταπόκρισης των μαθητών/ μαθητριών στο σύστημα διανομής

1 2 3 4

Σε ποιο βαθμό το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές/ μαθήτριες στο σχολείο;

1 2 3 4

Σε ποιο βαθμό το σχέδιο έχει βοηθήσει ως προς την αύξηση της κατανάλωσης φρούτων από τους μαθητές/ μαθήτριες γενικώς, ως καθημερινή διατροφική συνήθεια;

1 2 3 4

Σε ποιο βαθμό εκτιμάτε ότι το σχέδιο έχει συμβάλει στην κατανόηση από τους μαθητές/ μαθήτριες της σχέσης φρούτων με την υγιεινή διατροφή;

1 2 3 4

13. Έχουν εμπλακεί οι γονείς στην ενίσχυση των στόχων του σχεδίου;

Ναι Κάπως Όχι αλλά θα έπρεπε Όχι, δεν χρειαζόταν

Αν οι απαντήσεις είναι ΝΑΙ ή ΚΑΠΩΣ παρακαλώ αναφέρετε συνοπτικά τον τρόπο εμπλοκής τους

.....
.....
.....
.....

.....
Αν ΟΧΙ ΑΛΛΑ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ παρακαλώ αναφέρατε τυχόν λόγους που δεν επέτρεψαν την εμπλοκή τους

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Παρακαλώ αναφέρατε άλλες εισηγήσεις σας για βελτίωση του σχεδίου.

.....
.....
.....
.....
.....

Παράρτημα II: Έρευνα καταναλωτικών συνηθειών φρούτων, λαχανικών και γάλακτος από μαθητές/ μαθήτριες δημοτικής εκπαίδευσης

1. Συνήθως πόσα φρούτα τρως κάθε μέρα;
 Κανένα Ένα δύο έως τρία
 τέσσερα έως πέντε περισσότερα από πέντε

2. Πόσες φορές την εβδομάδα που πέρασε έφαγες τουλάχιστο ένα φρούτο στο σχολείο;
 Κάθε μέρα 1-2 φορές 2-3 φορές
 Ποτέ

3. Πόσες φορές την εβδομάδα που πέρασε έφαγες τουλάχιστο ένα φρούτο στο σπίτι;
 Κάθε μέρα 1-2 φορές 2-3 φορές
 Ποτέ

4. Πόσες φορές την εβδομάδα τρως λαχανικά μόνα τους ή σε σαλάτα;
 Κάθε μέρα 1-2 φορές 2-3 φορές
 Ποτέ

5. Πόσες φορές την εβδομάδα που πέρασε έφαγες τουλάχιστο ένα λαχανικό στο σχολείο (π.χ. αγγούρι, καρότο, σέλινο, ντοματίνια);
 Κάθε μέρα 1-2 φορές 2-3 φορές
 Ποτέ

6. Νομίζεις ότι τρως όσα φρούτα και λαχανικά χρειάζεται καθημερινά ο οργανισμός σου;
 Ναι Όχι Ίσως
 Δεν ξέρω

7. Πόσα φρούτα/ λαχανικά πρέπει να τρώμε την μέρα για να έχουμε σωστή, υγιεινή διατροφή ;
 1 2 3 4 5

8. Ποια δύο φρούτα σου αρέσουν περισσότερο;
1. 2.

9. Ποια δύο λαχανικά σου αρέσουν περισσότερο;
1. 2.

10. Πότε τρως φρούτα; (δεκτές πάνω από μια απαντήσεις)

- όταν με θυμίσουν οι γονείς μετά το μεσημεριανό φαγητό όποτε θυμηθώ εγώ
 όταν μου το φέρουν το πρωί στο σχολείο το βράδυ στην τηλεόραση

11. Πως σου αρέσει να τρως τα φρούτα; (δεκτές πάνω από μια απαντήσεις)

- ολόκληρα κομμένα στο πιάτο σε φρουτοσαλάτα

12. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας, πόσες φορές τρως γλυκά στις μέρες;

- ποτέ 2 με 3 φορές πάνω από 3

13. Τι τρως/ πίνεις περισσότερο στα διαλείμματα του σχολείου; (μέχρι δύο επιλογές)

- Γάλα σάντουιτς από σπίτ φρούτο/ λαχανικό από σπίτι
 σνακ (τσιπς, μπισκότα, σοκολάτες) Σάντουιτς ή αλμυρό από την καντίνα του σχολείου
 Γιαούρτι/ άλλα τυροκομικά Χυμό φρούτων

14. Πόσα ποτήρια γάλα πίνεις κάθε μέρα;

- κανένα 1 2 περισσότερα από 2

15. Βάλε σε σειρά προτίμησης τα πιο κάτω γαλακτοκομικά προϊόντα;

(1 πιο σημαντικό έως 7 λιγότερο σημαντικό)

- χαλλούμι γάλα γιαούρτι
 γιαούρτι με φρούτα τυρί
 σούπα τραχανά φέτα

16. Τι σου αρέσει πιο πολύ να κάνεις (βάλε μέχρι δύο απαντήσεις) από τα πιο κάτω;

- Να πάω επίσκεψη σε αγρόκτημα Να συμμετέχω σε εργασίες λαχανόκηπου
 Να ακούω διαλέξεις για καλή διατροφή Να ζωγραφίζω με θέμα τα φρούτα
 Να συμμετέχω σε εργαστήρια μαγειρικής